

Forskerforum

TIDSSKRIFT FOR NORSK FORSKERFORBUND

Bitter kamp for frihet

Debatten om Universitetet i Oslo har vært het de siste månedene.

- Reformene kan gi vanskelige kår for fri meningsutveksling ved universitetet, frykter professor Tore Rem. Og hva er egentlig den fremste oppgaven til universitetet?

Forskerforum

TIDSSKRIFT FOR NORSK FORSKERFORBUND

Nr. 1/2005 – 37. årgang
 Tidsskrift for Norsk forskerforbund
 Forskerforum blir redigert etter Redaktørplakaten.
 Redaksjonen avsluttet 15. desember 2004

REDAKSJON
 REDAKTØR: Ingar Myking
 BLADBUNAD: Ragnhild Gram

REDAKSJONSRÅD
 Martin Eide, professor UiB
 Helge Salvesen, bibliotekdirektør UiTø
 Reidun Høydal, Møreforskning/Høgskulen i Volda

ADRESSE
 Forskerforum, Tollbugt 35, 0157 Oslo
 Telefon: 21 02 34 00
 Telefaks: 21 02 34 01
 E-post redaksjon: i.myking@forskerforbundet.no

Trykk/ekspedisjon: Øyvind Glomvik AS
 ISSN 0800-1715
 Opplag 17 000

ANNONSER
 ANNONSE: Arne Aardalsbakke
 Telefon: 64 87 67 90
 Telefaks: 64 87 67 91
 E-post: forskerforum@c2i.net

Format	
1/1 side	16900
1/2 side	11900
1/3 side	8500
1/4 side	6500

Stilling / kunngjøringer: kr 27,- pr spaltemm.
 Alle priser er oppgitt ekskl. mva.

UTGIVELSESPPLAN

nr. 1/2005	3. januar
nr. 2/2005	31. januar
nr. 3/2005	28. februar
nr. 4/2005	31. mars
nr. 5/2005	2. mai
nr. 6/2005	1. juni

Neste nummer: 31. januar. Deadline: 20 januar.
 Redaksjonen forbeholder seg retten til å forkorte innsendte
 innlegg. Sender du inn stoff, legg ved diskett eller bruk
 e-post/attachment.

Internett: <http://www.forskerforbundet.no>

Omslagsillustrasjon: Heidi Ring/DIPP

INNHOLD

aktuelt

6 SIDEMÅLSFORSØKET UTEN FORSKERE

Sidemålsforsøket i Oslo er i full gang, men et samlet forskningsmiljø avviser prosjektet som forskningsoppdrag på faglig og metodisk grunnlag. – På grensen til uvitenskapelig, sier Ingolv Austad ved Høgskolen i Stavanger.

8 FORDUMMING

Forskere over hele landet frykter at kvalitetsreformen fører til nivåsenkning. – Vi bør bekymre oss for en fordumming av undervisningen ved norske universiteter som følge av innholdet i kvalitetsreformen, sier professor Audun Holm ved Universitetet i Bergen.

12 GRENSEN FOR STYRINGSRETT

Hvor langt skal arbeidsgivers styringsrett over ansatte gjelde? En statsviterutdannet førstelektor ved Høgskolen i Østfold måtte veilede sykepleierstudenter i emner som anatomi og fysiologi. Han mente seg inkompentent til oppgaven, og nå får han støtte av Sivilombudsmannen.

14 NYE LØNNNSMODELLER?

Knut Aarbakke, ny leder for Akademikerne stat, vil ha kun lokal lønnsfastsetting. Lønnsforskjeller skaper en lønnsspiral som presser lønna oppover på alle nivå, mener Aarbakke.

magasin

18 BITTER UNIVERSITETSSTRID

Sammenslåing av institutter, markedslogikk og sentralisering: Debatten ved HF-fakultetet i Oslo har vært intens de siste månedene. Aktørene svarer på grunnlagsspørsmålet: Hva er vitsen med universitetet?

22 HJERNER Å LYtte TIL

Nerveimpulsene i rottehjernen sier brrt brrt. Slik lyder hukommelsen, og veien fra rottehjernen til menneskehjernen er ikke lang, skal vi tro Centre for the Biology of Memory i Trondheim.

30 KRONIKK: Ole Jakob Sørensen

Hvordan vil nye finansieringsmodeller fungere for høyskolene?

forbundssider

36 FORBUNDET INFORMERER

- 36 INNSPILL: Forbundsleder Kolbjørn Hagen,
- 37 INNSPILL: Generalsekretær Kari Kjenndalen
- 38 INNSPILL: styremedlem Kjell Erik Lommerud

faste spalter

32 LESERBREV: forskning.no og klima, kvalitetsreformen og språk, Norge nest best i Norden, ikke glem Island, mm

Sjå opp for sjarlatanar!

MED KVALITETSREFORM og pengar som følger studentane har ei ny form for tevling kom til i norske aviser: Rangering av universitet og høgskular. I Storbritannia og særleg i USA har slike målinger vore kvardagskost lenge. I England har vel kvar einaste større dagsavis ei eller annan form for kvalitetssiling av mylderet av skular og universitetet. The Times Higher Education Supplements rangering høyrer til blant dei ypparste av desse. I England kan val av utdanningsinstitusjon for dei unge håpefulle vere det vesle ekstra som avgjer om ungdomen vil lukkast i landet og få det godt i livet. Gjennom utdanning skaffar folk seg kontaktane og papira som seinare i livet skal opne dører i samfunnslivet. Ved lærestadane skaffar ein seg vene for livet og det er utdanninga som opnar eller stenger for ulike slags yrkeskarrierar. Feil val av utdanning og skule kan få alvorlege konsekvensar. Difor brukar foreldre mykje tid og pengar på planlegging og val av utdanninga til barna allereie frå før dei er i skulemogen alder. Difor er rangeringar godt og viktig lesestoff, og bør absolutt takast alvorleg.

I USA, SOM SOM oftast alltid er først med "det nye", gjeld same reglane som i Storbritannia. Ei Ivy League-utdanning sikrar framtida, men bak kvar student ligg det mykje disciplinering og pengar – anten det er stipend eller familieformuar. Her er òg utvalet av rangeringar større og meir finsika enn nokon annan stad. I tillegg til målinger av faglege kvalitetar, finn ein oversyn over kva som er dei beste party-universiteta, har dei finaste campus, beste idrettsanlegga eller gjev best sosial oppdrift. Kvaliteten og seriøsitetan på desse målingane varierer sjølv sagt sterkt, men sidan det er tradisjon for å lage slike oversikter greier mediene og vonaleg lesarane og skilje "klinten fra hveten"

DEN MEST KJENDE målinga i Noreg er Stud.mag-undersøkinga som dei siste åra har blitt publisert i Aftenposten og dei andre store distriktsavisene. Forskningsinstituttet NIFU STEP, som står for mykje av statistikkane til

Vikarierande redaktør

Kjetil A. Brottveit skal vikariere som redaktør i Forskerforum frå 1. januar til 1. april i år. Han har journalistisk røynsle frå Bok og samfunn, Forskerforum og Dag og Tid og har dessutan vore skribent i ymse tidsskrift. Brottveit har gjeve ut ein roman, Nattradioen, og er fødd og oppvaksen i Valle i Setesdal. Han kan treffast på k.brottveit@forskerbundet.no.
(Foto: Ingar Myking)

Forskningsrådet og departementet, er mellom anna sterkt involvert i denne. Sjølv om avisene diverre presenterer ho som ei autorisert måling av studiekvalitet og -miljø, byggjer ho nesten berre på tilbakemeldingar frå studentar som har vore på studiestaden i seks veker, av ei studietid på tre til fem år. Med andre ord ei rein popularitetsmåling for begynnarstudentar. Ein kan kanskje undre seg over verdien av å måle kvaliteten på fagmiljøa og lærarkreftene etter så kort tid, men talgrunnlaget for undersøkinga er det ingen som har stilt spørsmål ved.

Verre er det med måling av norske høgskular frå 9. februar ifor som blei gjort av Mandag Morgen, eit vekebrev som ifølgje dei sjølv skal "gi ledere og beslutningstakere et bedre beslutningsgrunnlag". Publikasjonen, med mottoet: "Mandag Morgen. For nytenkende ledere", meiner at "Utfordringene for næringslivet og velferdssamfunnet i dag er så store og grunnleggende at de kaller på nye ambisjoner og visjoner – med tilhørende nye verktøy og inspirasjonskilder."

EIT AV DESSE «NYE» verktya dei har brukt er ei rangering av 23 norske høgskular etter ni vekta "kvalitets- og effektivitetskriterium, rikt illustrert med fleire tabellar. Rangeringa fekk stor merksamd og blei sitert i nærmast alle landets aviser. Kristin Clemet uttalte at "Fordelen med Mandag Morgens fremstilling er at det fremkom mer tydelig hva som er gjort". Få sette spørsmålsteken med sjølv grunnlaget for undersøkinga. Ein person som gjorde det var Svein Erik Skarsbø, førstelektor ved Institutt for informatikk og medieteknikk, Høgskolen i Gjøvik. I ein grundig, men svært så satirisk artikkel publisert på Internett (http://www.skarsbo.com/Hoyskolerangering_etter_tombolametoden.pdf),

avslører han at vekebrevet har brukt tvilsame og feilaktige metodar i arbeidet med rangeringa. Dette er lesing som burde vore på pensum på alle journalistiskular.

Skarsbø og to matematikarar har gått gjennom talgrunnlaget i undersøkinga som innehold 207 rubrikkar. 126 av desse rubrikkane inneheld grove feil. Med å korrigere alle feila, men å operere med same vektning og kriterium, skifta 13 av 23 høgskular plass på rangeringslista. Høgskulen i Bergen hoppa til dømes frå niande til fjerdeplass. "Data er pillrātne", er Skarsbøs dom.

MEN DET ER IKKJE BERRE datagrunnlaget som er feilaktig. I artikkelen, som har form som eit ope brev til Mandag Morgen redaktør, Terje Osmundsen, viser vår mann at sjølv kriteria for rangeringa òg er ytterst tvilsame. Under rubriken "Antall kvinnelig ansatte" er kriteria til dømes slik at Høgskolen i Oslo, med ein kvinnedel på 66 prosent, rangerer på topp, medan Høgskulen i Nord-Trøndelag med ein kvinnedel på 50,3 prosent, kjem på fjortande-plass. Ein kvinnedel på 100 prosent vil dermed sende ein høgskule rett til topps. "Noen av oss trodde i vår naivitet at dette måtte være en

Redaktør Ingar Myking

glipp og at det som burde tilstrebtes var omrent lik fordeling mellom kjønnene", skriv Skarsbø tørt.

Eit anna kriterium er mangfold. Her var den før nemnde kvinnedelen eitt av to parameter som avgjorde rangeringa av høgskulane. Det andre var internasjonalisering. Derved gir 100 prosent kvinnedel nær full pott på to av ni kriterium.

MEN DET STOPPAR IKKJE med det. Eit tredje kriterium er student per tilsett. I dei fleste land i verda er mange fagleg tilsette per student eit kvalitetsstempel. Ikkje i Mandag Morgen. Her får høgskular med færrest mogleg tilsette i høve til studenttalet, topp rangering. I grunngjevinga frå Mandag Morgen heiter det: "Rangeringen uttrykker hvilken skole som har mest effektiv utnyttelse av ressursene som skolen har til rådighet" Det får Skarsbø til å konkludere: "Slik indikatorene "Andel kvinnelige ansatte" og "Student per ansatt" ble benyttet av Mandag Morgen, ville en høyskole hvor staben utelukkende bestod av en eneste person og hvor denne personen var kvinne, få topp score på begge disse indikatorene". Den ville dessutan komme over gjennomsnitt på indikatorene "mangfold". Dette er berre ein smakebit på kva grove feil som kjem fram i det opne brevet til redaktør Osmundsen, så interesserte er på det sterkeste råda til å lese artikkelen som konkluderer med at Osmundsen har laga noko makkverk.

DET HØYRER MED TIL historia at Mandag Morgen har varsle fleire slike undersøkingar i år og i åra som kjem. De er med dette åtvært, og tru ikkje at useriøse rangeringar vil stoppe med Mandag Morgen.

Mandag Morgens rangeringer	Korrigerete rangeringer
1 Lillehammer	8,13
2 Oslo	8,67
3 N-Trøndelag	9,27
4 Bodø	9,60
5 Østfold	9,80
6 Agder	9,93
7 Harstad	10,13
8 Ålesund	10,27
9 Bergen	10,27
10 Telemark	10,40
11 S-Trøndelag	10,60
12 Volda	10,63
13 Buskerud	11,70
14 Molde	12,00
15 Namsos	12,67
16 Stavanger	12,73
17 Vestfold	13,40
18 Stord/Haugesund	13,47
19 Hedmark	14,13
20 Tromsø	15,53
21 Ålesund	15,87
22 Narvik	17,40
23 Gjøvik	17,73

Venstre spalte viser rangeringa frå Mandag Morgen. Til høgre er korrigerete tal frå Skarsbø. 13 av 23 høgskular har skifta plass (merka raudt). Ei korrigering av tala endrar rangeringa, men hadde ein brukt andre kriterium for rangeringa ville rekkefølgja vore heilt annleis.

- Uakseptabelt lovforslag

SV sier de vil danne bred front mot regjerings forslag til ny universitets- og høgskolelov, i forkant av stortingsbehandlingen i februar, skriver Universitas. SVs Lena Jensen i Kirke-, utdannings-, og forskningskomiteen på Stortinget (KUF), fastslår bestemt at deler av lovforslaget er helt uakseptabelt for partiet.

– Mens regjeringen går inn for å svekke gratisprinsippet i høyere utdanning, vil SV ikke bare jobbe for at det består, men tvert i mot styrkes. Dessuten er vi klart i mot en styringsmodell som truer akademias frihet, og dertil risikerer å gjøre både forskning og utdanning avhengig av etterspørsel og anbud, sier Jensen.

Vidar Bjørnstad, en av Aps tre representanter i KUF, bekrefter at han også ser en rekke problematiske sider ved regjeringens forslag.

– Vi har allerede notert oss striden rundt institusjonenes styrings- og ledelsesform. Her må det debatteres langt mer, og denne saken blir viktig for Ap i Stortingsbehandlingen. Det samme gjelder prinsippet om retten til gratis utdanning, fastslår Bjørnstad.

Regjeringens forslag til Ny lov for universiteter og høyskoler skal behandles i Stortinget februar 2005. Regjeringen foreslår med det et felles rammeverk for forsknings- og utdanningsinstitusjonenes virksomhet, og en endelig gjennomføring av målene i Kvalitetsreformen. Sentrale punkter i forslaget er:

(Foto: Ingar Myking)

- Høyere grad av likestilling mellom private og offentlige institusjoner.
- Strengere krav til rapportering av resultater av både forskning og utdanning.
- Større myndighet koncentreres i institusjonenes styre.
- Økt ekstern styring, med blant annet ekstern styreleder.
- Regjeringen utpeker eksterne styremedlemmer.
- Styret avgjør om rektor skal velges eller tilsettes.
- Rektor og prorekторs plass i styret foreslås erstattet av representantene for de vitenskapelige tilsatte.

Kilde: Ot.prp 79 (2003/2004). Hele dokumentet kan leses på www.odin.dep.no/ufd

– Innovasjon er blitt et honnørord som brukes om alt fra ideer og oppfinnelser til nye tjenester og produkter. Det er på tide å rydde opp.

Professor Jan Fagerberg,
Universitetet i Oslo

Rettssak mot Clemet

Utdannings- og forskningsdepartementet (UFD) har til tross for protester fra arbeidstakerorganisasjonene i sektoren bestemt seg for å avvikle de sentrale retningslinjene om fordeling av arbeidstid ved universitet og høyskoler. Forskerforbundets leder Kolbjørn Hagen uttrykker overraskelse og skuffelse over departementets beslutning, og vil nå gå til rettslige skritt for å få omgjort beslutningen, melder organisasjonen. I retningslinjene ligger det blant annet en hovedregel om at forskningsdelen for den enkelte vitenskapelig ansatte ved universiteter og høyskoler skal være like stor som undervisningsdelen. Retningslinjene ble forhandlet frem i 1992 i forbindelsen med Særavtale om lønns- og arbeidsvilkår for undervisnings- og forskerstiller ved universitetene og høgskolene.

Pensjonspoeng for utdanning?

– Regjeringens forslag til pensjonsreform belønner de som går tidlig ut i arbeidslivet og straffer de som tar lang utdanning. Dette er ikke en reform tilpasset dagens kognitivt samfunn, sier Forskerforbundets leder Kolbjørn Hagen.

Regjeringen la frem Stortingsmelding nr. 12 (2004-2005) Pensjonsreform - trygghet for pensjonene i desember i fjor. Meldingen bygger på hovedprinsippene i rapporten fra Pensjonskommisjonen. Når besteårsregelen fjernes og livsinntekten legges til grunn for pensjonen må dette kompenseres med å gi pensjonspoeng for utdanning. Dette er også den løsningen svenske har valgt i sitt nye pensjonssystem. Regjeringen har foreslått å sette ned et utvalg med deltaelse fra partene i arbeidslivet for å utrede forslag til ny offentlig tjenestepensjon.

– Forskerforbundet vil ikke akseptere forslag om å fjerne bruttopensjonsordningen i offentlig sektor, sier Hagen.

Brøt lønnsforhandlingene

Forskerforbundet ved UiO valgte å gå til brudd i de lokale lønnsforhandlingene i desember. Det er første gang i lokale lønnsforhandlings historie ved UiO at Forskerforbundet går til brudd.

– Bakgrunnen er at de vitenskapelige stillingene, etter at Forskerforbundet hadde fremmet en lang rekke med gode krav, endte med en altfor liten del av potten, sier Kristian Mollestad, hovedtillitsvalgt ved UiO.

– Resultatet ble langt under pro rata for vitenskapelige stillinger, til tross for at deres lønnsutvikling har vært dårligere enn for teknisk/administrative stillinger i perioden 2002-2004, sier Mollestad.

Forskerforbundet vedla følgende bruddgrunnlag: «På bakgrunn av at Universitetet i Oslo's kjernevirkoshet er forskning, undervisning og formidling, og med referanse til den omforente lønnspolitikken og universitetets mål stiller Forskerforbundet seg uforstående til at universitetet som arbeidsgiver ikke ønsker å prioritere vitenskapelige stillinger ved årets lokale forhandlinger. Forskerforbundet kan ikke akseptere at det ved UiO er

vanskeligere for vitenskapelige ansatte som gruppe å oppnå den samme lønnsutviklingen som de teknisk/administrativt ansatte.»

– Vi opplevde at vi ikke ble tatt på alvor, på tross av at de gjennom hele forhandlingsløpet mener vi opptrådte som en seriøs forhandlingspartner, og underbygde sitt mål med grundig argumentasjon og dokumentasjon, sier Mollestad.

Kristian Mollestad
(foto: Ola Sæther)

Forskerforbundet fremholder at de selvfølgelig er klar over at det er individuelle forhandlinger. De fremmet derfor krav som gjenspeiler medlemsmassen både for teknisk/administrative og vitenskapelige stillinger. Med en forhandlingspott på 18 millioner mener Forskerforbundet at alle stillingskategorier bør være sikret en lik mulighet til lønnsutvikling. Så skjedde ikke denne gangen.

– Når Forskerforbundet ved UiO nå har valgt å bringe denne saken inn for Statens lønnsutvalg, er det fordi vi mener det er en viktig prinsipiell sak fundert på gode individuelle krav. Dette ønsker Forskerforbundet ved UiO at lønnsutvalget tar stilling til, forteller Mollestad.

Forsking

Kunsten å verte sitert

Norsk forsking vert stadig meir sitert. I 2002 kom Noreg opp på same nivå som Sverige og Finland, medan Danmark er best i Norden, viser nyaste statistikk frå NIFU STEP.

Dei siste 20 åra har norsk forsking – målt etter siteringsindikatorar – lege langt bak dei nemnde nabolaanda. Sidan 1996 har Noreg nærra seg nivåa til Sverige og Finland, og tala frå 2002, viser eit kraftig hopp oppover.

– Det vert spennande å sjå om denne utviklinga held fram, seier forskar Dag W. Aksnes ved NIFU STEP. Ved hjelp av data frå frå Institute of Scientific Information (ISI), har han laga eit oversyn over kor mykje norsk forsking, i perioden 1981-2002, vert sitert. I alt ligg 83 000 vitskaplege artiklar publiserte av norske forskarar til grunn. Bøker og andre publiseringssformer vert ikkje rekna med.

Klinisk medisin i framgang

Fagområdet klinisk medisin er i kraftig forbetring i Noreg. Dei siste fem åra er norsk forsking i denne disiplinen sitert 20 til 40 prosent meir enn det som er verdsgjennomsnittet for fagområdet. Elles viser indeksen ei god relativ utvikling for norsk landbruksvitenskap, geovitskap, fysikk, molekylærbiologi/genetikk og samfunnsvitskap.

– Det viser seg at norske forskarar som samarbeider internasjonalt, vert mykje meir siterte enn artiklar skrive av berre norske forskarar. Det har vore ein markant auke i talet på artiklar med internasjonalt samfattarskap i perioden. I 2002 hadde nesten halvparten av dei norske forskingsarbeida òg utanlandske forfattarar, seier Aksnes. Han presiserer at indeksen gjeld på eit makronivå, og at det finst feilkjelder dersom ein går ned til den enkelte publikasjon eller forskar. Vidare er det institusjonstilknyting som tel, det vil seie at ein nordmann i Belgia vert rekna som belgjar, medan ein engelskmann ved NTNU vert teken til inntekt for norsk forsking.

– Ser ein på enkeltartiklar, er siteringsfrekvensen svært skeivt fordelt. Dei fleste artiklar vert ikkje publiserte i det heile. Nokre få artiklar oppnår eit ekstremt høgt tal siteringer, dette er dei såkalla siteringsklassikarane, seier Aksnes.

God indikator

Det ligg i sakas natur at det må gå ei viss tid før ein kan måle effektane av ei vitskapleg publisering på denne måten. Derfor er ikkje tala frå 2002 like pålitelege, men tendensen er iallfall positiv.

– Kor eigna er siteringsindeksar som mål på forskingskvalitet?

– Siteringsindeksar er rimeleg gode indikatorar på forskingas bidrag til kunnskapsutviklinga. Men dei er mest eigna for område der forskingsutvekslinga går gjennom internasjonale tidsskrift, slik som i medisin, teknologi og naturvitenskap, seier Aksnes. Siteringsindeksen han har utarbeidd byggjer på tal frå dei nemnde fagområda og samfunnsvitskap. Humaniora er dermed ikkje med i oversynet.

Ingen sitatjumbo

I Forskerforum 10/04 stod saka "Forsking – Norge jumbo i Norden". Artikelen bygde på ein rapport frå Dansk Center for Forskningsanalyse ved Aarhus universitet. I rapporten kom Noreg därleg ut av det målt etter ulike kriteriar: offentleg og industriell forskingsinnsats, talet på forskarar, talet på nye doktorgrader og patentar. Men tala for siteringsindeks strekte seg berre fram til 1999 då Noreg låg langt bak nabolaanda. Siteringsindeksen i perioden frå 1999 til 2002 viser altså at Noreg har kome opp på nivå med Sverige og Finland, medan Danmark ligg nokre hakk over.

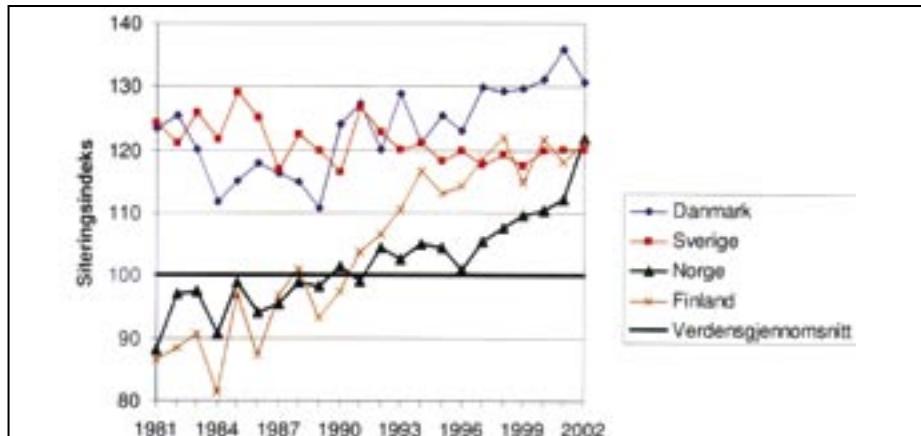
å vurdere kvalitet kjem ein ikkje unna å gå direkte til fagfeller. Vi treng ulike mål, for dei ulike måla seier ulike ting, seier Aksnes.

Av Kjetil A. Brottveit

– Finn E. Kydland fekk Nobelprisen i økonomi for eit arbeid som er sitert over 800 gonger. Innanfor samfunnsvitskap er det rekord for ein nordmann, seier forskar Dag W. Aksnes. (Foto: Kjetil A. Brottveit)

Relativ siteringsindeks for fire nordiske land i perioden 1981-2002*

* Basert på årlege publiseringsvindaue og akkumulerte siteringer til desse publikasjonane t.o.m. 2003. Indikatorane er vekta etter landas relative fagfeltfordeling av artiklane. Siteringsindeksen for 2002 er usikker p.g.a. kort siteringsvindaue. Kjelde: NIFU STEP / ISI, National Science Indicators

Oppdragsforskning

Prosjektet ingen vil ta i

Ingen norske fagmiljø vil forske på sidemålsforsøket i Oslo. Fagfolk karakteriserer prosjektet som nærmest uvitskapleg, og spør spydig om eit meiningsmålingsinstitutt kan skje kan ta oppdraget.

Etter det Forskerforum kjener til, vil ingen seriøse, norske fagmiljø forske på sidemålsforsøket. Anbodsfristen gjekk ut i midten av desember 2004. Forskerforum bad direktør i utdanningsetaten i Oslo kommune, Astrid

Søgnen, svare på ei rekke spørsmål i samband med dette, men dette er alt vi får opplyst frå Søgnen: "Fristen er ute, og jeg er orientert om at det er kommet et tilbud fra Göteborg Universitet."

Fakta**Sidemålsforsøket i Oslo**

Bystyret i Oslo har vedteke at klassar ved ni vidaregåande skular i Oslo skal ha fritak for skriftleg sidemål i tre år. Føresetnaden for fritaket er ei evaluering etterpå. Utdanningsetaten i Oslo kommune har søkt, og fått godkjent, prosjektet av Utdanningsdirektoratet. Utdanningsetaten tok opphavleg kontakt med tre fagmiljø, to ved Universitetet i Oslo, og eitt ved Høgskolen i Oslo. Alle desse sa nei til å forske på prosjektet. No har Ivar Aasen-instituttet ved Høgskulen i Volda og Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforskning ved Høgskolen i Stavanger også takka nei.

- Hastesak

Bjørn Kvalsvik Nicolaysen er professor i lesevitenskap ved Institutt for kultur- og språkvitenskap ved HiS. Han ristar på hovudet over at Utdanningsdirektoratet kunne godkjenne prosjektet. I samarbeid med fleire andre forskarar som har arbeidd med lesing, skriv han på eit brev til Utdanningsdirektoratet og Utdanningsdepartementet. No som anbodsfristen har gått ut, spør han seg kva Utdanningsdirektoratet vil gjøre for å drive kvalitetssikring.

- Eit velførebudd forsøk, som verkeleg var vitenskapleg, hadde vore ein god ting. Dette er ei hastesak, køyrd gjennom midt i ein reformperiode med ny fagplan underveis. Ei side av saka er den kultur- og skulepolitiske, som ein ikkje treng ta stilling til i det heile for å avvise

føresetnaden for dette forsøket. Her er nemleg alt føresett det som skal provast, nemleg kva effekten av å ta bort ein del av språkundervisninga vil vere. Når forskarane så ikkje kan kontrollere vilkåra for det som hender, og dei økonomiske rammene er så stramme at det i praksis ikkje kan bli tid til anna enn rudimentære undersøkingar, er dette heilt uforsvarleg, seier Kvalsvik Nicolaysen.

- Unison avvisning

Han reagerer også på dei økonomiske rammene for prosjektet - 400 000 kroner årleg i tre år.

- For desse småpengane får dei vel berre gallup- eller konsulentfirma til å gjere ein slik jobb? Eg tykkjer det er urovekkjande at to offentlege organ -Bystyret i Oslo og Utdanningsdirektoratet - føreset at ein må "dikte opp forsking medan ein går". Prosjektet har ei form som kompromitterer ideen om etterprøveleg, open forsking, seier Nicolaysen. Så langt han kjener til, er avvisinga av prosjektet unison i alle relevante fagmiljø.

- Det som alt er kjent fra undersøkingar som International Adult Literacy Survey og andre, såleis også den store Europarådsundersøkinga - som elles stadig veldig misbrukt og sitert som om resultata derifrå var dei motsette av kva dei var - tyder anten på at det vil vere svært vanskeleg, for ikkje å seie uråd, å spore effektar av å ta bort delar av norskfaget, eller også at tilstanden i dag er slik at det blir veldig såpass mykje tid til språkleg arbeid av di den kløyvde språksituasjonen krev det, at det gjev rimeleg læringseffekt. Om ein så kompenserer for tida som fell bort ved at sidemålet er ute, ved ekstra undervisningsinnsats og omframme tiltak, har ein eigentleg ikkje vist noko som helst, meiner Nicolaysen.

- Koking av overskrifter

Stephen Walton er instituttleder ved Ivar Aasen-instituttet ved Høgskulen i Volda. I utgangspunktet var han ikke heilt avvisande til ein dialog om sidemålsforsøket som forskingsoppdrag, dersom budsjetttrammene var realistiske og forskarane sjølv fekk definere det faglege innhaldet.

Han var i møte med utdanningsetaten i Oslo kommune, og tykte det var gledeleg at dei økonomiske rammene vart utvida ut frå den opphavlege planen.

- Men no er dei gamle budsjetttrammene tilbake. For 400 000 i året kan ein kanskje hyre inn eit meiningsmålingsinstitutt som kan spørre elevar om dei liker nynorsk, for så å spørre dei att om eit par år om haldningane er endra. Ein kan samanlikne karakterar fra elevar med eller utan sidemålsfritak og finne ut at elevar med fritak er to prosent betre, eller ein tidel därlegare. Joda, eg trur nok ein kan få ut resultat som det er mogeleg å koke nokre avisoverskrifter på, seier ein bisk Walton.

- Eg fann anbodsbrevet så tynt at eg ikkje

Oppdragsforskning

Med ukjent utgangspunkt

Nynorskfritaket er alt i gang, *forsking* på fritaket er det ikkje. Korleis skal ein måle effekt av fritaket når utgangspunktet ikkje er kjent?

Ingolv Austad er leiar for Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforskning ved HiS. Senteret vart spurd av forskingsinstituttet NIFU STEP om å samarbeide om forskingsprosjektet, men fann å måtte avslå.

- Vi trur det er svært vanskeleg å svare på hovudspørsmålet, nemleg om det vil styrke hovudmålet at ein sløyfer det skriftlege sidemålet. Vi er i tvil om det er mogeleg å finne ein målbar effekt. Dette er svært komplisert med ei omfattande mengde av parameter, seier Austad.

- Med dei metodane vi rår over, trur eg ikkje det er mogeleg å gjennomføre eit vitenskapleg haldbart prosjekt. Ein må blant anna etablere kontrollgrupper. Utvalet av skular er gjort alt, og å klare å finne tilsvarannde skular med til dømes tilsvarannde sosioøkonomiske forhold, trur vi er svært vanskeleg, om ikkje umogeleg, seier Austad. Han finn det problematisk at forsøket, det vil seie sidemålsfritaket, alt er i gang.

- Dermed kan ein ikkje måle frå "baseline", seier Austad som undrar seg over kva vitenskaplege metodar ein kan ty til.

- Ein føresetnad må vere at dei nasjonale

prøvene i leseforståing vert nokolunde samanliknelege. Elles har eg problem med å sjå kva andre samanliknelege storleikar ein skal bruke. Dei nasjonale prøvene er ikkje utforma enno, og vi veit ikkje kva data ein kan få inn. Kan hende ein med kvalitative metodar som intervju, observasjon og analyse av lydoppakt, kan fylge elevane så tett at ein kan skildre utviklinga, men av praktiske grunnar ser vi oss ikkje i stand til dette.

- *Vil du kalte prosjektet uvitskapleg?*

- Ja, at forsøket vert sett i gang før eit forskingsprosjekt er utarbeidd, nærmar seg det utvitskaplege. Det bryt med elementære krav til eit forskingsprosjekt

- *Kva med den politiske styringen av prosjektet?*

- Dette er ikkje ein del av argumentasjonen vår. Vi akspeterer at politikarane vil ha reformer, men her kom altså forsøket i gang før vi vart inviterte, seier Austad.

NIFU STEP legg også prosjektet til sides. Forskar Jorunn Spord Borgen opplyser at dei på grunn av ein pressa arbeidssituasjon ikkje klarer å utforme eit tilbod innan tidsfristen.

Av Kjetil A. Brottveit

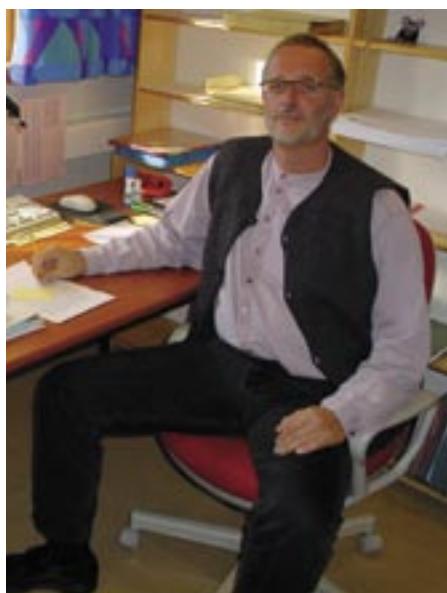

«Fristen er ute, og jeg er orientert om at det er kommet et tilbud fra Göteborg Universitet», skriv Astrid Søgden.

fann nokon grunn til å svare på det. Eg ynskte ikkje å bruke meir tid på denne saka, seier Walton som òg har takka nei til å sitje i ei referansegruppe for prosjektet.

– Slik progresjonen såg ut, kunne eg ikkje sjå at eg ville ha fått nokon reell innverknad uansett, seier Walton.

Av Kjetil A. Brottveit

– For 400 000 i året kan ein kanskje hyre inn eit meiningsmålingsinstitutt som kan spørje elevar om dei liker nynorsk, seier Stephen Walton, som no ikkje vil bruke meir tid på saka. (Foto: Scanpix)

Oppdragsforskning Språkrådet takkar nei

Norsk språkråd viser til gjeldande språkpolitikk og vil ikkje medverke til eit prosjekt som kan undergrave nynorsk som skriftspråk.

Utdanningsetaten i Oslo spurde Norsk språkråd om å delta i referansegruppa for forsøket "Valgfritt skriftlig sidemål", men rådet takkar nei.

– Vi er positive til sidemålsforsøk, men ei av oppgåvene våre er å fore tilsyn med mållova, og vi kan vi ikkje delta i eit prosjekt som medverkar til å undergrave nynorsk som skriftspråk, seier rådgjevar Sigfrid Tvitekkja hjå Språkrådet.

Språkrådet utdjupar i eit brev til Utdanningsetaten: "Forsøk som sier seg å bedre holdningene til nynorsk sidemål uten at det blir forsket på den skriftlige ferdigheten i sidemålet, bidrar, etter vårt syn, til å undergrave nynorsk som skriftspråk. Forsøket Valgfritt skriftlig sidemål i Oslo kommune forholder seg ikke til gjeldende, offisiell kultur- og språkpolitikk verken når det gjelder 1) språklig likestilling mellom nynorsk og bokmål eller 2) den politiske tilslutningen i Stortinget til å videreføre den skriftlige sidemålsopplæringen i skolen. Som statens språkorgan takker Norsk språkråd derfor nei til å delta i en referansegruppe for dette forsøket."

Av Kjetil A. Brottveit

Kjemikrise i Storbritannia

Kjemifaget ved britiske universitet er i krise. Ei rekke kjemiinstitutt er lagde ned på grunn av låge søkeradal og innsparinger. Blant anna planlegg Exeter University å leggje ned undervisinga i faget ettersom ein, ifølgje rektor, ikkje vil subsidiere svake fag på kostnad av meir livskraftige. Framlegget har vekt ein storm av protestar, blant anna frå vinnaren av Nobelprisen i kjemi i 1996, Sir Harry Kroto, som har bestemt seg for å levere tilbake æresdoktoratet ved universitetet. Kroto meiner at alle universitet med respekt for seg sjølv må ha eit sterkt naturvitenskapleg fakultet. Dersom Exeter ikkje vi prioriterte kjemi, så vil han heller ikkje behalde utmerkinga derfrå. Ifølgje rektor ved universitetet, er framlegget blant anna ein konsekvens av at kjemifaget har fått dårlig karakter i dei nasjonale forskingsevalueringane, og derfor har fått færre søkeradal. Kvar tilsett i kjemifaget får inn berre halvparten så mykle pengar som kollegaene i fysikk frå eksterne finansieringskjelder. Sidan 1996 har 28 institutt for kjemi vorte lagt ned, eller er planlagt nedlagde.

India: Private universitet i vekst

India har i dag vel 200 universitet fordelt på 1,1 milliardar innbyggjarar. Det er få universitet per innbyggjar samanlikna med dei store industrilanda, og i takt med veksten i indisk økonomi, aukar òg behovet for høgare utdanning raskt. Ein stor del av dette behovet vert dekt av framveksten av private universitet og høgskular. Rundt 50 nye institusjonar, mange med ei yrkesretta utdanning, har vorte godkjende den siste tida. 37 av dei ligg i delstaten Chatisgarh. Retten til å etablere private utdanningsinstitusjonar varierer frå delstat til delstat, og i nokre regionar har ein gått fortare fram enn i andre. Samtidig veks det fram eit krav om kvalitetskontroll av dei nye høgskulane. Dersom ein klarar å kombinere den raske ekspansjonen med god kvalitetssikring, ligg det an til at India vert eit stort og viktig utdanningsland.

USA: Professorkamp for fridom

"Freedom of Expression and Academic Freedom" er den høgst prioriterte saka for fagorganisasjonen American Association of University Professors (AAUP) i året som kjem. Organisasjonen, som har om lag 45.000 medlemer, vil drive lobbyverksemド overfor den amerikanske kongressen for å motverke politisk motivert innblanding i akademie. "This is not business as usual", seier ein representant for AAUP: "We are seeing external attacks on scholarly inquiry, limitations on the availability of accurate scientific data, and ideologically-motivated manipulation of the relationship between students and faculty." Ein tek blant anna avstand frå reglane i USA Patriot Act som gjev styremaktene høve til ein vidtgående kontroll av den enkelte. Organisasjonen vil òg stanse dei "politiske inspirerte restriksjonane" som gjeld innhaldet i utdanninga.

Forskningspolitikk

Kvalitetsreformen i økonomisk hengemyr

Forskere og undervisere over hele landet tror resultatet av kvalitetsreformen blir lavere kvalitet og ytterligere sentralisering. – En sentralstyrт byråkratisk "reform" som ikke forholder seg til fagene som fag, sier matematikknestor.

Halvannet år etter innføringen av kvalitetsreformen tyder de pedagogiske følgene av reformen på en tvilsom suksess for norsk utdanningspolitikk. Modellen til den norske kvalitetsreformen er i vesentlig grad hentet fra Storbritannia og USA. Treårig studieprogram, resultatbasert finansiering, bokstavkarakterer, student- og problembaserte undervisningsformer, modular, lengre studieår, mappeurdering, deleksamener og studiepoeng er bare noen av standardene som blir innført på alle fagområder og institusjoner for tiden.

Mellom 60 prosent og tre fjerdedeler av underviserne i offentlig høyere utdanning i Storbritannia innrømmer at de har "dumbed down" undervisningen sin som følge av reformene, ifølge en ett år gammel undersøkelse. Sentralisert kontroll med innsparing som motiv, samt finansiering basert på studentgjennomstrømming er blant hovedårsakene, ifølge det britiske forskerforbundet AUT1. Siden New Labour innførte New Public Management-reformer i sektoren i 1997, har universitetene blitt en utarmet, uniformert og detaljstyrт masseindustri som taper legitimitet i offentligheten. De pedagogiske resultatene er i stor grad uteblitt.

Skadelig: Kvalitetsreformen blir implementert av folk som ikke har erfaring med metodene. – Jeg tror dessverre at «kvalitetsreformen» langt på vei er skadelig, sier matematikkdidaktiker og professor Audun Holme ved Universitetet i Bergen.
(Foto: Rune Ellefsen)

Karikatur

– Vi bør i aller høyeste grad begynne å bekymre oss for en fordumming av undervisningen ved norske universiteter som følge av innholdet i kvalitetsreformen, sier professor Audun Holme ved Universitetet i Bergen. Professor Holme er internasjonalt anerkjent som matematikkdidaktiker og har markert seg med allment tilgjengelige verk om matematikk. Han nøler ikke med å karakterisere kvalitetsreformen som skadelig.

– En sentralstyrт byråkratisk "reform" som ikke forholder seg til fagene som fag, og som ikke kan sette inn mer ressurser, men tvert imot har sparing som ett av sine sentrale mål, kan umulig lede til bedret kvalitet, sier Holme til Forskerforum. Han fastslår at byråkratiseringen i stadig større grad blir styrt av "rene kontorister uten, eller med en sterkt alderstegn og forvitret, faglig kompetanse."

– I løpet av kort tid har vi kastet på båten et system som er bygd opp gjennom mange, mange år. Det blir nå erstattet av nytt stoff fra USA og andre, og implementert av folk som ikke selv har brukt det i praksis. Selv har jeg arbeidet i USA i flere år, og der benyttet bokstavkarakterene. Her i Norge settes dette systemet ut i livet som en ren karikatur. Det gjelder ikke minst karaktersetting på masteroppgaver. Dette kommer til å ende med at det blir veiledernes anbefalinger som vil erstatter karakterene, advarer professor Audun Holme.

Sentralisering

Rokkan-senteret ved UiB utfører den ene av to nasjonale evalueringer av kvalitetsreformen i regi av forskningsrådet. Etter å ha gått gjennom praksis ved tre av de åtte institusjonene som skal evalueres, har forskerne ved Rokkan-senteret intrykk av at kvalitetsreformen sammenfaller med en pågående sentralisering av høyere utdanning. Dessuten mangler reformen et sett med indikatorer på pedagogisk kvalitet som tilgodeser de små høgskolene og fagtilbuddet der.

– Jeg stiller meg spørsmålet om selve målingen av den pedagogiske kvaliteten forsterker i retning av sentralisering, sier Michelsen. Han mener at den pedagogiske kvaliteten som finnes i små studiemiljøer med tette lærer- og studentbånd, er annerledes enn ved de store universitetene.

Michelsen ser at det kan være veldig problematisk for små og desentraliserte fagmiljøer å opprettholde standarder og tilfredsstillende undervisning når søkerallene svikter. Ulempen for miljøene i den gamle distrikthøgskoletradisjonen er at studentbasert finansiering ikke tar hensyn til kravene i kvalitetsreformen når søkermassen går ned.

– Kvalitetsreformen har ikke knyttet finansieringsmekanismer til pedagogisk kvalitet, påpeker Michelsen. Han mener en slik mekanisme ville være problematisk.

– For det første, hvordan skal man måle pedagogisk kvalitet og dernest de kunnsmessige forutsetningene for en samlet pedagogisk plattform som skal dekke alle fag og institusjoner, spør Michelsen. Profesjonsutdanningene har allerede forrang som modell for kvalitetsreformen, slik Forskerforum oppfatter situasjonen.

Utrederne i evaluatingsprosjektet hos NIFU STEP vil offentliggjøre de første resultatene til høsten. Forskerforum får imidlertid bekreftet at mange mindre fagmiljøer i distrikten har problemer med å gjennomføre kvalitetsreformen når søkerallene svikter.

Money talks

Destruktive prosesser, desillusjonerte ansatte og administrative dilemmaer er det reelle inntrykket av kvalitetsreformen ved en rekke høgskoler fra Stavanger, Vestlandet, Østlandet, Midt-Norge, Nord-Norge og Finnmark.

– Tettere oppfølging og individuell lærer- og studentkontakt, mer veiledning og oppgaveløsing underveis har nok gode intensjoner pedagogisk sett, men det krever ressursbruk, konstaterer instituttleder Ole Andreas Songe-Møller ved Institutt for konstruksjonsteknikk og materialteknologi ved Høgskolen i Stavanger (HiS). Han viser til en mengde administrativt oppstarts- og innføringsarbeid kontra manglende innsats i form av nye stillinger og ressurser.

– Etter en tid, når alt det administrative er på plass, vil ting rulle og gå som tidligere. Så lenge det ikke er noe permanent ved kvalitetsreformen, oppfatter jeg den som et nytt politisk stunt, sier instituttlederen ved HiS.

Førsteamanuensis Tom Klepaker ved Høgskolen i Nesna (HiNe) sier at kvalitetsreformen så langt har gitt studenter og lærere lite kvalitet og mye byråkrati. Han hevder at en samlet lærerstab ved HiNe er bekymret for reduksjonen av ekstern evaluering.

– Finansieringsmodellen sett i sammenheng med mindre ekstern evaluering har den iboende kraft at det går ut over kvaliteten på det som skal produseres, vurderer Klepaker.

Førstelektor Tore Einar Johansen ved Høgskolen i Harstad opplyser at høgskolens ansatte er positive til innholdet i kvalitetsreformen, men at gjennomføringen er vanskelig.

– Nedgangen i studenttallet har tvunget oss til å stramme inn, og vi må være meget oppmerksomme på sammenhengen mellom finansiering og det som går utover kvaliteten. "Money talks," konstaterer Johansen.

Tidsbegrensning

Helge Røys er leder for Institutt for pedagogikk ved Høgskolen i Telemark.

– Vi stiller oss naturligvis spørsmålet om hva i reformen som fører til kvalitet, hva som

fører til mindre ressursbruk, og hva som går ut over kvaliteten, sier Røys.

- Innen styrking av kvalitet i praksisopplæring ser jeg at intensjonen er bra, men ute hos lærerne får jeg høre at det ikke er timer til å gjennomføre reformen. Jeg har vært instituttleder i to perioder. Stakkars den som kommer inn nå og må fronte arbeidsgiverperspektivet uten ferdig opparbeidet legitimitet, sier instituttlederen.

Høgskolelektor Per Even Kleive ved Høgskolen i Ålesund forteller om et stort dugnadsarbeid for å innføre kvalitetsreformen.

- Merarbeidet må gi noe tilbake, ellers må vi antakelig senke nivået på undervisningen, konstaterer Kleive. Han mener noe av hensikten ved reformen faller bort dersom lærerne ikke har ressurser til å innhente studentmassen.

- Det aller viktigste er at vi får med oss studentene på reformen, og at de føler at de blir tatt hånd om, ellers får hele reformarbeidet en tidsbegrensning, vurderer Kleive.

Førsteamanensis Vappu Inkeri Pyykkö ved Høgskolen i Finnmark mener kvalitetsreformens viktigste slagseite er nedkorting av utdanningstiden.

- Man kan ikke forvente at ferdighetene til studentene blir like gode eller bedre når man tar hele semestre bort fra utdanningen, påpeker Pyykkö, som underviser i finsk språk, litteratur og kultur. Hun er motstander av et sentralt pedagogisk kvalitetsbegrep og viser til Finland, som generelt har en bedre skåre enn Norge innen høyere utdanning og forskning.

- Man gir stor frihet til de akademiske lærerne, men man krever samtidig at de selv

Nytt stunt: Kvalitetsreformen har gode intensjoner men blir spoltet av manglende stillinger og ressurser, konstaterer instituttleder Ole Andreas Songe-Møller ved Høgskolen i Stavanger. (Foto: Andreas Høy Knudsen)

tar ansvar for hva de gjør. Man har ikke noe sentralstyrт pedagogisk begrep, og dette er en vesentlig årsak til Finlands suksess, ifølge Pyykkö.

Av Andreas Høy Knudsen

Tett studentoppfølging er kostbart. (Illustrasjonsfoto: NTNU/Info)

Frankrike: positiv Bologna-prosess

For vel eitt år sidan demonstrerte franske studentar mot Bologna-prosessen og den europeiske harmoniseringa av eksamenar. I dag har 75 prosent av dei franske universiteta gjennomført ein eksamsreform etter modellen 3+2+3, og det verkar som om ingen har innvendingar lenger. Tvert om, vert det konstatert i ein artikkel i *Le Monde*. Det kan verke som om den ny strukturen fører til betre resultat for studentane. Dei franske universiteta har hittil hatt ein av dei høgaste avbrotsprosentane innan OECD-området. Berre 59 prosent av dei immatrikulerte studentane har nådd fram til ein fyrste eksamen. Ved universiteta som innførte ny eksamsordning frå 2002, har talet på studieavbrot vorte halvert. Det er for tidleg å dra bestemte sluttningar etter eit par år, men universiteta som innførte ny ordning eitt år seinare, ser òg ut til å vere nøgde, blant anna med å ha fått ein modell som byggjer på semester meir enn heile studieår. Utdanningsdepartementet i Paris konstaterer tilfreds at dei endra strukturane dessutan har fått universiteta til å tenkje meir på innhaldet i utdanninga enn før.

Oppdrag til legemiddelsjef

Sjefen for det svensk-britiske legemiddelfirmaet Astra-Zeneca, sir Tom McKillop, har fått i oppdrag av den britiske finansministeren Gordon Brown å leie ei samarbeidsgruppe mellom forskarverda, industrien og regjeringa. Gruppa skal diskutere og kome med framlegg til vitskapsbasert tilvekst til økonomien. Finansministeren har òg annonserat fleire tiltak for å styrke sambandet mellom forsking, innovasjon og næringslivet. Skattereglar som har skremt universitet eller enkeltforskarar frå å stifte private selskap skal fjernast. Føretak som satsar på visse typer forsking skal òg få skatteletter. Særskilte midlar skal setjast av til universitet som gjer ein innsats for "fundraising" eller skaffar seg eit kapitalgrunnlag i form av "endowments" etter amerikansk modell. Ifølgje Brown må Storbritannia satse på ein forskningsbasert industri i ein situasjon der asiatiske lågprisland som India og Kina kjem til å overta ein stor del av den tradisjonelle vareproduksjonen.

Fagforeninger mot samlokalisering
NTNUs to største fagforeninger, Forskerforbundet og Tekna vil stoppe planene om samlokalisering. De mener utredningene så langt viser at prosjektet er altfor usikkert. I et brev til styret kommer Forskerforbundet med en rekke argumenter for hvorfor de vil at prosessen skal avsluttes, og kaller den totale risikoен ved en samlokalisering uakseptabel, ifølge Universitetsavisa.

Langsomt opprør i forskersamfunnet

Oslo, Bergen, Trondheim, Tromsø og Stavanger er hjemsøkt av blussende konflikter mellom forskersamfunnet og institusjonsledelsen.

– Man er utmanørvært av sine ledende organer, sier universitetshistoriker.

Antallet konflikter mellom ledelse og ansatte i universitets- og høgskolen har det siste året blitt flere enn på mange år. Ved utgangen av 2004 fantes det heftige offentlige konflikter i alle de norske universitetsbyene.

Universitetshistoriker John Peter Collett ved Universitetet i Oslo (UiO) tror ideologiske motsetninger mellom styrende organer og de som utfører arbeidet ved universitetene, i stor grad kan forklare det eksalerte konfliktnivået i sektoren. Motsetningene bunner i endrede lojalitetsforhold og manglende faglig tilhørighet hos lederne.

– Demokratiet har fått et nytt innhold, der ledere skal kunne lede diktatorisk. Dette representerer en nytolkning ved universitetene, sier professor Collett. Han beskriver situasjon-

nen i sektoren som dirigert av "to fundamentalt motstridende forutsetninger."

– På den ene siden skal vi styre oss selv, delta i og ta ansvaret for egen virksomhet, der det personlige ansvaret er styrende. På den andre siden skal institusjonen være selvstendig i forhold til verden rundt og de ansatte, påpeker Collett. Mens regjeringen snakker om institusjonell frihet når man diskuterer autonomi i forskningen, snakker de vitenskapelig ansatte om forskerfrihet. Denne kimen til konflikt har i løpet av året som gikk, gitt seg utslag i åpne feider mellom ledelse og ansatte ved institusjonene.

Kveler gåsa

– Man er utmanørvært av de styrende organer, fordi ledelsen jobber for andre ting enn de rent faglige, hevder Collett. Universitetshistorikeren påpeker at den politiske virkeligheten i Norge gjør utviklingen i UoH-sektoren meget usikker.

– Man ønsker en uniformert styring der kvalitet skal dreie seg om penger, og der hensynet til de private står meget sterkt. Universitetet kan bli tvunget til å holde opp et veldig stort antall studenter på lavere grad, mens man taper i kampen om forskningsmidler, som ikke er bundet til institusjonene, ifølge Collett.

Ansatte forskere har store problemer med en manglende politisk erkjennelse av at universitetene og høgskolene har en posisjon som bærer av et sett normer. Man har bare én ressurs, og det er folks kvalifikasjoner og motivasjon. Resultatet av høy kvalitet og et innovativt miljø er at man tar vare på ressursen og får folk til å gjøre noe mer enn de pålagte oppgavene deres, ifølge universitetshistorikeren..

– Incentivordningen strider mot våre oppfatninger som forskere, for de fleste av oss vil tjene mye mer penger andre steder enn på universitetet. "Universitetskulturen" har gjort at man har hatt noe å vise for seg, det har ikke med abstrakte styringssystemer å gjøre, påpeker Collett. Forskeren ved UiO

Ledelsen jobber for andre ting enn de rent faglige, sier John Peter Collett. (Foto: Scanpix)

konstaterer at regjeringen har mistet troen på universitetskulturen.

– Man ser at universitetene kan brukes fordi det er veldig mange gode ideer der, og så vil man gripe disse innovative tankene. Disse tankene har jo kommet fram på en måte, men i det øyeblikket man får definert sine problemstillinger utenfra, kan man ende med å kvele gås som legger gulleggene, sier John Peter Collett til Forskerforum.

Kamp for rektor

25. november vedtok styret ved Universitetet i Bergen (UiB) å avvikle prinsippet om valgte ledere på instituttnivå. Spørsmålet om valgte eller tilsatte dekaner vil bli vurdert senere, og likeledes er spørsmålet om valgt eller tilsatt rektor utsatt til ny universitets- og høgskolelov er vedtatt i februar. UiB-styret går samlet inn for at lovforslaget endres, slik at det fortsatt blir mulig for institusjonene å opprettholde dagens ordning med valgt rektor som styreleder.

„...en departementsutnevnt ekstern styreleder vil stå fjernere fra institusjonens forsknings- og undervisningsvirksomhet og ha oppmerksomheten rettet mot helt andre saker enn dem som angår universitetets ve og vel gjennom langt de fleste av årets arbeidsdager“ skriver tidligere UiB-rektor Ole Didrik Lærum og professor i sammenlignende politikk Stein Kuhnle i Bergens Tidende. De to er blant akademikerne som har gått sterkt til felts for at rektor skal være valgt av institusjonen og fortsette som styreleder

– Vi opplever at styret går langt i å legge premisser for avvikling av det interne universitetsdemokratiet, spesielt på instituttnivået, før loven er vedtatt, uttrykker Kuhnle overfor Forskerforum. Professoren er meget bekymret for lojalitetsstigen som departementet legger opp til, hvor lederne svarer oppover i systemet i stedet for til sine fagmiljøer og studentene. Tilsatte instituttledere kan bli dyrere enn valgte, og vanskeligere å kvite seg med om de ikke utfører jobben skikkelig, ifølge Kuhnle. Han frykter på sikt en mer eller mindre skjult, bevisst eller ubevisst, disciplinering av yttringsfriheten til sine forskningskolleger og universitetsansatte generelt. Den individuelle forskningsretten står også i fare for å

UHR går inn for valgfrihet

På Representantskapsmøtet til Universitets- og høgskolerådet (UHR) 22. - 23. november samlet UHR seg bak valgfri ledelsesmodell: UHR kan ikke se gode argumenter for at innføring av en felles nasjonal styringsordning er en optimal løsning for hele spekteret av institusjoner i sektoren, og anbefaler derfor at loven gir institusjonene frihet i dette spørsmålet.

Moderat økning i FoU-utgiftene

Ny statistikk fra NIFU STEP over utgifter til forskning og utviklingsarbeid (FoU) viser at den samlede FoU-innstsats i Norge utgjorde 26,9 milliarder kroner i 2003. Dette er en økning på 2,4 milliarder i forhold til 2001. Økningen fordeler seg med 0,8 milliarder på hver av de tre sektorene hvor FoU-virksomheten utføres - næringslivet, instituttsektoren og universitets- og høgskolesektoren. Utførte FoU-årsverk økte med 1400 fra 2001.

Sats på prioriterte forskningsområder

Forskningsrådet foreslår en vekst i forskningsbevilgningene i 2006 på 1100 millioner kroner. Rådet vil prioritere videre satting på kvalitet, særlig innenfor fri grunnforskning, og stimulere til mer forskning i næringslivet. Vekstforslaget vil også forsterke forskningsinnsatsen som er rettet mot de nasjonalt viktige områdene energi, petroleum, materialer og havbruk.

- I det øyeblikket vi får definert problemstillinger utenfra, så kan det ende med at man kveler gåsa som legger gullegget, sier universitetsforsker John Peter Collett om nye styringsprinsipper i sektoren. (Foto: Odd Letnes)

bli drevet tilbake, frykter Kuhnle.

- Politikerne bak lovforslaget tar veldig lett på det manglende empiriske grunnlaget for å velge en ny universitetsmodell før den gamle - som er ganske ny - har vist at den ikke fungerer, sier Kuhnle.

Feide om universitet

Før jul gikk hele styret for Forskerforbundet i Stavanger (FF-HiS) av i protest mot høgskoleledelsen. Konflikten ved institusjonen har stått mellom FF-HiS og høgskolens ledelse og har dreiet seg om det nyslattede universitetets profil, strategi og styringsstruktur. Ordskefet i Stavanger har vært offentlig og preget av harde motsetninger og meningsutfall. Hovedtillitsvalg Roar Hjulstad i FF-HiS, høgskolerektor Ivar Langen, HF-dekan Toril Swan, professor Bernt Hagtvæt, høgskoledirektør Inger Østensjø og en rekke andre har kranglet om konseptet "nyskapingsuniversitetet".

- Vi er opp i en tilspisset situasjon hvor de vitenskapelig ansatte mister all sin innflytelse, sier Roar Hjulstad til Forskerforum. Hjulstad er førsteamanuensis i organisasjonsstori, og han forsker blant annet på organisasjons- og styringsmodeller. Han viser til en tendens til at styringsmekanismene i akademia blir gjort til marked - ikke politikk - en utvikling som bringer med seg meningstvang i organisasjonen. Problemet er langt større enn kampen i Stavanger, ifølge Hjulstad. Hans analyse tilsier at økende makteloshet er grunnen til mye av frustrasjonen hos vitenskapelig ansatte i universitets- og høgskolesektoren.

- Det er selvinnlysende at det man slåss om rundt på universitetene, er politisk, sier Hjulstad. Han mener det gjelder å bevare restene av et egalitært samfunn, både gjennom

fagforeningsarbeid og partipolitiske valg.

Fronter i flyttespørsmål

Samarbeidet mellom NTNU-ledelsen og de vitenskapelig ansatte på universitetssenteret på Dragvoll i Trondheim har nærmest brutt sammen på grunn av en hard flyttekonflikt og opplegg til ny styringsmodell med ansatte ledere på alle nivåer.

- Den allmenne oppfatningen blandt forskerne er at ledelsen har bestemt seg for flytting, og at ethvert innspill fra de ansatte blir fullstendig overkjørt, sier post.doc. Jardar Abrahamsen ved Institutt for språk- og kommunikasjonsstudier ved NTNU. Abrahamsen kan fortelle at dialogen mellom NTNUs direktør og styre og de vitenskapelig ansatte på Dragvollsenteret, er preget av mistenkshet og utdige karakteristikker. Nylig skrev 620 ansatte under på et protestbrev til ledelsen mot samlokaliseringen av Dragvoll- og Gløshaugen-anleggene ved NTNU.

Ved Universitetet i Tromsø reagerer både ledelsen og de ansatte skarpt på regjeringens forslag til ny universitets- og høgskolelov i Odelstingsproposisjon 71. Ledelsen foreslår en grunnleggende omorganisering av universitetet for å forberede seg på den nye loven. Et sentralt forslag er å slå sammen SV-, Hum- og juss-fakultetene til én enhet og ansette faglig leder med sin primære lojalitet til UiT-ledelsen.

"Et direkte anslag mot de beste sidene ved den etablerte kollegiale styringsmodellen," skriver 95 av SV-fakultetets ansatte i et opprop til UiT-ledelsen, som etter Forskerforums erfaring jobber for et kompromiss med sine ansatte.

Flere forskere i Norge

Ny statistikk fra NIFU STEP for 2003 viser at antallet forskere har økt noe både ved universiteter og høgskoler og ved forskningsinstituttene. Til sammen var det om lag 1300 flere personer i 2003 enn i 2001 som deltok i forskning og utviklingsarbeid ved disse institusjonene. Den største økningen fant sted i universitets- og høgskolesektoren - vel 1000 flere personer. Ved forskningsinstituttene utgjorde økningen i underkant av 300 personer. Per 1. oktober 2003 finner vi mer enn 16 000 personer i vitenskapelige/faglige stillinger ved universiteter og høgskoler i Norge. Av disse satt 60 prosent i fast stilling, 26 prosent innehadde en rekrutteringsstilling og 14 prosent var eksternt finansierte forskere eller FoU-aktive sykehuslønnede leger ved universitetssykehusene. Kvinnene utgjorde 38 prosent av det samlede personale, 35 prosent av det faste personala, men bare 17 prosent av professorene. På 15 år er kvinneandelen fordoblet ved universiteter og høgskoler.

Vil inn på topp 200

Universitetet i Bergen har sett seg som mål å bli eitt av dei 200 beste universiteta i verda, ifølge På høyden. UiB kom ikkje med på lista då The Times Higher Education Supplement (THES) nyleg rangerte dei 200 beste universiteta i verda. Både Universitetet i Oslo og NTNU i Trondheim kom med, om enn langt nede. I slutten av november vart UiBs nye forskingsstrategi for perioden 2005-2010 vedteken av Universitetsstyret, og THES si rangering har sett sine spor: No vil UiB inn på topp 200. For å nå målet om bli lagt merke til internasjonalt, skisserer den nye forskingsstratgien tyngre og meir langsiktig satsing på særskilte forskingsmiljø. Dei to eksisterande hovudsatsingane, marin forsking og utviklingsforskning, skal vidareførast. Dessutan skal nye lovande miljø leiatst fram, slik at ved utgangen av den fem år lange planperioden, skal ein ha identifisert inntil fem nye satsingar med potensial til å bli internasjonalt leiande på sine områder.

Raske doktorander får ett år ekstra

Et helt nytt stipend skal få fart på doktorgradsstipendiene på HF ved UiO, melder Uniforum. I dag er det nemlig bare én eller to som leverer på normert tid per år. Mange blir aldri ferdige. Fakultet har nettopp innført et såkalt gjennomføringsstipend: tanken er å belønne dem ferdige på kortest mulig tid. Ordningen omfatter stipendiater som leverer og får godkjent sine doktorgrader på normert eller tilnærmet normert tid, altså etter 3 år eller 3½ år. Lønnsutbetalingen fra fakultetet forlenges tilsvarende med henholdsvis 1 år eller 6 måneder.

Styringsrett

Sivilombudsmannen refser høgskole

Kan en statsviter veilede studenter i kliniske problemstillinger? Sivilombudsmannen mener Høgskolen i Østfold har pålagt en ansatt å utføre oppgaver han ikke var kompetent til. Prinsippsaken gjelder rekkevidden av arbeidsgivers styringsrett.

Hvor langt skal arbeidsgivers styringsrett over ansatte rekke? Dette spørsmålet er kjernen i en konflikt ved Høgskolen i Østfold. Førstelektor Thor Vidar Lyngmo er utdannet statsviter. I 1992 ble han ansatt som høgskolelektor i samfunnssfag ved daværende Østfold sykepleierhøgskole som nå er en del av Høgskolen i Østfold. Høsten 2001 ble Lyngmo satt til å veilede basisgrupper i første klasse ved sykepleierutdanningen. Veiledningen gjaldt blant annet blokker som omhandlet kliniske og pasientrettede problemstillinger med

temaer som anatomi, fysiologi og generell patologi. Høsten 2002 klaget Lyngmo til Sivilombudsmannen og viste til sin kompetanse, tilsettingsbrevet og utlysningsteksten for stillingen sin. Han hevdet at skolen rettsstrdig hadde pålagt ham veiledningsansvar for fagområder som lå utenfor hans kompetanse.

– Det å veilede i kliniske problemstillinger som statsviter, går på tvers av min faglige integritet. Implikasjonene av en slik praksis er klare: at en veileder ikke trenger faglig kompetanse, sier Lyngmo til Forskerforum.

Vektlegger studieteknikk

Sivilombudsmannen ba i februar 2003 Høgskolen avklare om den var enig i Lyngmos framstilling av endringene i arbeidsoppgavene. I mars samme år kom svarbrevet til sivilombudsmannen. Høgskolen i Østfold mente at endringene måtte sees i lys av omorganisering og omlegging av studiemodeller og studieprogram og henviste til St.meld. nr. 27 (2000-2001) om kvalitetsreformen i høyere utdanning. Når det gjaldt de nye veiledningsoppgavene, skrev høgskolen i brevet: "Veileding i basisgrupper i første studieår er rettet mot *studieteknikk* og studentenes *læringsprosess*, med fokus på hvordan studentene kan samarbeide i grupper for å finne fram til aktuelt fagstoff." Høgskolen hevdet således at Lyngmos oppgaver ikke var knyttet til faglige problemstillinger, og at han hadde tilstrekkelig kompetanse til å utføre veiledningsoppgavene.

Lyngmos poeng har vært at en veileder nødvendigvis også må kunne svare på faglige spørsmål.

– Avvik fra stillingens innhold

1. juni 2004 kom den avsluttende uttalelsen fra Sivilombudsmannen. Konklusjonen var klar: "Jeg er kommet til at høgskolen ikke hadde rett til å pålegge Lyngmo veiledersansvaret for blokkene 1.3 til 1.5." "De nye veilederoppgavene han ble satt til avviker så mye fra det som var stillingens innhold og det Lyngmo var kvalifisert for, at jeg - slik saken nå er opplyst - vanskelig kan se at det lå innenfor arbeidsgivers styringsrett å pålegge ham disse. Begrunnelsen var blant annet: "Samfunnssfag synes i så måte å være vesensforskjellig fra medisin og sykepleie. Dessuten vil studentene neppe holde fag og metode skarpt atskilt, og følgelig må det antas at veilederen vil bli stilt faglige spørsmål."

Etterlyser reaksjon

Et halvt år senere har Sivilombudsmannen fremdeles ikke hørt fra Høgskolen i Østfold.

– Vi kommer til å etterlyse tilbakemelding snart, sier kontorsjef Harald Gram hos Sivilombudsmanen.

– Etter vanlig praksis venter vi i en tid, slik at forvaltningen skal få tid til å områ seg, sier Gram.

Sivilombudsmannen har ikke formell makt til å felle bindende avgjørelser. Instansen *retter henstillinger*, og Stortinget har forutsatt at forvaltningen normalt følger henstillinger fra Sivilombudsmannen. Hvis så ikke skjer, kan Sivilombudsmannen innberette saken til Stortinget, og i sjeldne tilfeller anbefale søksmål.

Sivilombudsmannen om styringsrett:

I Sivilombudsmannens avsluttende uttalelse (Sak 2004/1288) heter det: «Arbeidsgivers styringsrett gir adgang til å organisere, lede, kontrollere og fordele arbeidet, og gir rett til å ansette og si opp arbeidstakere. Arbeidsgiver har således i utgangspunktet en vid adgang til å bestemme hvilket arbeid som skal utføres av hvilke arbeidstakere. Statsansatte er som andre arbeidstakere forpliktet til å finne seg i endringer av arbeidsoppgaver og omorganisering av virksomheten, jf. tjenestemannsloven 4. mars 1983 nr. 3 § 12 første punktum:

«Embetsmann ved regjeringens kontorer og enhver tjenestemann er forpliktet til å finne seg i endringer i arbeidsoppgaver og omorganisering av virksomheten.»

Sivilombudsmannen presiserer: «(...) ordlyden i bestemmelsen kan imidlertid neppe tas helt bokstavelig, idet endring av arbeidsoppgaver må skje innenfor rammen av arbeidstakerens stilling, og vedkommende plikter ikke å finne seg i endringer som medfører at stillingens «grunnpreg» endres. Så lenge grunnpreget ikke endres, må arbeidstakeren imidlertid i utstrakt grad finne seg i å bli pålagt nye oppgaver. Rammene for arbeidsgivers styringsrett er her vide. Arbeidstakeren må for eksempel kunne gis oppgaver som gjør det nødvendig å ta kurs, videreutdanning mv. Det må likevel trekkes en grense for hvilke nye oppgaver som kan tillegges en stilling. Nye oppgaver som innebærer at arbeidstakeren må avlegge embeteksamen i et nytt fag, kan klart ikke pålegges i kraft av arbeidsgivers styringsrett.»

– Det å veilede i kliniske problemstillinger som statsviter, går på tvers av min faglige integritet, mener Thor Vidar Lyngmo. Personene på bildet har ikke noe med saken å gjøre. (Foto: NTNU/Info)

Hvor langt skal arbeidsgivers styringsrett over ansatte rekke? Dette er kjernen i en konflikt ved Høgskolen i Østfold. (Foto: Høgskolen i Østfold)

- Kan det være aktuelt i denne saken?

- Jeg har ikke lyst til å spekulere i dette. I praksis viser det seg at de fleste saker løser seg før det kommer så langt, sier Gram.

Forventer beklagelse

Etter en tids sykemelding er Lyngmo tilbake ved arbeidsplassen uten at han opplever konflikten som løst. Han karakteriserer forholdet

til arbeidsgiverne som meget vanskelig etter konflikten. Det viktigste for Lyngmo er å få en oppreisning og en skriftlig beklagelse fra ledelsen ved Høgskolen. Høgskolen ser på dette som del av en personalsak og ønsker av den grunn ikke å uttale seg, opplyser høgskoledirektør Birgitta Næss.

Av Kjetil A. Brottveit

Forskerforbundet: - En viktig prinsipsak

Forskerforbundet har også engasjert seg i saken. Ifølge forhandlingssjef Frank Anthun sendte forbundet et brev til Høgskolen i Østfold 27.10.04 der de etterlyste en reaksjon på Sivilombudsmannens uttalelse. Da dette ikke kom, sendte Forskerforbundet et purrebrev 30.11.04, men har fremdeles ikke fått noe svar.

- Vi blir svært overrasket hvis vi ikke hører noe fra Høgskolen. Da må vi ta saken opp med Sivilombudsmannen igjen.

- Og neste mulige skritt er rettssak?

- Vi har ikke sett så langt, men vi kan eventuelt ta saken opp med departementet, sier Anthun som er spesielt opptatt av det prinsipielle ved hvor langt styringsretten skal gjelde.

- Styringsretten er begrenset av lovverket, av kollektive tariffavtaler og individuelle arbeidsavtaler. Det er vanskelig å si nei til å utføre oppgaver uten å bli beskyld for ordenekt, men jeg synes sivilombudsman-

- En viktig prinsipsak, sier Frank Anthun i Forhandlingsavdelingen i Forskerforbundet. (Foto: Kjetil Brottveit)

nen er veldig klar i denne saken.

Anthun vurderer saken spesielt viktig i en tid med reformer og mange omstillingar i sektoren, noe som fører til at mange blir tillagt nye arbeidsoppgaver.

- Lyngmo har tydelig hatt studentene i tankene. Han har som ansatt vært veldig opptatt av kvaliteten på den undervisningen han gir, sier Anthun.

Av Kjetil A. Brottveit

Ny direktør gleder seg til å ta fatt

Arvid Hallén er ansatt som administrerende direktør i Norges forskningsråd. Hallén er 54 år gammel og har vært konstituert i stillingen siden 1. mai. - Det er en enormt inspirerende utfordring å få anledning til å lede Norges forskningsråd. Forskningsrådet er en nøkkelinstitusjon i det norske forskningssystemet og dermed for utviklingen av Norge som kunnskapssamfunn, sier den nye toppsjefen. Arvid Hallén har bred bakgrunn fra det norske forskningssystemet. I årene 1987 til 1995 var han instituttsjef for Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) og deretter områdedirektør for kultur- og samfunnsvitenskap i Norges forskningsråd. Hallén er utdannet sosiolog. Han har bekledt en rekke styreverv i norsk og nordisk forskningssammenheng.

- Forskningsrådets disposisjoner av største betydning både for utviklingen av kvaliteten i norsk forskning og for forskningens bidrag til nærings- og samfunnsliv. Våre disposisjoner må - innenfor de politiske rammene vi er gitt - utformes i tett og tilstøtende dialog med forskningsaktørene selv, næringslivet og offentlig sektor, sier Hallén, som peker på at norsk forskning har mange utfordringer, til tross for en stigende formkurve: Landbrukshøgskole blir universitet Norges landbrukskole får status som universitet og blir Norges sjette universitet. Navnet på det nye universitetet blir Universitetet for miljø- og biovitenskap.

- Det er naturlig at navnet på det nye universitetet favner dagens primærvirksomhet med landbruk, skogbruk og naturforvaltning, samtidig som det signaliserer at universitetets samfunnssoppdrag er bredere enn landbruk i tradisjonell forstand, sier utdannings- og forskningsminister Kristin Clemet.

Tre av ti studerer ikke

Nesten 30 prosent av studentene ved Universitetet i Bergen studerer ikke. Det er mer enn i Oslo og Trondheim, melder Studvest. Tall fra Utdanningsavdelingen ved Universitetet i Bergen (UiB) viser at 28,9 prosent av studentene som var semesterregistrert ved Universitetet i studieåret 2003/04 ikke har avlagt et eneste studiepoeng. Ved Universitetet i Oslo studerte ikke hver fjerde student, og ved NTNU hver femte, viser tall fra Universitas og Universitetsavisa.

Trekker fra lovarbeid

Den partsammensatte arbeidsgruppen som har vært nedsatt for å se på embets- og tjenestemannloven har nedlagt sitt arbeid. Hovedsammenslutningene fant det ikke formålstjenlig å fortsette arbeidet pga store uoverensstemmelser mellom hovedsammenslutningene og statens syn på forståelse av mandat og syn på videre prosess. Som en konsekvens av dette vil det heller ikke bli nedsatt noe offentlig utvalg på statens lønns- og forhandlingssystem.

Akademikerne

Vil debattere grunnlaget for lønnspolitikken

Forskerforbundet har lenge vore usamd i lønnspolitikken til Akademikerne. Knut Aarbakke er fersk leiar for Akademikerne stat, og opnar no for ny debatt om modellar for lønnsfastsetting.

Med over 10 000 medlemmer ved universitet og høgskular og andre statsetatarar, representarer Forskerforbundet ein tredjedel av medlemmene i Akademikerne Stat. Forskerforbundet kjem likevel oftast til kort når strategien for lønnsoppgjera skal utformast. I periodar har tilhøvet til Akademikerne vore svært spent. Kva vil den nye leiaren gjere med det?

- Lønnsnivået til tilsette i universitets- og høgskulesektoren er for lågt. Her trengs eit kraftig løft. Særlig toppkompetansen bør ha eit langt høgare lønnsnivå, seier Aarbakke.

- Korleis vil Akademikerne stat gjere dette?

- Det er ikkje gjort over natta. Så lenge vi er ein del av eit større kollektivt avtaleområde med 130 000 statstilsette er det vanskeleg å få gjennomslag for å prioritere forskarar spesielt. Vi må få modellar for lønnsfastsetting som opnar for å spisse lønnstillegga. Vi må òg jobbe for at sektoren får ekstra løvingar til lokale forhandlingar.

- Skilnader pressar opp lønna

- Modellen til Akademikerne har vore å få pengane i lønnsoppgjera ut lokalt til individuell lønnsfastsetting. Forskerforbundet har vore skeptisk til ein så radikal modell. Er ikkje dette ein litt for enkel strategi?

- Forskerforbundet har då støtta modellane frå Akademikerne stat i lønnsforhandlingane. I 2004 kravde vi ein modell som hadde eit eige fordelingsprinsipp for stillingar som følgjer eit eige ansiennitetsopplykkssystem, som høgskulelektorar. Dei andre stillingane ville vi overlate til lokale forhandlingar, sjølvsgart under same økonomiske rammer. Med andre ord forhandlingar på ulike nivå.

- De ønskjer å gå heilt vekk frå sentrale forhandlingar?

- Vi har ein lønnspolitikk der vi vil ha mest mogleg av fordelinga ned på institusjonane.

- Kor mykje?

- Det er det som er diskusjonstemaet, og vi er usamde internt i Akademikerne stat om. Nokre ønskjer at alt skal vere lokalt, og at berre rammene blir avgjorde sentralt. Andre vil meir i den andre retninga. Eg vil ha alt lokalt. Det skaper lønnsskilnader, men forsking viser at der ein tillet større lønnsskilnader på ein arbeidsplass, vil du skape ein lønnsspiral som presser opp lønna på alle nivå.

- Kva forsking siktar du til?

- Akademikerne har statistikk som viser dette. Lønnsskilnader verkar lønnsdrivande.

- Det er i dag lønnsskilnader ved universiteta og høgskulan, det er lokale forhandlingar, og fleire verkemiddel for å skape skilnader. Kva meir trengs?

- Vi bør ha minst halvparten til lokal fordeling under dagens lønnsregime. Men eg vil aller helst endre systemet slik at alt skal fordelast lokalt, med unntak av dei som har ansiennitetsopplykk. Men det er viktig å få med at under eit slikt regime skal det forhandlast på ein annan måte. Verkemidla i tariffavtala må mjukast opp slik at det går an å forhandle for grupper, og ikkje berre for individ som i dag. Så kan ein lokalt avgjere om forhandlingane bør skje på individuelt eller gruppenivå. Institusjonane får då lokalt ansvar for heile lønnsfastsettinga så det blir mogleg med generelle tillegg, eller justeringar på lokalt nivå, men poenget er at dette bør avgjera lokalt.

- Korleis er dette ein god modell for å heve det lave lønnsnivået ved universitetet og høgskular i Noreg?

- Om Forskerforbundet ved Universitetet i Tromsø ønskjer å heve lønnsnivået til første-

stillingane på medisin, så kan dei gjere det fordi det er økonomisk mogleg. Men ein må tote å seie at lønnsutviklinga for store grupper, i allfall for ein periode, må bli dårlegare.

- Det kan høyrest ut som ein god strategi for fleire av akademikar forbunda som organiserer folk i få nøkkelstillingar på arbeidsplassen. Medlemmene i Forskerforbundet utgjer ofte den store majoriteten av lønnsmassen på institusjonane og får slik ei anna rolle. Ser ikke Akademikerne stat at det her er grunnlag for kollisjon i val av strategi?

- Ja, eg ser problemet. Vi kan òg tenke oss at sektoren kan få eigne avtalar og reglar slik tariffavtala for staten var då lærarane sokna til statsområdet. Den historiske bakgrunnen for denne særordninga var at ho gjaldt grupper som jobba innanfor eit felt med særskilte politiske mål, så eg ser ikkje nokon grunn til at forskarar ikkje skulle få noko liknande.

Akademikerne vs Forskerforbundet

- Var du fornøgd med lønnsoppgjaret i 2004?

- Nei, det gjekk ikkje vår veg.

- Forgjengaren din under forhandlingane trekte seg under justeringsforhandlingane fordi han blei nedstemd etter å ha framforhandla ein forhandlingsstrategi med dei andre store hovudorganisasjonane. Du har uttalt offentleg at du ikkje vil samarbeide med dei andre hovudorganisasjonane i lønnsforhandlingane. Det vil Forskerforbundet. Er det framleis hald i dette?

- Det er riktig i den forstand at LO, YS og UHO ikkje prioritærer medlemmene våre. Det er ikkje våre grupper som har vunne lønnsoppgjera dei siste ti åra. Det er eit resultat av lønnspolitikken til desse organisasjonane. Vi samarbeider der det er noko grunnlag for det, men vi er skeptiske til samarbeid i lønnsspørsmål.

- Forskerforbundet har fått god uteljing på sentrale justeringsforhandlingar, men Akademikerne stat er imot dette. Konflikten i lønnsoppgjaret i 2004 kom blant anna på det grunnlaget. Vil de med

Strategiske fag skal vernast

Alle nedleggingane av naturvitakaplege fakultet rundt om i Storbritannia, har fått utdanningsminister Charles Clarke til å reagere. I eit brev til Higher Education Funding Council for England (HEFCE) har han presentert ei liste over fag eller fagområde som han vurderer at har nasjonal og strategisk interesse, og som HEFCE særskilt bør ta omsyn til i løyvingane sine. På lista finst blant anna arabiske og tyrkiske språk, Midt-Austenstudiar, japansk, kinesisk og andre asiatiske språk. Kultur- og språkstudiar er ifølgje Clarke viktige, ikkje minst med tanke på næringslivet. Clarke meiner at ein må slå ring om naturvitakap, teknikk og matematikk for å trygge grunnlaget for framståande forsking som i sin tur kan sikre den økonomiske utviklinga.

USA: debatt om kvinner i forskinga

Kva bør dei forskingstunge universitata gjere for å tiltrekke seg fleire kvinner? Dette vart nyleg diskutert gjennom eit elektronisk kollokvium på nettstaden til tidskriftet Chronicle of Higher Education. Nancy Hopkins, professor i biologi ved Massachusetts Institute of Technology (MIT), svarte på spørsmål frå innsendarane. Ho fekk mykje mediemarksemeld for nokre år sidan då ho saman med kvinnelege kollegaer skreiv ein rapport om at kvinnelege forskarar får dårlegare vilkår. MIT erkjente at ein faktisk diskriminerte kvinner og bestemte seg for å arbeide aktivt med problemet. Det går fram av nettdebatten at det framleis er mykje å gjere ved universitet og høgskular i USA, men professor Hopkins meiner at MIT er ein av institusjonane som har kome eit godt stykke på veg mot meir likestilte vilkår.

Ny timeplan skaper rabalder

Fra vårssemesteret må både ansatte og studenter ved Dragvoll ved NTNU belage seg på lengre dager og mer ubekvem arbeidstid skriver Universitetsavisen. De ansatte kan ikke regne med økonomisk kompensasjon for merarbeidet. Et forslag til ny undervisningstimeplan har satt sinnene i kok på Dragvoll. For eksempel blir én foreleser satt til å undervise fra klokka 08.00 til 20.00 på fredager. En annen blir bedt om å være to steder på samme tid. Dette er ekstremvariantere. I det store og hele varsler timeplanen ei ny tid der mye undervisning er lagt til ettermiddag og kveldstid. For eksempel er all gruppeundervisning av bachelorer ved Pedagogisk institutt lagt til etter klokka 16.00.

– Forskerforbundet hører til i Akademikerne. At de melde dykk ut, ville ha sett rart ut, seier Knut Aarbakke. (Foto: Ingar Myking)

andre ord forsette å seie nei til justeringsforhandlinger og samarbeid fordi det ikke passar inn i modellen de ønskjer?

– Spørsmålet er om desse pengane kunne bli brukt betre lokalt. Eg opplever justeringane meir som eit fenomen der dei enkelte forbunda flaggar "heim" kor mykje dei har oppnådd, men dei utgjorde under ein halv prosent i 2004-forhandlingane. Med andre ord mykje fokus for få midlar. Oppgjer hadde blitt litt betre for Forskerforbundets medlemmar om vi hadde blitt med på samarbeidet med dei andre hovudorganisasjonane, men ikkje for dei andre akademikarorganisasjonane.

– *Forskerforbundets landsråd i uttal i haust at dei ikke støttar Akademikernes lønnsmodell. Kva råd har du til Forskerforbundet i denne saka?*

– Når ein tredjedel av medlemmane i Akademikerne stat har ei slik haldning er det klart at vi må ha ein stor debatt om modellen vår. Frå januar av skal vi legge opp til ei ny drøfting av kva lønnspolitikk og -modell vi bør legge til grunn for dei komande lønnsforhandlingane. Det er klart at det over tid svekkar oss å ha ei slik usemjø i sjølve grunnlaget for lønnspolitikken vår.

– *Det er dei som meiner Forskerforbundet burde melde seg ut av Akademikerne. Kva har du å seie til desse?*

– Vi har trass alt fått til ein del bra i Akademikerne sidan etableringa i 1997. Vi har fått gjennomslag for prosenttillegg, og eg vil hevde at vi har snudd den negative lønnstrenden frå 80- og 90-talet. Likevel er det store utfordringar. Forskerforbundet hører til i Akademikerne. At de melde dykk ut, ville ha sett rart ut. Vi er villige til å ta ein ny diskusjon om lønnspolitikken.

Vern av tjenestemannslov

– *Det skjer store endringar for tida i arbeidslivet. Ein ny arbeidslivslov er på trappene, ein pensjons-*

reform er på gang, og vi skal få ein ny embets- og tenestemannslov. Akademikerne framstår ofte som dei mest ettergivande i motstanden mot fleire svekkinger av rettane. Kva er di haldning?

– Eg er motstandar av det meste i desse reformene. Pensjonsreforma truar særleg pensjonen til akademikarane, og eg fryktar at til dømes LO vi sikre sine eigne på kostnad av våre grupper. Særleg gjeld dette bruttopensjonen. Endringane av tenestemannslova er vi imot.

– *Akademikerne har likevel vore meir tilhengar av å harmonisere regelverket mellom offentleg og privat sektor. Stemmer ikke det?*

– Ja, det er av politiske årsaker. Men skal det harmoniserast, må det skje på alle felt. Ikkje minst lønn. Tap av spesielle godar i det offentlege må utjamnast med lønn. Vi skal sjølv sagt ikkje selje rettar som pensjon og gunstigare lover og reglar om vi ikkje får lønn som i det private.

– *Akademikerne har utpekt arbeidegivarane som hovudallierte i lønnsforhandlingane, men skal vere motstandar av reformene til arbeidsgjevarane. Er ikkje det om ikkje ein umogleg posisjon, så iallfall ein "pose og sekk strategi" som gjer at ein taper på begge kantane?*

– Det er ikkje uproblematisk. Men skal vi samarbeide meir med arbeidsgivarane, må dei kome med betre signal. Så lenge ikkje grunna til at lovverket er analleis for tilsette i staten enn i det private, store lønnsskilnader, så kan ikkje vi gå inn for at medlemmene våre skal få dårlegare lovregulering i arbeidslivet. Vil dei gå med på harmonisering av lønna, er vi opne for dialog. Likevel vil eg seie at pensjonen vår ikkje bør rørast. Det som har vore noko av det vanskelegaste i desse reformtidene er prosesane som staten har lagt opp til. Så her må gjøringa endre haldning om dei vil ha dialog.

Av Ingar Myking

Misnøye med utdanningssatsing

Utdanningsminister Kristin Clemet (H) får en nedtrykkende melding: Høyre-velgere er minst fornøyde med satsingen på høyere utdanning. Høyre vil profilere seg som et parti som satser på høyere utdanning. Men de lykkes dårlig, skal man tro deres egne velgere. Nesten halvparten av Norges befolkning er misfornøyd med satsingen på høyere utdanning. Høyre-velgere er blant de minst fornøyde. Det viser en meningsmåling utført av Sentio-Norstat for Norsk Studentunion (NSU) og Universitas.

Tviler på høgskolefusjon

Leder i forskerforbundet i Gjøvik, Hans Engenæs tviler på om det er gjennomførbart å slå sammen høgskolene i Lillehammer og Gjøvik. Ledelsen ved de to skolene går inn for en storskole i Oppland. En stor høgskole i Oppland vil få tilsammen 4000 heltidsstudenter og 1000 deltids- og fjernundervisningsstudenter. I tillegg til 450 ansatte.

Vil ha fri universitetspresser

– Tiden er nå kommet for å sikre den redaksjonelle friheten ved Universitetet i Oslo. Behovet for frie presseorganer ved læreanstalten har økt som følge av den senere tids konsentrasijs av makt hos universitetsledelsen, uttaler universitetsstyrerepresentant Kristian Gundersen som ønsker at fagpressens redaktørplakat også skal gjelde for Uniforum og Apollon. - Et godt initiativ, sier Uniforum-redaktør Martin Toft og Apollon-redaktør Johannes W. Løvhaug, til Uniforum.

Høgskolen i Telemark er godkjent

På et møte 9. desember har styret i NOKUT godkjent system for kvalitetssikring ved Høgskolen i Telemark, Norges musikkhøgskole og Sjøkrigsskolen. NOKUT vedtok å ikke godkjenne system for kvalitetssikring ved Norges idrettshøgskole på samme møte. Høgskolen har nå en frist på seks måneder til å rette opp mangler ved sitt kvalitetssikrings-system.

Google scanner bibliotek-bøker

Søkegiganten Google skal scanne bøkene til fem store biblioteker og gjøre dem søkbare på nettet. De har inngått en ambisiøs avtale med det offentlige biblioteket i New York og bibliotekene ved universitetene i Harvard, Stanford, Michigan og britiske Oxford, melder nyhetsbyrået AP. Biblioteket i New York gir Google rett til å kopiere endel bøker som ikke lenger er beskyttet av opphavsretten. Harvard bidrar med 40 000 bøker i oppstartsfasen, mens Oxford bidrar med alle bøker som er publisert før 1901.

Prosjektet gir Google et nytt fortrinn i kampen om å levere den mest komplette søkerjenesten i konkurransen med blant andre Yahoo og Microsoft. Biblioteket i Michigan har stilt syv millioner utgivelser til disposisjon - rundt 211 kilometer med bøker. Google håper å få gjort jobben i løpet av seks år. Harvards bibliotek er enda større, med 15 millioner bøker.

Internasjonalisering

Vil skape debatt med nytt magasin

Redaktør Teresa Grøtan vil skape debatt om forsknings- og utdanningssamarbeid mellom Norge og land i sør og øst med forskningssmagasinet Global Knowlegde.

3. november 2004 kom det første nummeret av Global Knowledge. Det nye magasinet til Senter for internasjonalisering av høyere utdanning (SIU) inneholder 52 sider med reportasjer, intervjuer og nyheter.

Utgangspunktet for sakene i magasinet er SIUs programmer, men redaktør Teresa Grøtan understreker meget sterkt at hun ikke lager et skryteblad for senteret: Forskning som ikke ligger inn under programmene er like relevante for omtale.

- Det er ingen promotering av egen organisasjon, og vi skal ikke la være å skrive om samarbeidsprosjekter som ikke fungerer. Jeg vil at magasinet skal danne grunnlag for debatter. Er forskningen relevant? Hvilke resultater kan slike samarbeid føre til? Blair resultatene formidlet i tilstrekkelig grad?

Grøtan er godt fornøyd med responsen det første nummeret har fått. Bladet ble lansert i Uganda på et seminar i regi av Universitets- og høgskolerådets program for utviklingsrelatert forskning og utdanning (NUFU). SIU har nå bestemt seg for å gi ut bladet fast, og regner med to utgivelser i 2005.

Demokratiforskning

Magasinet skal ta for seg samarbeid innen forskning og høyere utdanning mellom Norge og land i sør og øst. Målsetningen er meget idealistisk: SIU ønsker å sette etablerte sannheter under press, ikke minst sannheter om "de andre".

- Det finnes mange eksempler på at resultater og funn i forskning fungerer dårlig når disse skal anvendes i sør, sier redaktøren.

Første utgave av Global Knowledge har demokrati som tema. Redaktøren trekker selv fram reportasjen "Feeding the Future", om hiv-smittede kvinner i Uganda som ble anbefalt av Verdens helseorganisasjon å ikke amme sine friske, nyfødte barn. I 1998 startet FNs organisasjoner å dele ut gratis morsmelkerstatning. Få år senere var det klare indika-

Teresa Grøtan er redaktør i Global Knowledge. Hun ønsker at magasinet skal skape debatt om internasjonalt forskningssamarbeid. (Foto: Sigrid Folkestad)

sjoner på at rådet hadde motsatt effekt. Flere barn døde av feilernæring.

Blant de som har gått inn i problemstillingen er en gruppe forskere ved Makerere University i Uganda. De har gjort omfattende undersøkelser på barns helse og ernæring, og gjennom et NUFU-prosjekt har de samarbeidet med prosjektleder Thorkild Tylleskär ved Senter for Internasjonal Helse, Universitetet i Bergen.

I reportasjen understreker Makerere-forskere det positive i samarbeidet, at det er et likeverdig partnerskap, og ikke den typiske topp-bunn strukturen: "Sometimes decisions are just made in Geneva or New York. But unless you live here, it is very difficult to understand what's going on", sier professor James K. Tumwine. Basert på samme tankegang ønsker også redaktøren å bruke fotografer og journalister i sør.

Redaktøren åpner for et vidt spenn i tema i fremtiden og nevner eksempler som miljø, hel-

se, havforskning, litteratur og kunsthistorie.

Global Knowlegde er på engelsk. Det skyldes ikke minst at SIU vil gjøre forskningssamarbeid mellom Norge og land i sør og øst mer kjent. Magasinet er gratis, og de som ønsker kan tegne abonnement.

Av Sigrid Folkestad

Jenipher Nakayinza (27) er hiv-smittet og ammer sin friske datter. På slutten av 1990-tallet ble hiv-smittede kvinner advart mot å amme barna. Nå drives det internasjonal forskning på feltet. Forskere ved universitetet i Kampala samarbeider blant annet med forskere fra Universitetet i Bergen. (Foto: Eivind Senneset. Bilde fra Global Knowledge)

Norske lærebøker redda

Utdanningskomiteen på Stortinget redda støtteordninga til norske lærebøker i høgare utdanning. Dagsavisen har gjennom flere oppslag skrive om regjeringas forslag om å avvika tilskotsordninga til norske lærebøker i høgare utdanning i statsbudsjettet. Forslaget førte til sterkt motstand fra universitets- og høgskulemiljøa, forleggarar og faglitterære forfattarar, som har mobilisert med underskriftskampanje, høgt mediatorykk og heftig notatproduksjon.

Uitø får ikke forskningsmidler

Universitetet i Tromsø er som eneste universitet i Norge utelatt fra viktige forsknings- og innovasjonsmidler. Rektor Jarle Aarbakk reagerer på at de ikke får penger til det såkalte "såkornfondet". Såkornfondet skal sørge for at veien fra akademisk ide til kommersiell suksess skal bli kortere. Rektor ved Universitetet i Tromsø Jarle Aarbakk er skuffet over at Tromsø ikke får ta del i disse midlene som skal bidra til å skape arbeidsplasser og næringsliv basert på ideer fra forskningsmiljøene.

Samarbeid over grensene

Senter for internasjonalisering av høyere utdanning skal bistå universitet og høgskoler med internasjonale satsinger. - Rådgivning er en sentral oppgave, sier fersk direktør Gunn Mangerud.

Midt i Bergen sentrum ligger Senter for internasjonalisering av høyere utdanning (SIU). Det nasjonale kompetansesenteret fyller tre store etasjer, der nærmere 40 ansatte jobber med internasjonalisering av høyere utdannelse og forskning. Mange av dem er nykommere, og i løpet av det neste året vil senteret få enda flere medarbeidere, samtidig som flere nye prosjekter og oppgaver kommer til.

- Styrkingen av internasjonaliseringsarbeidet i Norge er i takt med utviklingen ellers i Europa, sier direktør ved SIU, Gunn Mangerud.

Hun er en av de sist ankomne, og har jobbet ved SIU siden august i år. Mangerud kommer fra Norsk Hydro, som leder i teknologi- og forskningsavdelingen.

Forvaltnings- og serviceorgan

- Hvilke områder bør SIU satse på fremover?

- SIU skal styrke og videreføre programforvaltningen, og å være den foretrukne partner i høyere utdanning. Vi ser gjerne at institusjonene skal bruke programmene vi forvalter som aktivt virkemiddel til å gjennomføre sine internasjonale strategier. I SIUs nye mandat er rådgivning en sentral oppgave og den ønsker vi å styrke, sier Mangerud.

For øvrig, sier Mangerud, er det svært viktig for SIU å bidra med kunnskap om internasjonalisering til sektoren, både gjennom deltakelse og arrangering av ulike seminar og kurs. Hun sier at SIU er svært bevisst på balansen mellom det å være statlig forvaltningsorgan og at senteret samtidig er et serviceorgan for utdanningssektoren i Norge.

- Satser vi for mye og får for lite igjen ved samarbeid med fattige land?

- Fra SIUs ståsted så forvalter vi programmene etter samarbeidsmodeller. SIU forvalter norsk politikk og utfører og ivaretar oppdrag på vegne av norske myndigheter, som for eksempel NORAD. Vi prøver å sikre at institusjonsbygging og kompetanseutvikling vektlegges. Internasjonalisering av høyere utdannelse har stor prioritets. Dette er styrket gjennom Norges tydelige posisjon i Bologna-prosessen, som har som hovedmål å styrke det europeiske utdanningsmarkedet.

Godt orienterte studenter

SIU skal være et samarbeids- og serviceorgan, og en partner for statlige og private høyere utdanningsinstitusjoner. Ifølge vedtekten skal senteret fremme internasjonalisering, kulturell kommunikasjon og internasjonal mobilitet innen høyere utdanning og samordne innsatsen på nasjonalt nivå. SIU skal profilere Norge som studie- og forskningsland overfor utlandet, bistå med veileding og kompetanseoppbygging i internasjonalisering ved universitetene og høyskolene og gi råd til

departementet.

- Hvordan oppfatter du holdningene til internasjonaliseringsarbeidet i Norge?

- Studenter og forskere er svært bevisste i forhold til internasjonalisering, både mer-verdien og nødvendigheten av dette. I dag er studenter godt orientert om muligheter for å studere utenlands, og de er bevisste i forhold til kvalitetsøkning ved internasjonalisering. Studentene er også representert i SIUs styre. De er en viktig gruppe for å fremme internasjonalt samarbeid, sier direktør Gunn Mangerud.

Av Sigrid Folkestad

Fakta

SIU er nyopprettet fra 1. januar 2004. Det bygger videre på Universitets- og høgskolerådets Senter for internasjonalt universitetssamarbeid som ble åpnet i 1991.

Senteret skal blant annet være nasjonalt kontor for internasjonale programmer og tiltak innenfor høyere utdanning som etableres av UFD og andre offentlige organer på eget initiativ, eller som norske myndigheter beslutter å delta i, for eksempel EU-program.

Senteret skal drive:

- Profilering av Norge som studie- og forskningsland overfor utlandet
- Informasjon og kommunikasjon
- Kompetanseoppbygging for å fremme internasjonalt samarbeid i sektoren
- Rådgivning, utredning og servicefunksjon

SIU er i dag finansiert av bevilgninger fra Utdannings- og forskningsdepartementet, Utenriksdepartementet, Norad, Nordisk ministerråd og EU-kommisjonen og enkelte ambassader.

SIU administrerer følgende program og ordninger:

- NUFU (Universitets- og høgskolerådets program for utviklingsrelatert forskning og utdanning). Her deltar 28 institusjoner i Sør og 10 i Norge.
- Socrates, inkludert Erasmus og Erasmus Mundus.
- NORADs Fellowship programme.
- Cooperation programme med sør-øst Europa
- Cooperation programme, med Russland.
- Cooperation programme EUs kandidatland.
- NORADs program innen kunst og kulturutdannelse
- SUHF. Samarbeidsprogram med Frankrike
- Kvoteordningen
- Tilleggsstipendordningen

UiB: Intranett for alle ansatte

3. januar 2005 åpnes Universitetet i Bergens intranett for alle ansatte, skriver På Høyden. Alle fakulteter, institutter og andre avdelinger har lagt til rette informasjonen på intranettsidene. Når de ansatte klikker på nettsidenes første arbeidsdag i år, vil de bli bedt om logge seg inn, og en ny startside dukker opp.

- Vi får en tydeligere informasjonskanal enn det vi har hatt før. Informasjonen til de ansatte blir mer strukturert, bedre og lettere å vedlikeholde, sier Rune Smistad og Helge Olsen ved Formidlingsavdelingen, som styrer intranettprosjektet til På Høyden.

USIT-ansatte kan miste jobben

Universitetets senter for informasjonsteknologi (USIT) har store økonomiske problemer. Senteret ved Universitetet i Oslo kan ikke garantere alle sine ansatte jobb etter sommeren, skriver Universitas. Ledelsen går nå nøyne gjennom budsjettet. Et av sparetiltakene går ut på å skjære ned på prosjekter, og ansatte står derfor i fare for å miste jobbene sine. - For at ingen skal føle at de blir ført bak lyset, har vi sagt fra i god tid at ikke alle er sikret jobb etter sommeren. Vi vet ikke hvor mange det dreier seg om ennå, sier underdirektør i USIT Øyvind Sørensen til Universitas. Anita Solhaug i Norsk tjenestemannslag avdeling Universitetet i Oslo (NTL) reagerer på hemmelighetskremmeri fra USIT-ledelsen. - De bør ha full oversikt over hvor mange som står i fare for å miste jobben. Noe annet finner jeg meg ikke i som tillitsvalgt, sier Solhaug til Universitas.

Rekord for Tromsø Museum

Aldri før har Tromsø Museum Universitetsmuseet hatt flere skolebesøk enn i år. I alt har 5133 elever og studenter fra hele Troms fått omvisning i løpet av 2004, skriver Tromsøflaket. Elevene er i alle aldre og kommer fra hele fylket, forteller museumslærer Marianne Giæver. Giæver sier de ikke har gjort noe spesielt for å trekke til seg så mange elever akkurat i år. To ganger i året sender hun ut invitasjoner til skolene rundt om i fylket, og det har hun gjort i mange år.

Transporttabbe ødela forskning

Flere måneders ressurskrevende forskning gikk tapta da en transporttabbe ødela viktige prøver. Alt doktorgradsstipendiat Kirsti Berg ved NTNU får tilbud om, er rundt 700 kroner i erstatning, skriver Universitetsavisa. Transportelskapet ble gjort oppmerksom på at det var frose prøver med begrenset holdbarhet som skulle sendes fram på tørris. Likevel ble forsendelsen liggende på Gardermoen og alt innholdet ødelagt. Dermed var flere måneders ressurskrevende forskning spolert, forteller Berg til Universitetsavisa. En konsekvens er at en viktig studie kanskje må utlates fra doktorgradsarbeidet. Målt i penger koster forsinkelsen minst 100.000 kroner.

Bitter forsvarskamp for fridom

Kva er eigentleg den fremste oppgåva til universitetet?
Her kjem fem moglege svar, frå fem deltagarar i HF-striden.

DET HENG LAUSE trådar og dinglar til alle kantar etter universitetsdebatten i Oslo i fjor haust. Men ein stad må ein starte, om ein skal byrje å nøste opp i dette. Så da startar eg i ein korridor på Institutt for britiske og amerikanske studiar på Blindern, og bankar på hos professor Tore Rem. Han er berre ein av mange vitskapleg tilsette som har kasta seg ut på slagmarka i Aftenpostens debattiser i haust. "Etter nær 200 år trues nå en av de viktigste garantistene for universitetets autonomi, det akademiske demokratiet", hevda Rem i innlegget sitt 24.11.

Klokka er tolv, så vi skal gjere intervjuet over lunsjen. Vi forlet HF-bygget og kryssar plassen over til SV-kantina. Det er lettare for ein humanist å snakke i fred med presa der nett no.

- Kan eg først av alt seie at eg slett ikkje er imot alle sider ved reformene på universitetet, seier Tore Rem.

- Javisst.

- Men det eg reagerer på, er at ein så ukritisk har omfamna dei mulighetene som det nye regimet opnar for, og synt seg så viljig til å tenkje marknad.

- Kva meiner du er kjernen i denne debatten?

- Veldig mange på grunnplanet kjenner at dei er fråtekne retten til medbestemming. Vi har eit i beste fall handlekraftig dekanat, som har brukt maktvakuumet maksimalt i ei overgangstid, og vore lite interessert i konsensus og dialog. Veldig mange tilsette kjenner seg framandgjorde, seier Rem.

- Men dette har òg ein ideologisk dimensjon. Fleire opplever at sentrale verdiar ved universitetet er truga: autonomien, universitetet som fristad, avstanden til samfunnet. Dette er truga av marknadsøkonomiske prinsipp, som er innførte i stor stil. Situasjonen er tilspissa på HF, der så lite av forskinga har openbert kommersiell verdi.

Rem er rask til å understreke at dette ikkje tyder at HF-forskarane ikkje skal vere samfunnsnyttige.

- Vi er avgjort interesserte i å tenkje samfunnsnytte, og bør lage gradar som let studentane fylle roller i arbeidslivet. Men vi vil ikkje ofre avstanden og det kritiske

perspektivet. Eg er ikkje prinsipielt imot å gjere faga meir arbeidslivsrelaterte. Men når ein samstundes reduserer universitetsdemokratiet markant, som i instituttleiarsaka, blir det farleg. Da trugar det sentrale verdiar ved universitetet.

- Det har vore brukt harde ord i ein del innlegg. Kvifor vart temperaturen så høg?

- For min del var det prodekan Tor Egil Førland sitt utspel mot Arne Johan Vetlesen som fekk meg til å kome ned frå gjerdet, seier Rem, og siktat til innlegget "Filosof i slaraffenland", trykt i Aftenposten 20.11.

- Det var eit skuleksempl på dårlig leiarstil, og det får svært stor symbolkraft i eit system der folk opplever at dei har blitt overkyrde. Innlegget var gjennomsyra av ein merkeleg akademikarforakt. Når ord som professor og filosof blir brukte nedlatande, er det grunn til å rykke ut.

- Men det er ikke få harde ord som har gått andre vegen?

- Nokre gonger må ein tydeleggjere meiningsskilnader for å nå fram til politikarane og offentlegheita. Det står store ting på spel her.

Ikkje minst handlar denne striden om makt, slik Rem ser det. Makt som blir samla på færre hender, og som kan misbrukast. I innlegget sitt i haust skrev han mellom anna: "I de nye strømlinjeformede organisasjonene er lederne blitt gitt utstrakte myndigheter, som kan brukas til belønning så vel som straff."

- Er det så skummelt som du vil ha det til?

- Dei verkemidla som no ligg hos leiinga, gjev mykje større makt, og det kan få konsekvensar for arbeidssituasjonen. Eg er ikkje paranoid, men det ligg ein fare i systemet. Mange prosessar blir lite transparente og vanskelege å etterprøve. Det blir lettare å straffe urokråker. Og når universitetet skal byggast som ei merkevare, med glansa brosjyrar, er det

ikkje heldig med riper i lakken. Eg er redd det blir vanskelegare kår for kritisk debatt og fri meiningsutveksling. Og denne utviklinga byrja med dei økonomiske incentiva i kvalitetsreforma.

- Det har kome fram mykje kritikk av kvalitetsreforma i denne debatten. Er ikkje det i seinaste laget?

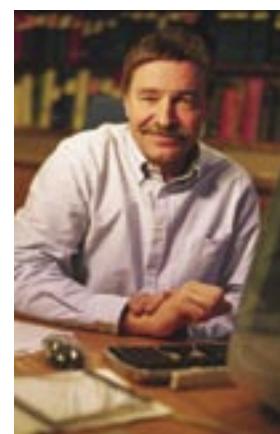
- Det skulle nok vore etablert ein mykje breiare front tidlegare. Rune Slagstad vart ståande nesten åleine i den tidlege fasen. Kanskje var det eit element av fatalisme ute og gjekk. Ja, vi skulle nok ha skrike ut før - men det er framleis politisk mogleg å gå inn og justere. Eg trur denne debatten kan få politiske konsekvensar, fordi han gjer ein del ting tydelege. Dette er langt meir enn ein intern krangel mellom HF-tilsette.

Også rektor Arild Underdal burde ytt langt meir motstand mot somme sider av kvalitetsreforma, meiner Rem.

- Eg meiner strategien hans var feilslått, ved å vere så positiv til reforma, og berre seie i ei bisetning: "Ver så snille og gje oss nok pengar til å gjennomføre dette." Så jobbar folk seg i hel med underfinansiering, og så kan folk på utsida seie: Men det fungerer jo!

- Eg har tenkt å stille eit fast spørsmål til alle eg intervjuar i denne saka: Kva er den fremste oppgåva til eit universitet?

- Universitetet skal ha størst mogleg fridom til kunnskapsutvikling, og vere eit vitalt korrektiv til samfunnet - til det "normale, sjølvsgarde og naturlege" - også marknaden. Det skal tilby best mogleg utdanning, men mandatet til universitetet er mykje større enn det marknaden måtte bestemme, seier Tore Rem.

- Vi lever ikkje på 1800-talsuniversitetet, understrekar HF-dekan Bjarne Rogan.

DET ER VARM OG TUNG luft på kontoret til HF-dekan Bjarne Rogan når han kjem og opnar døra for oss. Her trengst lufting. Han opnar vindauge, og sukkar. Når folk må opne vindauge for å lufte winters tid, går straumrekninga i været. Men det därlege klimaanlegget manglar eit fattig universitet og pengar til å erstatte. Så går vi over til andre hjartesukk. Tonen i universitetsdebatten i haust har ikkje vore heilt etter Rogans hjarte.

- Eg er glad for at Aftenposten opnar

«Statsminister Jan P. Syse åpnet Forskningsparken med et velrettet hugg», står det på den nokså originale grunnsteinen til Forskningsparken ved Blindern. No kjenner mange vitskapleg tilsette at sjølv sjela til universitetet har blitt ein hoggestabbe. (Foto: Scanpix)

Ein strid om universitetssjela

Denne hausten har universitetsdebatten gått heitt, høgt og lenge i spaltene til Aftenposten. Diskusjonen hadde utspring i to konkrete saker: Samanslåinga av institutt på HF-fakultetet, og vedtaket om tilsetting av instituttleiarar på HF i staden for lokalt valde leiarar. Det siste vart vedteke av fakultetsstyret i september, mot røystene til dei vitskapleg tilsette. Men debatten har vokse seg langt større enn desse to spørsmåla.

Ei rekje vitskapleg tilsette har retta skarp kritikk mot dekanatet ved HF, rektor Arild Underdal – og mot kvalitetsreforma. Kritikarane kjenner seg overkøyrd, dei reagerer på det dei ser som innføring av marknadstenking ved universitetet, og hevdar at universitetsdemokratiet er i ferd med å bli øydelagt.

Dekanar og rektor på si side hevdar at ein treng å styrke leiarskapen og gjere klarare prioriteringar nett for å forsvare universitetet sin eigenart mot ytre press. Skal ein prøve å koke ned debatten til eit par kjernespørsmål, kan dette vere brukbare kandidatar: Kva skal eit universitet vere, og kven er det til for?

spaltene sine for universitetsdebatt. Men eg meiner at forma og innhaldet i mange av innlegga ikkje har vore bra for verken lesarane til Aftenposten eller universitetet. Det har framstått nærmast som ein offentleg familiekrangel, seier Rogan.

– Dette har vore ein svært komplisert debatt, og ei saftig samanblanding av tema: budsjetteringsordningar, studieinsentiv, forskingsinsentiv, reorganisering av HF-fakultetet, og tilsetting av instituttstyrrarar. Eg trur ikkje så mange lesarar av Aftenposten har fått heilt med seg kor komplisert dette er. Men i det korte formatet har det vore omtrent umogleg å få med nyansar og tvil. Det er ikkje slik at vi i dekanatet er nøgde med alt det nye som skjer.

– Men innlegga er skrivne av universitetsfolk, og dei har vel sjølv bestemt toneleiet sitt?

– Jada. Alle partar kan godt ta kritikk for tonen. Men eg saknar den tyngre analysen som du ser i universitetsdebatten i andre land, analyse av dei problema universitetsverda strir med.

– Kva vil så du seie er essensen i denne debatten?

– Eg trur dei fleste er samde om svært mykje når det gjeld korleis dei ønskjer at

universitetet skal vere: fri forsking, tid til forsking, god undervisning og så vidare. Men meiningsane om midla er svært ulike. Somme av oss meiner at ein må ta grep for å styre utviklinga, medan andre meiner det er betre å prove å halde att. Men det er livsfarleg åtru at vi framleis lever på det gamle universitetet.

– Når reformene ved HF har skapt så mange og sterke reaksjonar blant dei vitskapleg tilsette, er ikkje det eit teikn på at noko er gale?

– Ikke nødvendigvis. Men det skjer endringar, og somme synest dei går for fort og for langt, medan andre synest dei går for seint og for kort. Det vil alltid vere spenningar i ein endringsprosess: Skal ein prøve å halde på det gamle, eller er det mogleg å organisere seg annleis? Men det er ikkje korrekt å hevde at det har vore eit fleirtal mot endringane på fakultetet. Eit fleirtal har vore med på å vedta desse endringane.

– I eitt av innlegga vart du samanlikna med ein bulldosar?

– Ja, og det har eg valt å ikkje svare på.

– Dei harde orda har gått både vegar: Prodekan Førland nytta eit uttrykk som "filosof i slaraffeland" i eit svær til Arne Johan Vetlesen. Det er vel heller ikkje så bra for debattklimaet?

– Eg har ikkje lyst til å kommentere ein-

skildinnlegg eller uttrykk som er brukte i debatten.

– Det er vel ikkje til å kome bort frå at tilsetting av instituttleiarar inneber ei svekking av universitetsdemokratiet?

– Vel, problemet er at ingen har teke brytet med å definere kva dei meiner med "svekking av universitetsdemokratiet". Ein ting er ordninga med valde instituttleiarar. Men demokrati handlar ikkje berre om val, men òg om trygg sakhandsaming og god leiarskap. Uformelle maktstrukturar kan trivast godt i ly av det såkalla universitetsdemokratiet. I omrent annakvar tilsettingssak har institutta blitt skulda for kameraderi og innnavn. Slike skuldingar kviler tungt over mange avgjerder i dagens system. Det er eit problem med eit omgrep om "svekking av universitetsdemokratiet", som eg opplever å få slengt i andletet utan at folk definerer kva det inneber.

– Men somme fryktar at kameraderi og trynefaktor får meir å seie om ein har tilsette instituttleiarar?

– Dette er eit viktig spørsmål, men eg er trygg på at vi har sikringsmekanismar som kan hindre det. Ein god utveljingsprosess, med innsikt og medverknad i alle ledd - på institutt-, fakultets- og universitetsnivå - kan ➤

► bidra til det motsette.

- *Kva med autonomien til universitetet? Er ikkje den truga?*

- Universitetet er under uendeleg mykje større press utanfrå enn før, men eg trur ein sikrar autonomien best ved å prøve å påverke endringane aktivt, seier Rogan. Presset er ikkje minst økonomisk, meiner han, og viser til døme frå andre land i Europa.

- Ved Humboldtuniversitetet i Berlin skal til dømes ein fjerdedel av professorstillingane fjernast, institutt etter institutt blir lagt ned. Eg skal ikkje bruke dette som eit trusselbilete her, men dette er eit allment problem. Og økonomien er langt meir av eit trugsmål mot autonomien enn det å skape ein organisjon som er meir robust mot press utanfrå.

- *Mange meiner at kvalitetsreforma er gjenomsyra av marknadstenking?*

- Kvalitetsreforma har ein del uheldige konsekvensar, som vi vil gjøre noko med. Insentivordningane kan føre til ein marknad i negativ forstand. Det blir feil om ein tek inn for mange studentar, og let studentalet avgjere faglege prioriteringar. Samstundes er det korrekt å stille visse krav til oss.

- *Kva er drivkraftene bak reformene ved universiteta, slik du ser det?*

- Dei er dels interne, fordi vi har trong for betre organisering. Evalueringar peikar på at einingane våre er små, at vi har for dårlig leiingskultur og ikkje utnyttar ressursane våre optimalt. Så er vi sjølv sagt forplikta av samfunnet sine ønske og krav. Verda har endra seg enormt i løpet av den siste generasjonen, og universitetet må spegle endringane i samfunnet. Her er det sjølv sagt ein vekselverknad, og eg meiner ikkje at vi ikkje skal påverke samfunnet. Men vi lever ikkje på 1800-talsuniversitetet, og vi må vere i utvikling.

- *Kva meiner du er den viktigaste oppgåva til eit universitet?*

- Universitetet har to hovudoppgåver, forsking og undervisning. Forsking og undervisning bør sjåast i samanheng, og forskinga bør vere fri. Så må vi forvalte ressursane våre så desse oppgåvene blir best mogleg teknike i vare, seier Rogan. No har lufta blitt leveleg på kontoret hans. Dekanen kan lukke vindauge.

DET ER FREDAG ETTERMIDDAG, og mørkret sig på kring Villa Eika på Blindern. Studieansvarleg Boel Christensen-Scheel i Studentparlamentet skal straks ta helg. Men først må vi snakke om studentane og "her-skarklassen" ved Universitetet i Oslo. For studentrepresentantane har ikkje vore på

dei vitskapleg tilsette sitt lag i striden i haust. Studentane røysta for å tilsetje instituttleiarane, og Christensen-Scheel hadde dette å seie i eit innlegg i Aftenposten 25.11:

"De vitenskapelig ansatte har på langt nær vært noen forsmådd grasrot i universitetssystemet. Snarere har de vært en herskerklasse som nå er i ferd med å miste sin vetoret for demokratiets skyld."

- *Er dei verkeleg så ille, desse forskarane?*

- Eg har opplevd mange av dei slik i mi tid på universitetet. Professorar som kunne endre heile opplegget på eit kurs på kort varsel, laga pensum som var nesten umogleg å få tak - dei kunne tillate seg mykje utan at det fekk konsekvensar. Det var eit veldig hierarkisk system. Men ting er annleis no. Det er meir ordna former, informasjonen er betre, og studentane har fått noko å ta professorane med om dei ikkje gjer jobben sin skikkeleg.

Denne kritikken gjeld ikkje alle vitskapleg tilsette, presiserer Christensen-Scheel.

- Dei fleste universitetstilsette har respekt for studentar og andre tilsette. Men somme har denne arrogansen. Det er synd ikkje fleire har meldt seg på i debatten, eg veit det er mange av dei vitskapleg tilsette som deler syn med leiinga i desse spørsmåla. Eg vil oppfordre meir nyanserte stemmer til å hive seg på.

Boel Christensen-Scheel understrekar at ho sjølv slett ikkje likar alle endringane som skjer med universitetet.

- Ein del av endringane som ligg i kvalitetsreforma var nødvendige, men det er veldig mykje som står att å gjøre, og mykje som ikkje er bra nok. Og eg ser at det er ein politisk forankra trend

i retning av marknadstilpassing av universiteta, og den er eg sterkt imot. Men om universiteta blir betre til å synne kvifor dei er viktige og relevante for samfunnet, skjøner kanskje fleire kvifor høgare utdanning må vere gratis og fullfinansiert.

- *Kva er "samfunnet" i denne samanhengen?*

- Det er heile samfunnet, ikkje minst arbeidslivet. Eg møter haldningar om at "på universitetet driv dei berre og studerer hakkespettens forplantningsevne". Om samfunnet skal betale for universitetet, må universitetet gjøre seg synleg og relevant. I mange år har surmaga krefter med vetoret hindra fornying. Så har universitetet kome i bakleksa, og får no verkelegheita midt i trynet, seier Christensen-Scheel.

- Eg var med på eit møte UiO arrangerte med NHO nyleg, det var ei aha-oppleving for meg. Haldninga til NHO var at det i aukande grad er næringslivet som driv kunnskaps-

produksjon: "Vi treng dykk ikkje som vi gjorde før - vi produserer kunnskap sjølv på vel så høgt nivå". Universitetsfolk kan ikkjetru resten av samfunnet vil betale for at ein driv med noko ingen andre har interesse av.

- *Kva er den fremste oppgåva til eit universitet?*

- Å danne og utdanne kunnskapsprodusenter som kan delta i samfunnsdebatten og produksjonen, seier Boel Christensen-Scheel.

ANDRE STUDENTGRUPPER har i haust retta langt meir fundamental kritikk mot reformene ved universitetet. Studentar i Attac Blindern demonstrerte til dømes mot vedtaket om tilsette instituttleiarar i oktober. "Valdemokratiet ved UiO og dei andre norske universiteta er det fremste uttrykket for fridomen til forskinga og undervisninga i det norske utdanningssystemet", sa Attac-nestleiar og student Marte Nilsen ved det høvet, sitert i Uniforum.

- Reformene ved dei norske universiteta er del av ein internasjonal trend, der marknadstenkinga grip om seg i offentleg sektor, seier Nilsen til Forskerforum.

- Studentparlamentet ser dette alfor snevert og einspora, og ser ikkje det store biletet. Dette er tema som mange studentar er opptekne av. Sjølv sagt skal ein ta opp konkrete problem i studiekvarden også, men dette handlar om strukturelle endringar som er ganske dramatiske.

- *Kva er den fremste oppgåva til universitetet?*

- Det er å utdanne samfunnsborgarar og drive aktiv utvikling av samfunnsdebatten, seier Marte Nilsen.

EIN MANN STÅR ATT å snakke med: universitetsrektor Arild Underdal. Vi når han på telefonen når han kjem att etter å ha vore UiOs andlet på Fredsprisutdelinga. Han har vore med i Aftenposten-debatten i haust, Underdal òg. Men ikkje alle meiner han har uttrykt seg særleg tydeleg, og somme meiner han har gjort for lite.

- *Du har mellom anna blitt skulda for å vere kraftlaus og unfallande?*

- Det er ikkje noko sunnheitsteikn når ein blir oppteken av å karakterisere andre debattantar. Men eg har registrert at somme innlegga krev at rektor skal gripe inn, andre gonger at skal han ligge unna. Bernt Hagtvæt meinte til dømes at eg burde gripe inn i diskusjonen på HF medan han pågjekk. Men det gjorde eg ikkje, det var ein fagpolitisk diskusjon som burde utfalde seg internt

- *Kva handlar eigentleg debatten om, sett frå din synsstad?*

- Det er ikkje så lett å seie kva debatten handlar om, eller om det er ein eller fleire debattar. Du har sjølv sagt det konkrete utgangspunktet i omorganiseringa på HF, men det handlar òg om meir prinsipielle spørsmål: Korleis bør universitetet styra, og kva er den viktigaste oppgåva til universitetet?

- *Ja, kva er eigentleg den fremste oppgåva til universitetet?*

- Eit universitet skal vere ein intellektuell

- Om samfunnet skal betale, må universitetet gjøre seg relevant, meiner studieansvarleg Boel Christensen-Scheel i Studentparlamentet. (Foto: Per Anders Todal)

Harde tak på HF

fristad og eit fagleg kraftsenter. Det er ein fristad der nyfikna kan få styre, og der ein kan gå eigne vegar. Som kraftsenter skal universitetet bidra med fagleg innsikt til anna samfunnsverksem. Men forholdet mellom dei to funksjonane er ikkje enkelt. Eg har prøvd å styrke kraftsenterfunksjonen, og ein del av kritikarane meiner det har gått på kostnad av fristadfunksjonen. Men universitetet skal vere både delar.

- Når så mange respekterte universitetsfolk har engasjert seg så sterkt som i denne debatten, er ikkje det eit teikn på at noko er gale med reformene?

- Det er i alle fall eit uttrykk for at det er mykje misnøye ved somme utviklingstrekk, og eg tek den kritikken veldig alvorleg. Eg er ikkje alltid samd i synspunkta. Men det er alvorleg at det kjem så sterkt engasjert kritikk frå fleire hald, det må vi merke oss, seier Underdal.

- Er du i skvis mellom presset frå politisk hald og interessene til dei vitskapleg tilsette?

- Nei, eg synest i grunnen ikkje det. Det er nok fatta somme vedtak eg gjerne skulle sett anleis, men slik vil det alltid vere. Vi har styringsorgan over oss, og fagmiljø med ein del ønske og forventningar. Det er ikkje alltid lett å sameine, men eg ser ingen grunn til å beklage det.

- Stemmer det ikke at universitetsdemokratiet er i ferd med å bli øydelagt?

- Det er i beste fall ei veldig sterkt overdriving. Men ein del avgjerdsmyndighet er overført frå grunnivå til fakultetsnivå. Det er ikkje nødvendigvis mindre demokratisk - det er i så fall like sant eller gale som å seie at ei avgjerd i Stortinget er mindre demokratisk enn ei i eit kommunestyre. Men det er litt færre representative organ enn før. Og vi treng nok fleire kollegiale møteplassar, arenaer der ein kan diskutere viktige spørsmål.

- Du er ikkje så uroleg over presset mot universita frå marknaden, du?

- Det største problemet til universitetet er at ein ikkje alltid klarer ha eigne klare vegval å navigere ut frå. Da blir ein blir lett sårbar for både marknadskrefter og pressgrupper, innanfrå og utanfrå. Det er eit problem med eit desentralisert system - diskusjonen om faglege prioriteringar blir vanskeleg. Men om vi kan definere tydeleg kva dei faglege premissane våre er, er det lettare å stå mot press. Vi merkar det når marknaden bles kaldt, og når pressgrupper gjer det heitt for oss. Men universitetet har stor motstandskraft når vi klarer å gjere tydelege val, seier Arild Underdal.

-Det er alvorleg at det kjem så sterkt engasjert kritikk frå fleire hald, seier rektor Arild Underdal.

(Foto: Scanpix)

Av Per Anders Todal

Eit knippe sitat frå universitetsdebatten i Aftenposten i fjor haust:

«Spørsmålet er i hvor høy grad nittenåringers studievalg skal få bestemme hvilke fag som har livets rett?»

Øyvind Andersen, professor i klassisk filologi, Aftenposten 4.11

«Når lederne etter hvert blir varmere i trøya og bruker makt overfor enkeltindividene, skal vi nok lære å tie. Og husk de er forskningsledere også.»

Kristian Gundersen, vitskapleg medlem av universitetsstyret, UiO, Aftenposten 14.11

«Noen markedssignaler bør vi lytte til - ganske enkelt fordi de uttrykker forventninger samfunnet med full rett kan stille til oss.»

Arild Underdal, rektor ved UiO, Aftenposten 17.11

«Underdal bør snarest slutte å oppdre som tåkefyrste og i stedet ta opp den hanske som er kastet til han. Han må komme på banen og fortelle offentligheten hva han vil med universitetet.»

Filosofiprofessor Arne Johan Vetlesen, Aftenposten 18.11

«Når Vetlesen heller ikke viser andre tegn til å forstå behovet for å prioritere mellom gode formål, bør han ikke forundres over at svaret fra skogen han roper i, er taushet.»

Tor Egil Førland, prodekan ved HF, Aftenposten 20.11

«Førlands nye universitet er et sted hvor lederne konentrerer seg om å implementere, hvor de ukritisk innfører markedsøkonomiens prinsipper, hvor enhver gjenværende vilje til kritikk slås hardt ned på, og endatil harseleres med.»

Tore Rem, professor ved Institutt for britiske og amerikanske studiar, Aftenposten 24.11

«De vitenskapelig ansatte har på langt nær vært noen forsmådd grasrot i universitetssystemet. Snarere har de vært en herskerklasse som nå er i ferd med å miste sin vetoret for demokratiets skyld.»

Boel Christensen-Scheel, studieansvarleg i Studentparlamentet i Oslo, Aftenposten 25.11

«I dag oversvømmes universitetene av en ny type banaliseret bedriftsøkonomisk logikk med snevre nyttebegreper og et nokså mekanisk syn på resultatoppnåelse.»

Bernt Hagtvet, professor i statsvitenskap, Aftenposten 22.11

«Som fakultetsledere på HF opplever vi daglig at de humanistiske fagene betydning må forsvares og argumenteres for. Vi møter hele tiden kritikk for at fagene og forskerne er innadvendte, lite produktive, lite samarbeidsorienterte, og i for liten grad utdanner kandidater det er bruk for i arbeidslivet.»

Dekanatet ved HF i fellesinnlegg, Aftenposten 1.12

Hugsar som ei rotte

Ei rotte spring rundt i laboratoriet. Ho ser nokså vanvittig ut med ei høgteknologisk hette på hovudet. Leidningar derfrå fører til ei datamaskin. «Brrrt», seier det frå datamaskina. Det er lyden av rotta som hugsar.

(Illustrasjonsfoto: Scanpix)

DEN LYDEN DER – ein rask serie av impulsar – seier meg at vi hører celler i hippocampus, seier Edvard Moser. Hippocampus er ein del av hjernen, og Moser er direktør ved Centre for the Biology of Memory (CBM) i Trondheim. Der arbeider dei fram ny kunnskap om korleis hjernen til menneske verkar. Men korleis kan ein bruke rotter til det?

– Dei fundamentale hjernefunksjonane vart utvikla tidleg i evolusjonen. Oppbygginga av hjernen til rotter og menneske er svært lik, seier Moser.

UNDERTEKNA FEKK LYST til å vitje sentret etter eit fascinerande innslag i tv-programmet Schrödingers katt i fjor haust. Der

tok dei utgangspunkt i korleis minnet hjå menneske klarar å skilje mellom svært like sanseinntrykk – til dømes korleis ein kan halde eineggva tvillingar frå kvarandre. Vi var vitne til eit eksperiment med ei rotte som utforska ein stor kasse. Rotta hadde fått operert på seg ei "hette" med sonder, eller elektrodar, ned til nervecellene i hjernen. Nerveimpulsane hjå rotta vart synleggjorde som kurver på ein dataskjerm og som lydsignal. Då rotta vart flytta til ei anna, nesten lik, kasse kunne ein sjå og høre at andre celler var i bruk. Kanskje dataspråk kan tydeleggjere poengset: I staden for å lagre ein annan versjon av dokumentet på harddisken, oppretta rotta eit nytt dokument. Ved hjelp av denne lagringsmetoden vert skilnaden mellom temmeleg

like minne maksimert.

– Kor små skilnader klarer rottene å registrere? – Dersom det er relevant, kan rottene merke seg nokså små skilnader, til dømes om ei lita ljospære er på eller ikkje, seier Moser og forklårar at ein matbit kan vere det som utgjer relevansen for eit rottesinn. Han teiknar opp eit diagram over in- og output – som vel nokolunde skal tilsvare læring og aktivering av minne. Kurva er S-forma – det skjer ei omkas-

«Det største problemet ved universiteta i dag ser ut til å vere tid til forsking»

ting ein stad. Det krev ei forklåring:

- Hjernen opererer med to komplementære modellar for minne som både er heilt nødvendige. Intil eit visst punkt vert ulike ting handsama ulikt. Men dersom noko vert svært likt, vert det handsama som *endå* meir likt enn det eigentleg er. Dette er nyttig, elles hadde ein berre vorte i stand til å kjenne att nøyaktige kopiar. Tenk deg at eg trefta deg att på gata, og du gjekk med hatt. Dersom vi ikkje hadde hatt både modellane, ville eg ikkje ha kjent deg att, seier Moser.

MOSER ER PSYKOLOG, men orienterte seg tidleg mot hjerneforskning.

- Hjerneforskninga er tverrfagleg i sin natur, i allfall når det gjeld tradisjonelle faggrenser, seier Moser.

Då han tok hovudfag i psykologi ved Universitetet i Oslo, kom han i kontakt med Nevrofisiologisk institutt ved Medisinske fakultet.

- Eg hadde føtene i både leifar, seier Moser som òg skreiv doktoravhandling i "naturleg framhald" av hovudoppgåva. Seinare har han forska blant anna i Edinburgh og London. I 1996 var planen å byrje på ein lengre postdok. i USA, men då både han og kona May-Britt Moser fekk tilbod om stillingar ved NTNU, vart det Noreg i staden. I dag er May-Britt Moser meddirektør ved senteret.

- Det vart utslagsgjenvende at både fekk jobb her. Vi fekk dessutan ei ganske god startløving, noko vi hadde sett som eit vilkår for å kome hit, seier Moser.

Opphavleg låg fagmiljøet dei tilhøyrer under Psykologisk institutt. I 2001 blei miljøet drivkraft i ei ny tverrfagleg gruppe for nevrovitenskap ved NTNU, og året etter fekk det status som eitt av tre senter for framifrå forsking i Trondheim. Moser bruker sterke ord når eg spør kor mykje denne utnemninga hadde å seie. Han framhevar høvet til å drive langsiktig forsking, å investere i nødvendig utstyr, å tilsetje nøkkelpersonale over lengre tid, og til å orientere seg internasjonalt. Senteret har sju utanlandske gjesteprofessorar som kvar oppheld seg i Trondheim ein månad i året.

- Vi slepp til dømes å bruke mykje tid på små søknader. Det største problemet ved universiteta i dag ser ut til å vere tid til forsking. Det handlar både om tid og konsentrasjon. Dersom ein heile tida vert avbroten av at ein skal på eit møte, vert det vanskeleg å samle seg.

- Et "framifrå-statusen", og alt han fører med seg, nødvendig for å kunne drive forsking på høgt internasjonalt nivå?

- Iallfall inneholdt statusen dei elementa ein er nøydd til å bruke for å nå eit toppnivå, seier Moser og legg på ny vekt på det langsiktige.

- Dei framifrå sentra kan seiast å ha elitistiske trekk. Fører det til at færre studentar får glede av forskinga?

- Vi tek opp like mange studentar som før til masterstudiar, men dette er nok relativt selekerte studentar. I år har vi ti masterstudentar. Ein kjerne av studentar får godt innblikk i kva vi driv med, dei store massane gjer det ikkje. Det finst nok andre framifrå senter som underviser meir enn vi, men visse prioriteringar må vi gjøre.

MOSER MEINER AT *minnet* er ein god vegvisar til hjernen, blant anna fordi minnet er såpass målbart.

- For å forstå korleis nerveceller verkar, bruker vi minnet som modell. Meir subtile funksjonar som innsikt eller merksemd er vanskelegare å måle. Minnet er den mentale funksjonen vi veit mest om, seier Moser.

Teknologiske framsteg har gjort det mogeleg å studere hjernefunksjonar stadig meir detaljert.

- *Opplysinga* har vorte betre. No kan vi studere hjernen på nervecellenivå, seier Moser. Elektrodane som oppfattar impulsar i dei enkelte cellene er 17 mikrometer store, det vil seie 0,017 millimeter.

Ved CBM har dei studert korleis informasjon om stader vert registrert og lagra i hjernen.

- Hjernen lagar kart over omgjevnadene. Han ikkje berre hugsar bestemte ruter, men spatiale relasjonar - altså korleis stader er

«For å forstå korleis nerveceller verkar, bruker vi minnet som modell»

plasserte i forhold til kvarandre. Dermed set han oss i stand til å ta snarvegar, seier Moser.

- Kor bokstavleg skal vi forstå dette med kart?

- Vi lagrar ikkje ein forminska versjon av verda i hjernen. Vi hugsar landemerke og relasjonane mellom dei, men i tillegg er korleis vi beveger oss i terrenget - det ein kollar "path integration" - viktig for hjernen. Det er difor ein kan finne tilbake til eit utgangspunkt sjølv om ein har bind for augo. Denne indre navigasjonen er uavhengig av landemerke - hjernen *tel rørsler* ein gjer. Den primære motoren er kan hende eigne rørsler, og landemerka berre ei justering. Dersom ein har berre path integration, kan ein ikkje korrigere undervegs. Då kan ein gå seg vill, seier Moser.

DET HAR LENGE VORE kjent at hjernedelen hippocampus er viktig for lagring og bruk av denne stadsinformasjonen. Men forskarane ved CBM gjorde nyleg eit viktig funn: stadsinformasjonen oppstår ikkje der, men på eit overordna nivå i hjernen, i delen entorinal cortex. Informasjonen vert importert derfrå til hippocampus.

- Hjernen er konservativ. Dersom noko verkar, tek evolusjonen vare på det, seier Edvard Moser.

«Ein bruker ikkje dyr i forsking utan at noko skal kome ut av det»

► – Vi prøvde å plassere måleelektrodar i enthorinal cortex. Det hadde vore prøvd før, men ikkje akkurat *der*. Dei hadde leita på feil stad, seier Moser som stiller neste spørsmål sjølv:

– Vert informasjonen til enthorinal cortex òg henta frå eit anna område? Nei, det neste overordna nivået i hjernen viser ikkje teikn til stadsinformasjon. Det vil seie at enthorinal cortex er direkte involvert i å finne fram i omgjevnadene, seier Moser.

Desse funna vart publiserte i to artiklar i tidsskriftet Science i august.

– *Kvífor er dette eit viktig funn?*

– Funnet er viktig av to grunnar. For det første har vi identifisert eit nytt hjerneområde med ansvar for spatiale relasjoner og navigering. Cellene i dette området oppfører seg så spesielt at det er mange grunnar til å tru at vi er på sporet av mekanismen for "path integration" i hjernen. For det andre slår funna fast ein gong for alle at den primære rolla til hippocampus er å lagre minne, uavhengig av om dei er spatiale eller ikkje, seier Moser.

I innslaget på Schrödingers katt, gjekk det fram at forskarane - med utgangspunkt i berre åtte celler - kunne høre kor i romet rotta var.

– *Kva er grunnen til at de "omset" nerveimpulsane til lyd?*

– Lyden er ikkje nødvendig, men vi har gjort det av to grunnar. Øyro oppfattar endringar raskare enn auga, og intervalla kan vere nede i berre eit millisekund. Vi bruker òg lyden til å navigere elektrodane. Cellene ligg i bestemte lag som alle gjev karakteristiske lydar. Vi byrjar i overkant og fører elektrodane nedover. Dermed høyrer vi når vi har kome dit vi vil, seier Moser.

Hippocampus er altså ein viktig lagringsstad for stadsinformasjon. Men dersom ein stadig opprettar "nye dokument" for nye observasjonar, kunne ein tru det ville føre til kapasitetsproblem.

– *Er kapasitet for stadsinformasjon i hippocampus bortimot uendeleig?*

– Cellene lagrar ikkje berre eitt minne kvar. Ei celle kan inngå i mange nettverk, og det er heller desse ulike koplingane som gjeld. Likevel kan ein etter kvart få eit kapasitetsproblem. Vi trur det er difor lagringa her ikkje er permanent. Etter ei viss tid vert lagringa flytta frå hippocampus og spreidd til heile hjernebarken, slik at kapasitet vert frikjord. Men hjå menneske kan informasjonen ligge mellombels lagra i fleire år. Fordelen med hippocampus er den raske læringa. Ei eksponering er nok.

– *Er det noko spesielt som utløysar flytting av informasjonen til hjernebarken? Vil nokre type minne*

liggje lengre lagra i hippocampus enn andre?

– Mykje tyder på at hippocampus kommuniserer minna ut til resten av hjernebarken når vi sov eller koplar ut. Det går kraftige signal frå hippocampus til resten av hjernebarken under svevn hos rotter, og det kan sjå ut som hjernen spelar om att delar av aktivitetsmønstra som fann stad då rotta var vaken. Men det er mykje vi ikkje veit enno på dette området, til dømes om det er skilnader i kor lunge ulike typar minne er avhengige av hippocampus.

MOSER LEGG VEKT PÅ at forskinga ved CBM hovudsakleg fokuserer på "normaltilstander" i hjernen. Likevel kan funna ha noko å seie for svikt og sjukdom.

– Ein kan ikkje forstå hjernesvikt utan å vite korleis hjernen normalt fungerer. Skadar på minnet hjå folk kjem ofte av svikt i hippocampus. Gamle minne, til dømes barndomsminne, er intakte, medan nye minne forsvinn, seier Moser. Dette gjeld ikkje minst sjukdomen Alzheimer – den dominante typen demens. Nokre av dei utanlandske gjesteprofessorane ved CBM arbeider direkte med Alzheimer.

– *Har funnet av at enthorinal cortex spelar ei viktig rolle når det gjeld stadsinformasjon noko å seie for forståing og behandling av denne sjukdomen?*

– Entorhinal cortex er oftast den fyrtende staden ein kan påvise forandringer i hjernen under Alzheimer. Når dette området er skada, går det òg ut over hippocampus, som er neste stasjon. Saman fører dei til at innkoding og styrking av nye minne etter kvart bryt saman. Vi er i fyrste rekke opptekne av å forstå kva som skjer i den normale hjernen, men det er klart at dette er nødvendig for å forstå kva som går gale under demens.

MOSER VISER FRAM laboratoriet. I eit eige rom står forsøksrottene i bur, med dei merkelege hettene opererte fast i hovudet. Det ligg i korta at rottene skal døy til slutt. Etter at dei har stilt nerveimpulsane sine til disposisjon, må forskarane finne ut kor i hjernen elektrodane til ei kvar tid har vore. Rottene vert avliva, og hjernen vert skiva slynt opp for å kartlegge dette.

– Ein bruker ikkje dyr i forsking utan at noko skal kome ut av det. Terskelen for bruk av dyr bør vere høg. For å redusere bruken av dyr, må ein planleggje godt, seier Moser som legg vekt på rottene ikkje har smerter. Dei vert opererte under anestesi, og skal ikkje kjenne noko til teknologien som er montert på og i hovudet.

Han tek fram ei rotte og koplar henne til apparaturen. Brrrt, seier det der rottar går rundt i ein kasse.

– Vi høyrer på hippocampus, seier Moser.

Etterpå får rottar si løn, og ho ser ikkje ut til å hugse at ho skal døy om ein månad eller to. Og løna? Kjeks med sjokoladesmak.

– Ein kan ikkje forske på dyr som har smerter. Dei vil ikkje samarbeide, seier Edvard Moser.

I ein rottehjerne er sjokoladejkje eit viktig stimuli.

Muzak fra pianisten

Victor D. Norman skriver langt, tar ikke redigering og kjeder leseren. Som han selv ville ha sagt det: Men det skal vi komme tilbake til.

Det finnes neppe noe bedre utgangspunkt for god sakprosa en reinspikka liberalisme. Der de stakkars sosialdemokratene må snakke om offentlig ansvar, likehet og solidaritet, kan liberalistene spre det strårende budskapet, det geniale ved egoismen og markedets fortreffelighet. Ta tre såpass ulike publikasjoner som *The Guardian*, *Wall Street Journal* og *The Economist*. Det er ikke tvil om hvilke som er mest leseverdige. Der *The Guardian* ender opp med politisk korrekthet, defensiv rapportering fra et samfunn i stadig forfall og gråt over hvor slemme vi er med hverandre, kan *Wall Street Journal* og *The Economist* hive på mer køl. Marked, marked og marked.

Jeg husker ennå hvilken lederartikkel i *The Economist* som fikk meg til å bli fast abonent. Den handlet om den britiske adelens. Etter en del tenking hadde redaktøren funnet ut at han var for adelskap, men da under forutsetning av at adelskap ble tilbuddt på det åpne marked. Det offentlige burde arrangere auksjoner: Desto mer penger desto mer prestisjetong adelstittel. For argumenterte lederskribenten, hva var vel adelskap annet enn en offentlig attest utstedet som bevis på økonomisk suksess?

Det var der jeg regnet med at Victor D. Norman ville være. Men der vil han ikke være, hevder han. Norman vil skrive alvorstungt om seriøse, ansvarsfulle politikere som blir tyngt ned av media, byråkrati og plattyder. *Blue Notes. Politikkens paradoxer* er en dårlig redigert, dårlig skrevet og konvensjonelt tenkt bok som få, om noen, kan lære særlig nytt av.

Jeg er en av disse som har gått på budskapet om den skarpt tenkende, frittalende, humoristiske intellektuelle Norman. Jeg tok feil. Norman er banal – og plagsomt intim. Hva kaller han sin statssekretær i boka? Jo, Christine. I og for seg forståelig siden han har hatt et seksuelt forhold til henne, noe han for øvrig mener at ingen har noe med. Derfor skriver han også side opp og side om forholdet. Men alle de andre nære medarbeiderne hadde han neppe et intimt forhold til, men fornavn skal de ha. For Victor har jo blitt glad i dem, må vite. Victor vil vise seg som et menneske. Tenke seg til, Osmund, og Lars Arne og Nils Ola, Victor ser dere.

Så skriver han om seg selv: "Hva andre måtte tro, interesserer meg egentlig ikke noe særlig – i hvert fall ikke nok til å skrive noe disse personene ikke vil feste lit til uansett. Derimot har jeg i mange år hatt lyst til å skrive en annen slags bok – om økonomi og politikk og forholdet mellom de to," og våre tanker går til Christine. Så fortsetter han:

"Noen vil si at det er for tidlig å skrive og utgi en bok om politikk bare et drøyt halvår etter at man selv har vært politiker (...). Hadde boken vært en politisk erindringsbok eller en

partipolitisk debattbok, ville jeg vært enig. Den er imidlertid ingen av delene."

Etterpå kommer partipolitiske vulgariteter og innsiderapprosting fra regjeringskonferanser, møter med byråkratene og enkelsaker som ble behandlet av statsråd Victor D. Norman alene eller i fellesskap med navngitte regjeringskollegaer. "I den nå-

værende regjeringen overlater ikke Hilde Frafjord Johnsen utviklingspolitikken til noen andre (verken i embetsverket eller regjeringen)". Og om EU: "Det er dette europeisk samfunnsbyggende arbeidet vi har sagt nei til å ta medansvar for. I stedet har vi opphoyd til ideal den nasjonale sjølråderetten som var årsaken til to verdenskriger."

Men plutselig vil han være historiker. Da er det annerledes: "Våre tradisjonelle bånd til England, erfaringene under krigen og truselen fra Sovjetunionen gjorde det naturlig å bryte med nøytralitetspolitikken, og vår avhengighet av internasjonal markedsadgang gjorde det naturlig for oss å være positive til

forpliktende avtaler om internasjonal frihandel."

Tro ikke på hva jeg hevder, se hva jeg skriver. Og det han skriver er en erindringsbok og en partipolitisk debattbok ispedd konvensjonell spillteori. Hvor lønner det seg for å et parti på ytterfløyen å gå, i henhold til spillteori? spør Norman. Inn mot det politiske sentrum, for det er der de fleste velgerne er. Og siden man ikke har noen til høyre eller venstre for seg på den politiske aksen, kan man bare ignorere falangistene. Måtte han ha statsrådsfaring for å kunne hevde dette, kunne han ikke skrive av en samfunnsfagbok fra gymnaset?

Språket er også hjelpest. Boken har ikke blitt redigert. "Den andre grunnen til at jeg jobbet, og til tider kanskje slet, mer med forholdet til departementet enn det som var vanlig, var at det var en del av den oppgaven jeg var satt til."

Og gjentagelsene, Victor, gjentagelsene: "Jeg skal komme tilbake til det om et øyeblikk." "Det kommer jeg tilbake til nedenfor." "Jeg skal i et senere kapittel komme tilbake til...". Jeg gav opp å telle da jeg passerte 20 av sorten. Som min gamle norsklærer sa det: "Skriver du slik, har du ikke tenkt."

"Boka er tilegnet Kjell Magne Bondevik og Jan Petersen," skriver Victor. Det står ikke noe om at de må lese den. Det da heller ikke nødvendig.

Av Jon Hustad

Victor D. Norman har dedikert boka til regjeringskollegaene Kjell Magne Bondevik og Jan Petersen.
(Foto: Scanpix)

Enda en norgesvenn

– Norske kvinner er verdens vakreste, mener svensken Ola Nordenfors, som bodde her i seks og et halvt år.
 – Og studentene er jevn over flinkere enn de jeg hadde i Uppsala. Varm lunch derimot...

DET ER MANGE GRUNNER til å intervju sendelektor og førsteamanuensis Ola Nordenfors, men en grunn overstråler alle andre: Han er svensk og har bodd seks og et halvt år i Norge: Med andre ord. Han kan tilby utenfrablikket. Nordenfors kan fortelle oss hva "de andre" mener om oss.

Hvem Nordenfors er? Han er litteraturviter med doktorgrad på svenska romaner, han er tidligere ansatt ved Universitetet i Uppsala, og han har i mange år jobbet som produsent og programleder i Sveriges Radio, P2, med ansvar for klassisk musikk: Altå selvé inkarnasjonen på svensk storborgerdannelse.

Så hvorfor i alle dager bosatte han seg da i kolonien? For det er de han har gjort. Han flyttet til provinshovedstaden Oslo.

– Jeg ville dra utomlands. Jeg hadde vært for lenge i Uppsala, for lenge i Sveriges Radio. Årene ble for like hverandre. En av grunnene til at jeg tok doktorgrad, var faktisk at jeg anså det som noe som ville min sjanse for å få jobb i et annet land. Og det viste seg også å stemme.

OG DOKTORAVHANDLINGEN var altå om romaner. Romaner er musikk, gjerne piano-musikk som er komponert til et sentrallyrisk verk. I avhandlingen prøvde Nordenfors å avgrense romansen mot andre musikkuttrykk som kombinerte sang og musikk, som eksemplvis viser. Romansene ble gjerne fremført i dannede borgerhjem og ble populære i takt med at borgerskapet vokste seg større og stertere mot slutten av 1800-tallet. Og som noen kanskje vet: Strindberg var ikke glad i borgerskapet, romaner og nordmenn.

– Det finnes en herlig beskrivelse i Strindbergs *Svarta fanor* fra 1904. En professor Stenkål har bedt inn til selskap. Først gir Strindberg en djevelsk skildring av etingen og supingen. "etter middagen fremtredde froken Ålesund fra Norge og sang 21 "Griegare"". Forelegget for Frøken Ålesund var for øvrig den norskefødte operasangerinnen Dagmar Möller.

NOK HUMOR. Dette er tross alt Forskerforum. Nordenfors arbeidet som universitetslærer i Uppsala i ni år før han kom til Universitet i Oslo og Blindern vinteren 1999.

– Og vilkårene for forskning var selvsagt mye verre her til lands?

– Det er en myte, i det minste om vi avgrenser det til humaniora. Da jeg jobbet ved Uni-

versitetet i Uppsala, var det steinharde vilkår. En heltidstjeneste innbar at man måtte forelese i 200 timer per termin. For å si det mildt, er det ganske så mye mer enn hva man må gjøre i Norge. Et vanlig lektorat i Sverige på 90-tallet gav ikke rom for forskning i det hele tatt. Men samtidig krevde likevel institusjonene at man både skulle forske og være oppdatert på forskningsfronten. Situasjonen var så umulig at den ledet til at svært mange universitetslærere ble sykmedt.

Nå har det visst blitt litt bedre i Sverige.

– Nå har universitetslærerne fått en prosentdel i sine stillinger som de kan bruke til forskning.

– Men er ikke det systemet som du skildrer, på et vis bra? Dersom man makter et slikt kjør og produserer, har man vel vist både kompetanse og arbeidsvilje?

– Det er vel neppe særlig bra personalpolitikk å tvinge folk over en grense som gjør at de må sykmede seg.

DERFOR VAR DET EN lettelse for Nordenfors å komme til Norge.

– På mange vis var det nettopp det, en lettelse. Nå skal det understreses at en sendelektor har en større undervisningsbyrde enn de andre vitenskaplig ansatte. Men det som også må understreses, er at en sendelektor i svært stor grad selv får bestemme undervisningsopplegg og pensum. Dessuten har jeg for det meste sluppet å rette studentbesvarelser på grunnfagsnivå. Jeg har nesten utelukkende kunnet koncentrere meg om mellom- og hovedfagsoppgaver, sier sendelektoren, som tilhører en utrydningstruet art. For det er bare Oslo i Norge som fortsatt har en svensk sendelektor.

– Stillingen i Bergen er blitt spart inn. I Tromsø hadde de tidligere en professor II-stilling. Den er også borte.

Så spørrs det om det egentlig er så ille at disse stillingene forsvinner. En sendelektor skal undervise i en rad ulike bruddstykker fra et lands samlede litteraturarv. I tillegg skal hun eller han også undervise i språk. Noe sånt er vel knapt mulig.

– Er ikke sendelektorater bygd på en romantisk tankegang? Geniestetikken står ikke så sterkt lenger.

– Det er så, men stillingene har absolutt sin misjon. Det er flere oppgaver knyttet til et sendelektorat. Man må for eksempel være forbiredd på å oppstre som en slags ambassadør for sitt hjemland. Det er for øvrig en av de virkelig morsomme delene av oppgaven. Jeg har holdt utallige foredrag om ulike svenska forfattere rundt omkring i Norge, vært i NRK og svart på enormt mange telefonspørsmål. Det er klart at man ikke kan svare på alt man blir spurtt om.

Men jeg vet hvor jeg kan spørre hjemme, og jeg har en generell oversikt som gjør at jeg med litt innsats kan sette meg inn i ulike forfatterskap. Det er klart at det er en fordel å være fra det landet hvor litteraturen og språket man underviser i, og misjonerer for, har sitt utspring.

Men ikke alle spørsmål har vært like enkle å svare på.

– En ringte og ville ha svar på frekvensen av navnet *Ola* i en spesiell del av Bohuslän. Jeg slet med å svare på direkten.

I TILLEGG TIL ALLE telefonspørsmålene, foredragene og medieoppptredenene har Nordenfors ved siden av siden av sin ordinære undervisning i Oslo, forelest i Stavanger, Kristiansand, Bergen og Tromsø. Han insisterer på at han har likt all sammen. Slik kan en ungkar svare, men er det i det hele mulig for familiefolk å ta slike stillinger?

– Det vil jeg tro. Man må jo ikke stille opp på alt. Og jeg har mange kollegaer, i Norge, i Danmark og andre land, som har familie. Problemet er ikke så mye å få personer til slike stillinger, som det faktum at disse stillingene lenge har vært truet. Det er ikke så mye at institusjonene vil fjerne stillingene som at institusjonene ikke får bevilgninger til å opprettholde stillingene. Etter mitt syn burde pengene til slike poster øremerket. Det er for lett å kutte i sendelektoratene når økonomien er dårlig, særlig siden nedskjæringene ikke rammer konkrete enkeltindividet. Man lar bare være å ansette en ny når øremålet til den forrige går ut.

Her vil Nordenfors gjøre et unntak for Oslo. Der hevder han at de har vært svært opptatt av å opprettholde den nordiske profilen på nordiskutdanningen.

– De har virkelig vernet sendelektoratene.

– Men burde ikke slike stillinger vært finansiert av utenrikstjenesten i de ulike landene?

– I Norden i det minste burde det finnes et avtaleverk som beskyttet disse stillingene. Ett land i Norden slipper rett nok å betale disse stillingene selv. På Island er det avsenderlandene som betaler. Men generelt er det slik at Nordisk råd er svært gode til å arrangere konferanser og fester. Det er på ingen måte så bra når det gjelder å få konkrete resultat. Det er småpenger vi snakker om her. Men i slike tilfeller passer det svært så bra for politikerne å snakke om universitetenes frihet. Det er ikke like opptatt av autonomien ved andre anledninger.

NÅ BEGYNNER NORDENFORS å bli irritert. Derfor er det på tide å spørre hva slags generelt inntrykk han har av Norge. Her kommer svensken frem i ham. Han begynner å mase om logistikk og varm mat.

«Jeg har hele tiden hatt bedre studenter i Oslo enn i Uppsala»

Sendelektor og førsteamanuensis Ola Nordenfors fra Sverige har sluttet ved Universitetet i Oslo for å bli sendelektor i Aarhus. (Foto: Jan Hustad)

- Disse fordømte lunchnene. Hvorfor kan dere ikke servere varmt mat? Hvorfor?

- Nå er det et faktum at nordmenn, sammen med nederlenderne er tynnest i Europa.

- Nederlenderne har hasj, og nordmennene har ikke varm lunch. Dere har ikke forstått at man trenger et høydepunkt midt på dagen, noe man kan gå og tenke på, noe man kan se fram til. Det er noe sivilisatorisk over det å spekulere i hva man får til lunch. Her skal man gnage på noe tørt brød.

- *Hva med dette at nordmenn skal være litt mer anarkistiske enn svenskene?*

- At svenskene er mer autoritetstro enn dere, det ligger det noe i. Vi klager over lover og påbud, men vi gjør som vi får beskjed om. Den samme tendensen finner man ikke i Norge. Her finnes det en slags sivil motstand som du ikke finner i Sverige – dessverre.

Men Nordenfors vil heller snakke om ting han har irritert seg over.

- Noe som virkelig har gått meg på nervene helt fra begynnelsen, er t-bane- og busskulturen. Vet dere virkelig ikke at man skal slippe av dem som skal ut før dere stiger på? I alle andre land har de oppdaget at dette er en svært praktisk måte å gjøre ting på. Denne logikken er for dere fremmed.

Det var godt å få sagt dette. Nordenfors lener seg tilbake i sofaen og smiler fornøyd. Så fornøyd er han at han på ny begynner å snakke om det han mener er bra her til lands.

- Jeg har undervist ved Uppsala som fortsatt er et velrenomert universitet i Sverige, men en ting vil jeg si: Jeg har hele tiden hatt bedre studenter i Oslo enn i Uppsala. Det har kanskje litt med undervisningsmodellen å gjøre. I Sverige er mye av undervisningen basert på seminarer.

- *Men det er vel bra?*

- I og for seg. Færre studenter og gruppedidaktisk undervisning er bra. Men dette har også resultert i en slags gymnasialholdning hos svenske

studenter. Mange forventer å få ferdigservert undervisning. De vil ikke prestere noe selv. Hos dere har det av praktiske grunner vært fellesforelesninger. Det tvinger studentene til å lytte og koncentrere seg. De blir mer selvstendige og modne av det. Alle kan ikke få skreddersom. Når det er sagt, så har jeg hele tiden prøvd å få til en toveiskommunikasjon under forelesningene.

Det som kanskje har overrasket Nordenfors mest, er hvor lett det har vært å få norske studenter til å bli interessert i svensk litteratur og språk.

- Alt fra dag én har det vært slik at studentene har tatt kontakt i pausene eller etter forelesningene og stilt gode spørsmål og bedt meg om å anbefale svensk litteratur. Det har heller aldri vært et problem å få fylt opp hovedfagkskursene jeg har gitt. Jeg har hatt påfallende mange gode studenter. Det har vært en meget takknemlig jobb.

Det er ett spørsmål Ola Nordenfors stadig vekk har fått i Sverige. I Oslo har han ikke fått det, hevder han, og insisterer på å bli trodd.

- "Vil vi få spørsmål om dette til eksamen?"

- *Vi holder jo på med å legge om til en svensk modell også her i Norge. Det er en god stund siden dere hadde deres "kvalitetsreform"?*

- Ja, og det kan man jo mene mye om. Men for meg er det et paradoks at studentene jeg har hatt, ikke har etterlyst flere seminarer og studentbidrag, men tvert imot etterlyst flere forelesninger. Og det er jo stikk i strid med hva som forfekteles i kvalitetsreformen. Det er godt mulig det er bra at studentene skal bidra mer aktivt i undervisningen, men jeg mener at en kvalitet ved det norske systemet er i ferd med å gå tapt: Viljen hos studenten til å ta ansvar for kunnskapstilegnelsen.

TIL SLUTT MÅ VI STILLE Nordenfors et spørsmål om litteratur. Hvorfor har Sverige så

mange bedre lyrikere enn Norge?

- *Er det fordi det i Sverige finnes et sterkere eksistensielt ubehag enn hva vi har i Norge?*

- For noen år siden fikk jeg en telefon fra Aftenposten. De lurtet på om jeg hadde noen forklaring på at det i en prestisjetung nylig utgitt antologi om verdens lyrikk på 1900-tallet, ikke fantes en eneste nordmann. Derimot var det fire svensksspråklige: Edith Södergran, Gunnar Ekelöf, Göran Sonnevi og ikke minst, Thomas Tranströmer. Dette beror selvsagt delvis på tilfeldigheter. Men jeg tror det likevel det finnes en delforklaring: Og det er at norsk lyrikk ofte handler om norske forhold. Disse fire svensksspråklige lyrikerne, derimot, er mer opptatt av menneskets problemer enn Sveriges problemer. Jeg har en fornemmelse av at det rent eksistensielle ved det å være menneske er noe som, ja, er mer fremme i svensk lyrikk. Men det kan jo selvsagt bety at nordmenn finner livet mer behagelig enn svensker, og det er jo bra, sier Nordenfors og fortsetter:

- En annen forklaring er selvsagt at svenske poeter er mer gjendiktet enn norske. Den kjente Robert Bly har for eksempel fulgt Tranströmer helt fra han debuterte.

- *Men Bly var jo også venn av Olav H. Hauge og gjendikket ham til amerikansk språkdrakt?*

- Ja, jeg vet at Bly har norsk bakgrunn. Han kom først til Norge og det var fra Norge han la merke til Tranströmer. Men som jeg sa: Én delforklaring kan være at det er færre nordmenn som er gjendiktet.

Om noen sliter med å følge med. Tranströmers debutlinje for femti år siden var denne: "Uppvaknandet är ett fallskärmshopp från drömmen." At han ikke har fått Nobel-prisen beror på at han er svensk, mener Nordenfors.

- Men det er klart at det må sies: Norge er en ung nasjon og dermed er innbyggerne mye mer opptatt av det norske enn svenskene av det svenske. På et vis avspeiler det seg vel i litteraturen. Vi svensker er livredde for å fremstå som nasjonale.

- *Og det selv om dere har penere damer enn oss?*

- Det vil jeg bestemt avvise. Norske kvinner er verdens vakreste.

OLA NORDENFORS SLUTTET i Oslo i vår. Nå underviser han ved Universitetet i Århus.

Men så var det dette med infrastrukturen.

- Hvorfor har dere så dårlig vedlikeholdte gater og offentlige bygninger i Norge? Til og med i Danmark er det mye bedre. Er dere blitt så rike at dere ikke trenger å vedlikeholde fellesskapets eiendom?

Av Jon Hustad

«Norge er en ung nasjon, og dermed er innbyggerne mye mer opptatt av det norske enn svenskene av det svenske»

Dissonanser i tyrkisk forskning

Tyrkia vet å tilgode seg forskning i private eliteinstitusjoner. Ved Bilkent-universitetet utenfor Ankara passer alle faktorer inn i kampen for EU-medlemskapet.

PÅ GRUNN AV DYP uenighet om hvor- dan Tyrkia skal nærme seg det euro- peiske fastlandet og EU, har forskning og utredning fått en viktig plass i den hjem- lige politiske debatten. Ny kunnskap som peker på en krappere økonomisk vekstkurve, integrasjon mellom gammel og ny økonomi, strukturutjevning i landbrukssektoren eller en endelig assimilering av armenere og kurdere i republikken, blir framstilt som virkelighetens reformvillige Tyrkia. Et 60-tall universiteter, av dem 25 ikke-statlige, kan imidlertid ikke veie opp for dårlige resultater sammenlagt. Landet bruker 0,64 prosent av BNP til forskning og utvikling, et tall som tilsvarer 43 dollar per innbygger. Tyrkia er nest sist i OECD-området på antall årsverk forskning per 1000 årsverk totalt, nemlig 1,1. Til sammenligning er tallene for Norge 8,7 og Finland 16,4.

– Vi har mye bedre tid til å forske enn kollegier i for eksempel Storbritannia, forteller førsteamanuensis David Thornton ved Bilkent-universitetet utenfor Ankara. Den begredelige situasjonen for de statlige FoU-institusjonene i Tyrkia har ikke hindret enkelte eliteinstitusjoner i å skape meget gode forskningsbetingelser. Bilkent konkurrerer om å være Midtøstens mest fasjonable og høyest rangerte institusjon i så måte.

– Vi bedømmer ikke oss selv, men lar andre gjøre det. Det er et spørsmål om etterprøvbarhet og å få sine egne folk godtatt av fremmede, sier Bilkents rektor Ali Dogramaci.

DEN NASJONALE ISI-INDEKSEN for vitenskapelig publisering gir Tyrkia en 26. plass av 47 mulige – opp fra 46. plass i 1980. Bilkent-universitetet har mesteparten av æren for denne statistikken. Oppskriften på suksess er god lønn, mye undervisningsfri og store bibliotek- og arkivressurser til de ansatte, ifølge Dogramaci. På campus driver han tre store fabrikker til produksjon av blant annet møbler og matvarer. Overskuddet spyttes inn i driftsbudsjettene til universitetet.

– Vi får tilbake vitenskapelig publisering og forskningsbasert undervisning, sier Dogramaci. Arbeidsgiver tilbyr derfor stillinger som lønnsmessig tåler sammenligning med Europa og USA. Den autonome stillingen til institusjonen er rektor Dogramaci mindre villig til å akseptere som en betingelse for god forskning.

– Alle snakker om autonome forskningsinstitusjoner. Kikk rundt i Europa og spør deg så hvor den autonome stillingen har brakt universitetene, sier Dogramaci. Han er selv professor i industriell økonomi og sitter på den kanskje mektigste posisjonen i tyrkisk forskning i dag. Hans far Ihsan Dogramaci grunnla Bilkent i 1980 ved hjelp av en stor oljeformue fra Irak.

– Kontinentale europeiske universiteter er antatt å være frie, men mange utnevnelser krever godkjent-stempel fra det politiske etablissement, hevder Dogramaci.

– Vi driver i dag som en null profitt sammenslutning, fri for hele det statlige byråkratiet fordi vi ikke trenger deres penger, hevder han.

INTERNASJONALE OBSERVATØRER antar at Tyrkia har en svart økonomi på størrelse med den offisielle. Når landet blir betegnet som et av verdens mest korrupte, scorer det en relativt moderat 77. plassering på Transparency Internationals liste – bedre enn Russland, Ukraina og Bulgaria i samme region.

De to historikerne Feroz Ahmad og Halil Inalcik er internasjonale autoriteter på hver sin side av det politiske gjerdet i Tyrkia. Hypotesene deres om samfunnets realiteter forteller noe om forskningens kåring i landet. Feroz

Ahmad er professor i historie ved University of Massachusetts, Boston. Området hans er hjemlandets historie etter ung-tyrkernes revolusjon i 1908. Ahmad skriver i tradisjonen til Niyazi Berkes, nestor i sekulær tyrkisk historieforskning.

Ifølge Ahmad var Tyrkiets intellektuelle elite en reformerende kraft i politikken den første perioden etter imperiets fall. Med økningen av antallet høyt utdannede tyrkere har imidlertid innflytelsen deres blitt mindre enn en opposisjonell maktfaktor. Feroz Ahmad leverer en flengende kritikk av sitt hjemland i "The making of modern Turkey" fra 1993. I dette verket og senere arbeider er han konsekvent i sin betegnelse av moderne tyrkisk politikk som et ufore.

"Tyrkisk forskning og kunnskap er i en trist forfatning," konkluderer Ahmad i boken. Den viktigste årsaken ser ut til å være grunnleggende mangel på demokrati og ytringsfrihet, mener historikeren.

– AHMAD GAV VISST UT en bok tilbake på 90-tallet, men alle kan jo si hva som er godt eller ikke. Man må imidlertid måle kvaliteten, ellers blir det bare veiving med armene, mener rektor Ali Dogramaci ved Bilkent når vi spør om Ahmads posisjon.

Halil Inalcik tilhører den politisk spiselige fløyen i historieforskningen, hvor han leder an i behandlingen av økonomiske og sosiale forhold i det osmanske imperiet. Inalcik forsker og gir ut bøker fra sitt professorat ved Bilkent-universitetet. Hans teorier utmerker seg først og fremst ved nye og komparative kildestudier. I motsetning til den tradisjonelle europeiske historieforståelsen, sannsynliggjør Inalcik også at det osmanske imperiet var dynamisk i forhold til påvirkning utenfra, også under den lange nedgangsepoken.

I dag står mange tyrkiske forskere utenfor den offisielle strømmen mot EU. Juristen Turgut Tarhanh ved Bilgi-universitetet i Istanbul, statsviteren Mehmet Altan fra det statlige universitetet i Istanbul og den uavhengige statsviteren Nuray Mert er eksempler på "opposisjonsforskere" i Tyrkia. De går i mot både EU-medlemskap og den nykonservative strukturtilpasningen som EU krever, og som binder store deler av befolkningen fast i fattigdom.

– Forskere fra venstresiden i politikken,

Stolt: Rektor Ali Dogramaci ved Bilkent-universitetet, som huser 1000 akademikere, av dem 350 fra utlandet, samt 10.000 fulltidsstudenter.

«Det er noen emner vi ikke kan gjøre annet enn å unngå å snakke om. Vi utviser selvkontroll» Dekan Mehmet Kalpakli ved Bilkent-universitetet

Tyrkia har 25 private og 60 statlige universiteter. Bilkent leder suverent på publiserte artikler og fremragende privat sponsorering.

«Vi har mye bedre tid til å forske enn kolleger i for eksempel Storbritannia».
Førsteamanuensis David Thornton ved Bilkent-universitetet utenfor Ankara

Hvis de har et muslimsk syn på verden og dessuten er kvinner, står meget svakt og er helt marginaliserte i dagens intellektuelle landskap i Tyrkia, forteller Emine Kart, en av de mange unge akademikerne som Forskerforum snakket med i Ankara og Istanbul.

FØRSTEAMANUENSENE MEHMET Kalpakli og David Thornton er ansatt ved historisk fakultet ved eliteuniversitetet Bilkent i Ankara, Tyrkia. Historieavdelingen ble opprettet for et par år siden og underviser utelukkende i master- og Phd-programmer.

– Vi har et mykere og jevnere løp enn de tradisjonelle britiske universitetene, sier Thornton, spesialist på britisk middelalderhistorie fra Cambridge. Han viser til høy internasjonal anseelse av institusjonen og et godt rulleblad for vitenskapelige publikasjoner og personale. Autoriteter som Norman Stone, Stanford Shaw og Halil Inalcik jobber på samme avdeling.

– Forskerne står i en bedre posisjon enn

deres kolleger ved amerikanske universiteter, sier Kalpakli, dekan og spesialist på osmansk kultur- og litteraturhistorie fra Istanbul og Washington University.

– *Har man frihet til å uttale seg kritisk?*

– Det er noen emner vi ikke kan gjøre annet enn å unngå å snakke om. Vi utviser selvkontroll, svarer Kalpakli. Nylig takket han nei til å delta i en diskusjon om armenere i tyrkisk TV.

– Jeg sa nei, for hvem vet hva som kan skje? sier Kalpakli. Det andre farefulle emnet, kurderne, er ifølge en mannlig amerikansk student ved Bilkent ikke noe man velger å skrive særemne om hvis man ønsker resultater fra universitetet. Utvekslingsstudenten fra California vil ikke la seg intervjuet under navn.

– Å legge seg ut med universitetsledelsen er ikke noe for meg, sier han.

Av Andreas Høy Knudsen (tekst og foto)

Tall: Tyrkia og forskning

■ Tyrkia har vært medlem av OECD siden etableringen i 1961.

■ Landet har 23.000 FoU-årsverk og 60 millioner innbyggere.

■ Tyrkia scorer nest dårligst på de fleste OECD-indikatorene, foran Mexico.

■ Tyrkia har 60 universiteter og bruker 3,4 prosent av BNP på høyere utdanning, det laveste tallet i OECD. Offentlig forbruk per student er også lavest.

■ OECD-landene bruker i gjennomsnitt 567 dollar per innbygger årlig til FoU. Tallet for Tyrkia er 43 dollar.

■ Internasjonalt anerkjente forskningsinstitusjoner finnes i Tyrkia; Bosphorus- og Bilkent-universitetene i Ankara og Bilgi- og Bogazici-universitetene i Istanbul.

■ Den anerkjente vitenskapelige siteringsindeksen til Thomson ISI rangerte Tyrkia på 26. plass av 47 mulige i fjor.

KRONIKK

Send kronikkforslag til

i.myking@forskerforbundet.no

Kronikkens lengde må ikke overstige 10 000 tegn, inkludert mellomrom. Bidrag som trykkes honoreres med kr. 2.000,-

Får vi en finansieringsmodell som vil fungere for høgskolene, spør Ole Jakob Sørensen i månedens kronikk. Han ser store betenkigheter med forslagene til nye finansieringsmodeller for forskningen.

Forskning ved statlige høgskoler under nye finansieringsmodeller

STATLIGE HØGSKOLER ER på lik linje med annen høyere utdanning i lovs form pålagt å gi forskningsbasert undervisning. De samme høgskolene har også et betydelig politisk press på seg om å være aktive medspillere i regional utvikling både innen næringsliv, kultur og forvaltning. Noen ganger kan en undres om det er samsvar mellom politiske ønsker og realitet med hensyn til arbeidsmulighetene – og er det slik at det blir det bedre med nye finansieringsmodeller?

Med et lite tilbakeblikk er det slik at Distrikthøgskolene før 1994 hadde lagt opp til en universitetskultur som la stor vekt på forskningsmulighetene for sine ansatte, mens dette i mindre grad var tilfelle ved de institusjonene distrikthøgskolene i 1994 ble slått sammen med. Etter 10 år har en ved mange statlige høgskoler lykkes med å fremme FoU-kultur ved alle fagmiljøer – et betydelig løft som en først nå begynner å se resultatene av i form av antallet ansatte med dr. grad og førstekompetanse og generell økt motivasjon og kultur for forskning. Samtidig har mange statlige høgskoler i denne perioden, med bakgrunn i politiske ønsker, utviklet mange EVU-tilbud ut fra regionale ønsker og behov. Det er nok dessverre slik at oppbyggingen av EVU-aktivitet med stor sannsynlighet har gått ut over en potensiell innsats på FoU-fronten. Inntjening til institusjonen ved EVU-oppdrag er lettere enn FoU og blir dermed ofte automatisk prioritert, når økonomien ellers er strammet inn.

«Vi som arbeider ved høgskolene føler ofte at omgivelsene forventer en innsats på FoU av oss som om vi har samme betingelser til dette som universitetene og de vitenskapelige høgskolene»

DE SISTE TRE ÅRENE har kvalitetsreformen medført økt fokus på undervisningen ut fra en modell som gir økonomisk belønning eller straff ut fra hvilken grad en lykkes med studentene til eksamen. Selv om det sies at kvalitetsreformens ekstrainnsats er finansiert, føler likevel en stor andel av personalet at økt tid og fokus på undervisning går på bekostning av mulighetene til å prioritere tid til FoU-prosjekter.

Vi som arbeider ved høgskolene føler ofte at omgivelsene forventer en innsats på FoU av oss som om vi har samme betingelser til dette som universitetene og de vitenskapelige høgskolene. Det har vi i henhold til særavtalens tolninger ikke, – og finansieringen av statlige høgskoler er deretter. Våre rammebetingelser er forskjellige fra universitetenes, og for fagstabben ved de gamle distrikthøgskolene er tidsressursen til FoU nå mindre enn tidligere.

De siste årene har FoU ved høgskolene blitt finansiert etter en modell som tar hensyn til antall ansatte med førstekompetanse, eksternt prosjektinntjening og produserte studiepoeng. Denne finansieringsmodellen har sine svakheter, men en har tilpasset seg dette systemet, til dels også med hensyn til intern fordeling. Det bygges opp kompetanse, som en kan håpe på at får gode FoU-muligheter seinere.

Men, med det samme ett system er satt i funksjon, kommer signalene om nye modeller for finansiering av FoU. Fremdeles er den nye modellen under utforming, og mye er uavklart med hensyn til hvordan dette er tenkt gjennomført. Konsekvensene er også uklar. Det gjelder derfor å følge med i tida framover, for forslaget som kommer kan få svært betenklig bieffekter.

DET NYE FORSLAGET går i hovedsak ut på å resultatbasere finansieringen av FOU. Dette betyr som prinsipp at det er resultatet av gjennomførte prosjekter, publisert i gitte tidsskrifter og lignende, som skal gi institusjonene midler til nye prosjekter og prosjektutvikling. En slik finansieringsmodell, som allerede skal fungere fra 2006, kan bli

en kraftig nedtur for FOU-arbeid ved statlige høgskoler.

I et langsigkt perspektiv ser jeg det som riktig og nødvendig å innføre finansieringsmodeller som likestiller finansiering av FoU mellom universitet og høgskoler. Dette er viktig for både å fremme og fokusere på kvalitet i høgskolenes FoU-virksomhet. På kort sikt er jeg betenkta dersom modellen ikke tar hensyn til at forutsetningene ikke er tilnærmet likeverdige. Det må ligge en langsigkt strategi og modell til grunn for FoU ved statlige høgskoler, der både en rolleavklaring og rollefortståelse må på plass. Da først kan en utvikle finansieringsmodeller som tar hensyn til hele sektoren.

De regionale FoU-oppgavene, ofte med hovedfokus på utviklingsarbeid, har gitt oss og vil komme til å gi oss prosjekter der publisering i internasjonale tidsskrifter er lite påaktet. For å kompensere for dette foreslås det at høgskolene også skal ha et system med FoU-finansiering, basert på «formidlingsinnsats». Hva som ligger i dette er så langt ikke nærmere definert, men jeg liker ikke tanken på at det skal være en særbehandling for høgskolene. Jeg tror det vil være riktig at også universitetene skal ha denne muligheten.

FINANSIERINGSMODELL FOR FOU, med basis i publiseringer i vitenskapelige tidskrifter, eventuelt også en formidlingskomponent, må bli en *Fou-premierung* etter «*gulrotprinsippet*». Det er en modell som vil øke fokus på publiseringskvalitet, og i denne sammenheng derfor en riktig vei å gå. Men da må det i tillegg være en forutsetning at en samtidig har en solid modell for en basisfinansiering av FoU med hensyn til tidsressurser og grunnleggende drift, slik at alle kan konkurrere på tilnærmet like vilkår om store og små prosjekter.

Jeg er også betenkta over eventuell innføring av en finansieringsmodell som ikke tar høyde for tidsaspektene ved internasjonal, så vel som mer nasjonal og lokal, FoU-virksomhet. Det ligger ofte betydelig innsats til grunn for å fremme og få antatt et FoU-prosjekt. Prosjektets gjennomføring vil i eget fagområde

Oppbygging av forskningskultur og gjennomføring av forskningsoppgaver er tidkrevende prosesser.
(Foto: NTNU/Info)

ofte ta flere år. Tidspunkt fra rapportfase til publisering er ikke alltid lett å forutsi – og finansieringsgrunnlaget skal bli publiserte arbeider, med uttelling til institusjonen to år etter. Personlig motivering kan også bli vanskelig å etablere i et system der andre høster fruktene av egen innsats.

Dersom publiseringssaktivitet er litt ujamn fra år til år får vi raskt en ustabil og uforutsigbar FoU-finansiering/-premierung som vanskelig forenes med langsiktig planlegging.

JEG ER OGSÅ SKEPTISK TIL hvordan et «gulrotsprinsipp» over tid vil fungere i oppfylling av de politiske signaler og ønsker om faglig samarbeid på tvers av institusjoner nasjonalt så vel som internasjonalt, når en stykkpris per publikasjon skal fordeles. Det ønskes samarbeid, men det skisseres finansieringsmodeller som kun vil virke motsatt! Betalingen per publikasjon skal fordeles mellom eventuelt samarbeidende institusjoner

og antall forfattere fra hver institusjon. En vil med andre ord tape på samarbeide med andre – og legger kun til rette for å unngå samarbeid lokalt, nasjonalt og internasjonalt. Så moralen må nå være: Unngå for enhver pris "outsourcing" av prosjekter fra egen høgskole eller universitet, og samarbeid ikke med andre. Jeg ser det også som betenklig at heller ikke instituttsektoren er inkludert i denne finansieringsmodellen.

Det er også klart at det foreslår «gulrotsprinsippet» i FoU-finansierings-modellen heller ikke tar hensyn til at arbeidsomfanget på publiserte artikler i et tidsskrift kan være formidabelt forskjellig. Jeg forstår vanskeligheten, men dette burde vært løst på en måte. Det kan raskt bli en lukrativ strategi å dele opp en potensielt stor publikasjon i mange små – uten at dette nødvendigvis fremmer faglig kvalitet.

Jeg anser det dessuten som uheldig på lang sikt at den nye finansieringsmodell for FoU i

«I et langsiktig perspektiv ser jeg det som riktig og nødvendig å innføre finansieringsmodeller som likestiller finansiering av FoU mellom universitet og høgskoler»

så sterk grad vil «straffe» samarbeid mellom institusjoner. Dette kan motvirkes på flere måter. En måte kan være å inkludere instituttsektoren på en slik måte at også de får en FoU-premierung for publiseringssinnsatsen, og at det legges innen plussfaktor i modellen for å samarbeide. Dette må vurderes og avklares nærmere.

OPPBYGGING AV FORSKNINGSKULTUR og gjennomføring av forskningsoppgaver er tidkrevende prosesser. Det er mye bra i de foreslalte FoU-finansieringsmodellene med tanke på fremme av faglig kvalitet og fokus på hvor og hvorledes en publiserer. Det er bra at universitetene og høgskolene på sikt blir likestilt med hensyn til faglige krav og får samme muligheter, men jeg mener at denne premieringsmodellen også er avhengig av sikre basisbevilgninger. Det bekymrer at modellen så langt kun «straffer» samarbeid økonomisk og dermed legger alle føringer på å unngå samarbeid med andre institusjoner. Det er nok bra med noen resultatbaserte «gulrotsordninger» med hensyn til tilleggsbevilgninger, men da i modeller som gjelder likt for alle institusjoner i Norge, i en modell som motiverer for samarbeid og kreativitet.

Mye er ikke avklart i den forestående prosessen. Det finnes heller ingen antydning om hvilket beløp institusjonen får per publiserte artikkel, men en får håpe at vi ikke står foran et finansieringssystem som forutsetter at gulrot må spises før den er sådd?

**Ole Jakob Sørensen er leder i FFFH/
Styremedlem i Forskerforbundet**

LESERBREV

Send innlegg til i.myking@forskerforbundet.no

Innlegg må være maksimum 2000 tegn hvis de skal komme på trykk.

Hvordan utdanner vi gode språklærere?

SPRÅK OG KVALITETSREFORMEN: I Forskerforum nr. 10 2004 stiller Erik Egeberg dette spørsmålet med referanse til den vedtekne strukturen i bachelor og masterstudiet ved universiteta. Spørsmålet har minst like stor relevans i allmennlærarutdanninga, og eg vil tillate meg å kommentere spørsmålet frå den vinkele. Men i utgangspunktet kan det vere greitt å slå fast at Egeberg trekker fram eit svært lite diskutert resultat av noverande bachelor-program ved universiteta, som berre gir rom for eit to-semesters studium av faget som ikkje blir vidareført til mastergrad. Ein må regne med at dette i mange tilfelle vil vere eit språkfag nr. 2, men det kan jo like gjerne vere alle andre fag i eit lærarstudium. Egeland har opplagt rett i at for eit språkfag (særleg med det svake grunnlaget dagens studentar har i språk nr. 2), er to semester altfor kort tid til den modning som trengs for å mestre språket i ein undervisningssituasjon. Hans løysing er at studentar studerer to språk parallelt, og slik skaffar seg litt lengre tid til begge. Og sjølv om forslaget om parallele studium av språk er interessant i seg sjølv, synest eg problemet fortener å bli sett inn i ein vidare samanheng.

Problemet har oppstått som resultat av at universitetet har stått på eit krav om 80 (90) studiepoeng som kvalifikasjon til opptak i eit fag i masterstudiet, dvs. noko tilsvarende det gamle mellomfaget. Grunnen til dette har vore redsla for lågare kvalitet i masterstudiet enn i hovudfaget. I diskusjonen har mastergraden fått all merksemd, og andre spørsmål har blitt underordna dette. Det er resultatet av dette Egeberg drar fram. For samfunnet, og skuleverket spesielt, er det aller viktigaste spørsmålet om utdanninga er utforma slik at læraren har tilstrekkeleg fagleg innsikt i det han eller ho har ansvar for. Om det oppstår slike problem som Egeberg tar opp, er det for di utdanninga totalt sett er for kort, eller er det slik at universitetet har prioritert mastergraden på bekostning av heilskapen i lærarutdanninga? Dette er ei problemstilling som ein berre kan diskutere i samanheng med andre endringar i utdanninga, først og fremst doktorstudiet, som kom i forkant av kvalitetsreformen. Det er mogleg at ein slik diskusjon har foregått internt ved universiteta, men den har i forbløffande liten grad blitt ført offentleg.

Det faktiske forholdet er jo at med innføring av eit organisert doktorstudium har vi fått ei tre-ledda utdanning, der vi før hadde berre to. Dersom utdanninga fram til PhD blir gjennomført etter norm, vil denne ikkje vere stort lengre enn den gamle Cand.philol.-utdanninga, der som kjent hovudfaget etter

kvart vaks ut over all normert tid. Det kan derfor argumentera godt for at PhD-studiet har tatt over deler av det gamle hovudfaget. Ein treng ikkje vere spåmann for å påstå at dette vil vere tydeleg reflektert i kravet til kompetanse for fast stilling om få år.

Men når vi slik har fått ei utstrekning av studiet på Master-PhD-nivå, og samstundes ei forkortning innan Bachelor-nivået, er det merkverdig at masterstudiet skal baserast på noko nær det gamle mellomfaget (80 studiepoeng), og dermed i realiteten legge beslag på halvdelen av bachelor-graden. Då kan det ikkje bli mykje igjen til studium av andre fag, og det er fort gjort å konstatere at fagporteføljen vil vere lite tilpassa det arbeidsfeltet studenten skal dekke som lærar. Min påstand er at det var eit feilgrep å stille krav om 80 (90) studiepoeng for opptak til masterstudiet, og at ein i altfor liten grad tok omsyn til at studiet no har tre ledd og ikkje lenger to.

I allmennlærarutdanninga (ALU) er kravet om 80 studiepoeng som grunnlag for ein mastergrad svært uheldig. Slik strukturen ser ut i dag, vil ein student som går for mastergrad etter normert tid, måtte velje eitt av dei tre obligatoriske faga norsk, matematikk, og kristendomskunnskap, og dermed få berre desse tre faga i utdanninga. Studentar som ynskjer å spesialisere seg i andre fag, vil måtte rekne med å bruke lengre tid på å oppnå ein mastergrad. Det som er oppnåeleg innan noverande struktur, er eitt fag på 60 poeng. Det betyr i praksis at normert tid fram til mastergrad ikkje vil gjelde for ei lang rekke vanlege og til dels svært tunge skulefag, og studentane vil måtte hente inn manglande studiepoeng sjølv. No kan det vere mange ting som tyder på at ALU må leggjast sterkt om i retning av nivådifferensiering, med mange fag for lærarar på barnesteget, og færre fag på seinare klassesteg. For desse siste vil det tvinge seg fram lineaval, med konsentrasjon rundt faggrupper. Her er kravet om 80 studiepoeng eit hinder for den vidare faglege utviklinga av lærarutdanninga.

I siste instans er det samfunnet sitt behov for kunnskap lærarutdanning dreier seg om, slik Egeberg peikar på. I forhold til dette synest høgare utdanning å bli styrt etter andre normer. Når det gjeld ALU ligg ansvaret direkte på Stortinget. Det har alt gitt lærarmangel i dei aller fleste viktige fag i heile skuleverket. Når ALU-modellen med sine tre obligatoriske fag har fått fungere nokre år, vil lærarkollegia i grunnskulane rundt omkring i Norge vere temmeleg einsarta; alle vil ha dei same tre faga, og der vil vere stor og aukande lærarmangel i alle andre fag (i naturfag, samfunnsfag, engelsk, 2. framandspråk, forming, osb.). Dette vil bli resultatet i alle fall slik modellen no ser ut, og uavhengig av gradsstrukturen etter kvalitetsreforma, men tendensen vil bli forsterka ved at ALU også blir omfatta av Bachelor-Master -strukturen med sin 80-studiepoengsregel. Mangelen på andre faglærarar vil vere spesielt følbar på mellom- og ungdomsseget, der fagkunnskap er eit endå viktigare vilkår for god undervisning. Det finst berre ei løysing på dette: dif-

ferensiering av grunnutdanninga og fjerning av gjennomgående obligatoriske fag. I dagens modell medverkar både 80- poengskravet og obligatorikken til å gjere både faglærarutdanninga og allmennlærarutdanninga mindre og mindre i stand til å oppfylle si samfunnsoppgåve.

Agnar Sletteland,
førsteamanuensis ved Høgskolen i Bergen

.....

Regjeringa ofrar norsk språk

UTDANNING OG SPRÅK: Regjeringa har dei siste åra arbeidt for å leggja tilhøva til rette for forsking og høgare utdanning. Samtidig har ikkje regjeringa vore særleg oppteken av det språklege grunnlaget, nemleg kva for rolle morsmålet skal spela.

Etter mi vurdering kan ikkje Noreg som nasjon leva med dette paradokset. Regjeringa ser mest på dei tekniske og praktiske sidene, og skubbar engelsk framfor seg som det framtidige arbeidsspråket innanfor høgare utdanning.

Dette paradokset vil i første omgang få konsekvensar for norsk som vitakapspråk, og i neste omgang for norsk i lærebøker, læremiddel og i undervisning. På lengre sikt vil dette truga det norske språket generelt og det same med Noreg som kulturnasjon.

Mange har ansvar for denne uheldige situasjonen, ikkje minst forskarar innanfor relevante fagområde. Utdannings- og forskningsdepartementet (UFD) og Kulturdepartementet har eit særleg ansvar. UFD har i arbeidet med kvalitetsreforma lagt vekt på å kvalitetssikra alle sider ved verksemda vår utan å ha særleg tanke for den vidare utviklinga av norsk som vitakapspråk. Dette kjem også til uttrykk i UFDs arbeid med ny lov for universitet og høgskular.

Når det gjeld Kulturdepartementet, er saka enkel. Dersom dette departementet ikkje tek tak i ei slik grunnleggjande sak, kan det ikkje ha følgje opp eige mandat.

Andre land ser trugsmålet mot morsmålet frå engelsk, og har sett i verk konkrete tiltak for å vidareutvikla eige morsmål som vitkaps- og opplæringspråk. Dette erfarte eg nyleg på ein studietur til Sverige og Danmark. Eitt av dei første spørsmåla frå sentrale utdanningsorgan: Kva gjer Noreg på dette vanskelege og viktige området? Slike spørsmål vert ikkje stilte hjå oss.

Norsk språkråd har lenge arbeidt med saka. Men det vil truleg ikkje skje noko reelt før dei to aktuelle departementa tek ansvaret sitt på alvor. Skal dette skje, må Stortinget på banen. Og her har Stortinget mange verkemiddel.

Nils Mæhle, adm. direktør, Høgskolen i Bergen

Sikring av skolestoff

KLIMADEBATTEN: Det er utvilsomt mye positivt å si om forskning.no, men så langt i debatten rundt nettstedet, har det dessverre ikke fremkommet noen tillitsfull redegjørelse for kvaliteten på det som formidles der om klima. Dette er bekymringsfullt når en rekke klimaeksperter roper varsko, og når forskning.no har skolen som en målgruppe. Jeg tok opp dette problemet i *Forskerforum 7/2004*, og mine meningsfeller har tatt opp lignende betenkelskheter i forskning.no.

Istedienfor en saklig redegjørelse for de problemstillingene som tas opp, blir man utsatt for sjikane, og det diktas opp om både påstander og synspunkter. Da unngår man jo å svare på de kritiske punktene! Når Tunstad påstår i *Forskerforum 8/2004* at jeg beviselig tok feil om at forskning.no ikke gjengen alle sidene, snur han ting på hode samtidig som han kommer med en slags innrømmelse om at journalistene mener at de vet best om klimaproblematikken. Det er fristende å betegne Tunstads svar med det engelske uttrykket "barking up the wrong tree"² når han lekser opp en statistikk som ikke sier noe om verken kvalitet eller om dekningen gjenspeiler den vitenskaplige litteraturen, og dermed avsporer debatten. Han påstår at de tar selvkritikk. Ironisk nok avdekker hans respons noen av de uehellige holdninger klimaforskerne har sett hos forskning.no. Jeg har også tatt opp mine betenkningene med redaktøren, men har fått vite at klimaforskerne leser forskning.no som "fanden leser bibelen". Det er verdt å minne om at en rekke klima-eksperter har uttrykt bekymring om forskning.no sin praksis over lengre tid. Er dette da tegn på at forskning.no virkelig tar selvkritikk?

Det er ganske ironisk at professorene Oddbjørn Engvold og Arne Kalland i *Forskerforum 10/2004*³ indirekte beskylder meg for å drive med politisk styrт forskning (hvor har de det fra?), og i samme debattinnlegg påstår at mine motstandere risikerer å bli stemplet som faglige inkompentente og beskyldt for å ha skjult politisk agenda. Blir det ikke enda mer absurd når de også skriver at "... gjør Benestad seg uinteressant som debatt deltager og formidler om dagens klimaforskning"? Man kan nesten begynne å lure på om de mener at yttringsfriheten ikke bør gjelde for meg. Jeg ønsker å minne om at en viktig del av jobben min er å formidle klimakunnskap til samfunnet (met.no's formålsparagraf §1 i henhold til diverse kongelige resolusjoner). Jeg må vel få lov til å gjøre jobben min? I denne sammenheng, er det fristende å spørre om hvorfor Engvold formidler feilaktige påstander i et fagfelt som ikke er hans eget i bl.a Almanakken og Hvem-Hva-Hvor 2002 (se *Forskerforum 7/2002*, s. 22-23; 1/2003, s.22).

Siden professorene skriver om problemstillingene rundt det å bli tatt inn i den politiske varmen, burde man vel legge til at en av de klimaskeptiske rådgiverne til forskning.no sine uttalelser er blitt brukt i Stortingets spørretime i et antatt forsøk på å skaffe ekstra midler til deres aktiviteter⁴ istedenfor gjennom de vanlige

kanalene innen Forskningsrådet. Frp brukte også usanne påstander fra den samme personen til å kutte i midlene for miljøforskning i statsbudsjettet 2002. Dette er fakta, og professorene bør merke seg henvisningene som er gitt her i form av fotnoter. For at leserne skal kunne bedømme våre argumenter, vil kvalitetssikring av informasjonen innebære at vi legger alle kortene på bordet. For ordens skyld, har jeg ingen politiske bånd og er heller ikke satt under noen som helst politiske føringer. Men tilbake til saken: forskning.no.

Kritisk journalistikk er meget viktig i dagen samfunn. Det er vel også sant at mediene i dagens samfunn har mye makt, og derfor bør såkalt kritisk journalistikk også gjennom en kritisk gjennomgang. Siden forskning.no nå er så kritisk overfor klimaforskere, bør de vel tale sin egen medisin og finne seg i at de selv blir gått i sommene. Dessverre er det bare en liten gruppe som kan utføre en slik gjennomgang, og det er oss forskere som sitter med nødvendig kunnskap. Faktum er at innbitte klimaskeptikere blir brukt som rådgivere for klimasaker i forskning.no, til tross for at de ikke har ekspertise på dette feltet: I gjentatte påstander fremsatt i ulike medier, har disse personene vist en mangel på forståelse av grunnleggende kunnskap eller at de ikke er i stand til å erkjenne visse fakta; Deres uttalelser strider mot rådende oppfatninger i klimaforskningsmiljøet; Ingen av dem er seriøst aktive innen klimaforskning eller har publisert arbeid innen klimaforskning i vitenskaplige tidsskrifter (et søk med ISI Web of Science med søkeord "climate" og deres navn i forfatterrubrikken, ga ingen treff). Når de da i tillegg også er aktive i lobbyvirksomhet mot Kyoto-protokollen⁵ eller antyder at klimaforskere er uhederlige (politisk styrт?), bør man ikke da spørre om det er et sammentreff at forskning.no også bærer et sterkt preg av budskapet fra klimaskeptiske interesse-organisasjoner (f.eks. *climateskeptics*, *SEPP*⁶ [som for øvrig også har et 'alternativt' syn på tobakkens skadeflyktning]⁷), 'Cooler Heads Coalition'⁸ og *Competitive Enterprise Institute*⁹)? Å fremlegge alle relevante fakta samt stille slike kritiske spørsmål vil fremme kvaliteten. Professorene bør merke seg at også her er det gitt henvisningen i form av fotnoter.

Et vesentlig poeng i diskusjonen rundt forskning.no, nemlig balansen mellom hensynet overfor leserne og deres krav på kvalitetsinformasjon på den ene siden, og yttringsfriheten på den andre siden, er ennå ikke avklart på en betryggende måte. Med yttringsfriheten følger et ansvar, men hva om de som står bak stoffet er uansvarlige og når en målgruppe er skolen? Ville det være greit om såkalte 'alternative' hypoteser om HIV/AIDs opprinnelse eller såkalt intelligent design¹⁰ ble formidlet like fritt som klimaskeptikernes budskap? Forstår Tunstad og professorene poenget mitt? Forskning.no har vært taus rundt spørsmålet om fri adgang av desinformasjon på deres sider, eller om mangel på kildekritikk på stoff som kommer fra klimaskeptikere. Derimot er de svært kritisk overfor klimaforskere¹¹! Et par eksempler: De bruker argumenter fra McIntyre og McKittrick til å kritisere Mann-kurven¹², men har ikke latt ham få svare på

denne kritikken. Det er også oppsiktsvekkende at en kjent klimaskeptiker får fremsette påstander om at konklusjonen om klimaendringer i NAS og IPCC er feil¹³ uten at det da blir spurt hva de andre medforfatterne har å si om dette. Dette er bare et par eksempler av flere lignende forhold. Ønsker ikke forskning.no å komme til bunns i disse sakene? Har de ikke respekt for at leserne skal få alle sidene av saken?

Kvaliteten på stoff som brukes i skolen må etter min mening settes i høysetet, men Tunstad og professorene er kanskje uenige med meg på dette punktet? Forskere kan bidra til kvalitetssikringen ved å gi kritisk tilbakemelding til forskning.no. Eirik da Silva¹⁴ har gitt et prisverdig bidrag på akkurat dette. Videre bør spørsmålet, om journalister og aktivister skal ha en direkte innflydelse på kildeinformasjon som brukes i skolen, opppta *Forskerforbundet*. Dette spørsmålet kan også knyttes opp mot den uehdige blandingen av ulik type stoff, som Nils Øy påpekta og de uklare rollene forskning.no har: skal de drive med journalistikk eller være en informasjonskilde overfor skolene? Om Tunstad og professorene fremdeles ikke har fått det med seg fra mitt forrige innlegg, bør de også merke seg at hensikten med min kritikk er nettopp *kvalitetssikring*. Det er lett å argumentere i sirkel dersom man ønsker fri tilgang for avvikende syn samtidig som at man ønsker kvalitetssikret informasjon. Den beste løsningen er kanskje å ha ulike kanaler for de ulike behovene, og ikke blande dem. Ikke bare trenger vi en debatt om selve forskningsresultatene og konklusjonene som kan trekkes ut av disse, men det er vel så viktig med en debatt rundt formidlingen av denne informasjonen. Jeg tror alle partene også vil tjene på en slik debatt i det lange løp – dvs så lenge vi klarer å holde oss til fakta og unngå skittkasting.

R.E. Benestad,
klimaforsker.

Noter

- 1 <http://www.forskerforbundet.no/Articleframe.asp?ArticleID=3287>
- 2 <http://www.forskerforbundet.no/Articleframe.asp?ArticleID=3331>
- 3 <http://www.forskerforbundet.no/Articleframe.asp?ArticleID=3428>
- 4 <http://www.stortinget.no/stid/2003/s03119-01.html#%D8yvind%20Korsberg.1>
- 5 <http://www.john-daly.com/guests/openletter.htm>
- 6 http://www.sepp.org/NewSEPP/halifax_conference.htm
- 7 <http://www.sepp.org/NewSEPP/EnviroTobacco-KimBowman.html> og http://www.disinfopedia.org/wiki.php?title=International_Center_for_a_Scientific_Ecology&printable=yes
- 8 <http://www.globalwarming.org/article.php?uid=62>
- 9 <http://www.cei.org/utils/printer.cfm?AID=2581>
- 10 <http://www.csmonitor.com/2004/1123/p11s02-legn.html>
- 11 <http://www.forskning.no/Artikler/2004/januar/1073655794.93>
- 12 <http://www.forskning.no/Artikler/2004/august/1091106302.09>
- 13 <http://www.forskning.no/Artikler/2004/mars/1078821423.96>
- 14 <http://www.forskerforbundet.no/Articleframe.asp?ArticleID=3431>

Politisk styring av klimaforskning

KLIMA OG FORSKNING.NO: I Forskningsforum 10/2004 har Oddbjørn Engvold og Arne Kalland (E&K) et innlegg hvor de blander tre saker, kritikk av Rasmus Benestad, politisk styring av forskning, og organisering av universitetene. Angrepet på Rasmus Benestad er unyansert og lite konkret. De skriver at Benestad har gått til usaklige og usmakenlige angrep på personer, og at dette gjør ham uinteressant som debattant og formidler. Med så krasse ord hadde man forventet at de selv passet seg for ikke å falle i samme grøft. Men nei, her finnes det ikke dokumentasjon, men påstander. Derimot hevder de at Erik Tunstad har gitt et fyllestgjørende svar på de sterkt insinuerende angrep. Her er det ikke vanskelig å se at det ligger mer følelser enn saklig analyse bak innlegget.

Når det gjelder Tunstads svar viser jeg til innlegget fra Erik Falck da Silva i nr. 10 av Forskerforum. Jeg kan slutte meg til dette innlegget, og jeg venter med spenning på Tunstads svar. Jeg har i lengre tid fulgt med i debatten i forskning.no. Jeg vet at nettstedet arbeider under den vanlige redaktørplakaten. Men jeg har mange ganger undret meg over at universitetene og høyskolene ser seg tjuent med denne form for forskningsformidling. Dette gjelder ikke bare klima, men også andre fagområder.

Så en kommentar til E&Ks utgreiing om politisk styrte forskning. Det kan vanskelig kallas en virkelighetsbeskrivelse. De skriver bl.a. "Når politikeren formulerer problemstillinger, er det lett å søke støtte hos de forskerne som sier det som politikeren ønsker å høre". Hva mener E&K? Mener de at det finnes forskere som er enig i problemstillingen, så er vel ikke det så merkelig. Eller mener de at det finnes forskere som gir de svar som politikerne ønsker uansett hva det måtte være? Da blir påstanden mer alvorlig. Mener de at forskere gir svar som bare passer politikerne og som ikke de ikke kan argumentere for ut fra sin forskning? Da kan en spørre seg. Er det slik det er innen astrofysikken eller sosialantropologien? Eller mener de at forskere i andre områder er mindre forankret i forskningsetikk enn de selv?

De skriver: "Men varselklokker bør ringe den dagen forskeren kommer inn i politikernes varmestue. Det kan oppstå et gjensidig avhengighetsforhold mellom forsker og politiker. Forskeren gir politikken vitenskapelig legitimitet og får til gjengjeld nye forskningsoppdrag, publisitet og prestisje" ... "Men dette er en relasjon hvor forskeren ofte vil være den svake part. Politikeren kan alltid finne seg en ny guru". Dette er muligens et tenkt scenario. Men er det vanskelig å tenke seg at seriøse forskere ville gå inn i slike forhold. Skal forskeren få publisert sine arbeider, må de fylle visse faglige minimumskrav. Det hjelper ikke å legge ved en attest fra en politiker. Jeg vil mene at de aller fleste forskerne er opptatt av

anerkjennelse innen det internasjonale forskersamfunn, og da hjelper det lite med glans fra politisk hold. Dessuten kan vi spørre, hva er politisk anerkjennelse? Det hersker som regel stor politisk uenighet på mellom ulike partier.

Når E&K mener at trykket fra politikeren om å få riktig svar er så stort at forskere ikke kan uttale seg uten å bli sjikanert, og trykket hindrer enn i bruke tid på demokrati og forskningskvalitet, har jeg vanskelig å se at dette har rot i virkeligheten. En kan naturligvis ha ulike meninger om mangt, men for meg ser det ut som E&K har skutt langt over målet. Jeg vil og mene at den frykten E&K gir utsyn for når det gjelder styringsstrukturen ved universitetene, er overdreven.

Til slutt et spørsmål. Innlegget til E&K startet med headingen Klima og forskning.no, og en kritikk av Benestad. Da er det nærliggende å kople resten av artikkelen opp mot fagområdet klima. Mener E&K at de som arbeider innen klimatologi lar seg letttere kjøpe av politikere enn astrofysikere og sosialantropologer? Hva med de midlene som går til romforskning direkte fra Nærings- og handelsdepartementet?

Ingolf Kanestrøm, Professor emeritus

Island i Norden

FORSKNING I NORDEN: Man kan bare forstå artikkelen "Norge jumbo i Norden" slik at Forskerforum mener at de kun finnes fire land i Norden. Vel, Forskerforum bygger på en dansk analyse fra Århus. Kanskje har de som står bak analysen ikke oppdaget at det finnes fem selvstendige stater i Norden. Men da burde Forskerforum ha nevnt det faktum at undersøkelsen ikke inkluderer Island. Interessant nok nevner Adam Segal i en artikkel i Foreign Affairs at Island er blant de få land i verden som bruker mer penger per capita på forskning enn USA. Denne amerikaneren vet altså mer om islandsk forskingspolitikk enn nordmenn og dansker! Påstanden om at land som har gått gjennom store økonomiske kriser (Sverige og Finland) har måttet satse mer på forskning enn det oljerike Norge kan styrkes ved å se på Island. Island har gjort eksakt det samme som Sverige og Finland i kjølvannet av en dyp økonomisk krise. Fra å være jumbo i forskningsklassen er Island nå blant de land i verden som satser mest penger på forskning. Ville det være mindre interessant for Forskerforums leserne å vite litt om denne prosessen på Island enn å bli opplyst om tilstandene i politisk korrekte land som Libanon?

Stefán Snævarr, professor i filosofi,
Høyskolen i Lillehammer

Politisk styring av forskning

KLIMA OG FORSKNING.NO: Det er konsensus om hovudspørsmålet i klimadebatten: at menneskelege utslepp av klimagassar fører til auka drivhuseffekt og dermed auka global middeltemperatur (Naomi Oreskes: The scientific Consensus on Climate Change. Science. Vol 306, 3. desember 2004). Dette kjem dårleg fram på sidene til forskning.no. Med tanke på at sidene blir brukte i skulen, er det ikkje rart at forskarar på feltet reagerer. Rasmus Benestad har vore mellom dei aller tydelegaste kritikarane, og det er godt å sjå unge forskarar stå fram og seja ifrå. Det vil alltid koste å bry seg, men det siste åtaket på Benestad frå professorane Engvold og Kalland høyrer med til dei uvanleg harde. Benestad har gjort seg uinteressant «som debattdeltager og formidler om dagens klimaforskning» ved «usaklige og usmakelige angrep på personer, og nå også på medier». Med tanke på at Benestad har fått eit namn innafor klimaforskninga i kraft av mange artiklar i gjæve, vitskaplege tidsskrift, er det nettopp interessant når han uttalar seg om fagfeltet sitt. Han interesserer meg også på ein annan måte: han talar om kor viktig folke-

opplysning er for demokratiet.

Etter åtaket på Benestad held Engvold og Kalland fram artikkelen med å diskutere synspunkt på tilhøvet mellom politikk og forskning i dei tilfelle at forskinga kan bli brukt som grunnlag for politiske avgjerder. Forskaren kan vera ein viktig premissleverandør for politikaren, «men varselklokker bør ringe den dagen forskeren kommer inn i politikernes varmestue. Det kan oppstå et gjensidig avhengighetsforhold mellom forskar og politiker».

Mi meining er at om det fanst forskarar som kunne motbøvise konsensus, var det ikkje plassmangel i varmestova. Bygginga av gasskraftverk har kosta ei regjering livet, er ei vanskeleg sak også for denne regjeringa, og blir ei vanskeleg sak for ei eventuell raud/grøn regjering. Noreg kjem til å slite med å oppfylle Kyoto-avtalen. Ingenting ville passe oss betre enn at auka CO₂-konsentrasjon ikkje hadde noko å seja for klimaet. Gasskrafta kunne vore utnytta utan hindringar til gagn for nasjonaløkonomien og nordmenn flest.

Difor, tenkjer eg, er det viktig å ha personar som er viljuge til å seja ifrå om kva slags kunnskap vi rår over utan omsyn til kva det kostar. Kanskje skreiv ikkje Ibsen «En folkefiende» forgjeves.

Forskar Øyvind Nordli,
Metereologisk institutt

Gamle tall i Forskerforum – Norge nest best i Norden

FORSKNING: I Forskerforum 10/2004 er det et bredt oppslag om at "Norge er jumbo i Norden". Oppslaget bygger i stor grad på en dansk rapport, som igjen bygger på tall fra 1999. Artikkelen demonstrerer hvordan vi sliter med at forskningsstatistikken tenderer til å være ganske gammel, og i en del tilfeller foreldet, før den foreligger. Det er imidlertid ingen unnskyldning for ikke å basere seg på den nyeste statistikken som foreligger. Og, dersom Forskerforum heller enn å gå til en rapport i Danmark, hadde henvendt seg til vårt hjemlige NIFU-STEP, ville bladet fått tilgang til nyere statistikk, som også gir et langt mer positivt bilde.

En omtale i kortform finnes på Forskningsrådets nettsider: http://www.forskningsrådet.no/CSStorage/Vedlegg/Siteringsindeks_norsk%20forskning_1981-2002.pdf

Jeg oppfordrer de av Forskerforums leserer som har latt seg deprimere av artikkelen "Norge jumbo i Norden" klikke seg inn på denne. Der vil man blant annet finne en figur

som viser at Norge har hatt en formidabel innehenting i relativ siteringsindeks, og at vi i 2002 hadde passert Sverige og ligger litt med, eller litt over Finland, og at vi ligger på noe over 120, der verdensgjennomsnittet er satt til 100. For å ytterligere spre glede i mørketiden, så kunne Forskerforum lagt vekt på at vi i forhold til OECD-målet har en klar, om enn moderat, forbedring fra 2001 til 2003, ved at vi i 2003 investerte 1,72% av BNP i FoU, mens vi i 2001 var nede i 1,60%. Det er fortsatt et stykke igjen, men vi er altså klart på rett vei.

Det er med andre ord viktige lypunkter i norsk forskning, og det kan tenktes at Forskerforum ved å legge større vekt på disse, kan gi et positivt bidrag til norsk forskning ved å vise at det nytter. Den oppfordringen er selvsagt ikke til hinder for at Forskerforum fortsatt bør sette økelys på de utfordringer norsk forskning og norsk forskningspolitikk står overfor, men da er det jo greit å ikke operere med foreldet statistikk.

Bjørn Haugstad,
statssekretær i UFD

Forskningspolitikk i Norge og i EU

RETTING: I Forskerforum nr. 10, 2004 er det ved siden av et bilde av meg plassert en tekst: «Sentralisering: Norsk forskningspolitikk er i all hovedsak importert fra EU, som satser på byråkratisk kontroll, superprogrammer og store tverrfaglige prosjekter».

Det står ikke direkte at jeg har sagt dette, men det er vel nærliggende for leserne å tolke det slik.

Dette setter jeg liten pris på. For det *første* har jeg aldri skrevet eller sagt dette. I hovedteksten vises det til et notat jeg har skrevet. Men heller ikke her er det dekning for det billedteksten sier. For det *andre* er utsagnet ikke sant.

For ordens skyld: Jeg utnevnes i artikkelen til direktør for Arena-programmet. Det korrekte er at jeg er forskningsleder ved Arena.

Johan P. Olsen, forskningsleder ved Arena,
Universitetet i Oslo

Forskerforum

TIDSSKRIFT FOR NORSK FORSKERFORBUND

Annonser i Forskerforum:

Utgivelser våren 2005:

	Distribusjon	Bestillingsfrist annonser
Nr 1	3. januar	9. desember
Nr 2	31. januar	9. januar
Nr 3	28. februar	16. februar
Nr 4	31. mars	14. mars
Nr 5	2. mai	20. april
Nr 6	1. juni	25. mai

For nærmere opplysninger og bestilling av annonseplass:

Forskerforum
v/ Arne Aardalsbakke
Tlf: 64 87 67 90 / mobil: 900 43 282
Faks: 90 49 65 21
E-post: forskerforum@c2i.net

Ledige stillinger ved SKUR

Statens kunnskaps- og utviklingssenter
for helhetlig rehabilitering

SKUR, Statens kunnskaps- og utviklingssenter for helhetlig rehabilitering har ledig følgende stillinger fra 1. februar 2005:

2 FORKERSTILLINGER 2 STIPENDIATSTILLINGER 1 PROSJEKTLEDER

Se fullstendig utlysning på vår hjemmeside,
Norsk lysingsblad 9. desember eller www.jobbnor.no

Henvendelse vedr. stillingene og om SKUR: direktør Torild Jakobsen, tlf. 75 51 74 46 eller 75 51 74 21, Torild.Jakobsen@hibo.no dekan Øystein Henriksen, tlf. 75 51 73 22, Oeystein.Henriksen@hibo.no eller professor Per Måseide, tlf. 75 51 74 28, Per.Maaeide@hibo.no eller www.skur.no.

Søknad med vedlegg merket med st.nr. sendes
Høgskolen i Bodø, 8049 Bodø.

Søknadsfrist 20. januar 2005.

8049 Bodø
Tlf. 75 51 72 00
Faks: 75 51 74 57
<http://www.hibo.no>

INFORMASJON FRA FORBUNDET

Informasjonsrådgiver **Unn Rognmo** kommer hver måned med aktuell informasjon fra Forskerforbundet. For kontinuerlig oppdatering, besøk våre hjemmesider www.forskerforbundet.no

Vil avvikle retningslinjer

Utdannings- og forskningsdepartementet tar sikte på en snarlig avvikling av de sentrale retningslinjene for fordeling av arbeidstid ved universiteter og høgskoler, for å overlate til den enkelte institusjon å fastsette slike retningslinjer lokalt. Dette skriver departementet i et brev til organisasjonene i sektoren 1. desember. Forskerforbundets leder Kolbjørn Hagen er overrasket og skuffet over departementets beslutning. Han varsler nå rettslige skritt mot departementet i tråd med Hovedstyrets tidligere vedtak. På droftingsmøtet som ble holdt 23. juni gikk tjenestemannsorganisasjonene samstemte imot forslaget om å deleger disse spørsmålene til den enkelte institusjon. Organisasjonene mener det fortsatt er behov for sentrale retningslinjer om fordeling av arbeidstid. Organisasjonene ser retningslinjene fra 1992 som en del av særavtalen om lønns- og arbeidsvilkår for undervisnings- og forskningspersonalet, og mener det ikke er mulig å endre disse premissene så lenge særavtalen gjelder.

Kutt for statlige høgskoler

Stortinget har behandlet statsbudsjettet for 2005, og i tråd med innstillingen fra flertallet i Kirke-, utdannings- og forskningskomiteen ble bevilgingene til de statlige høgskolene redusert

med 20 mill kr, mens tilskuddet til privat høgskoleutdanning ble økt med 14,2 mill kr. Tilskuddsordningen for lærebøker innen høyere utdanning blir opprettholdt gjennom en bevilgning på 4 mill kri i 2005, og reisestipendet for studenter blir videreført i en redusert form. Bevilgningen til de statlige høgskolene reduseres med 20 mill kr gjennom å avvikle særskilte midler i basisfinansieringen av høyskolene knyttet til desentralisert utdanning for flertallet av høyskolene. Midlene til tiltaket videreføres for Høgskolen i Finnmark, Høgskolen i Nesna, Høgskolen i Harstad og Samisk høgskole.

Langt igjen til OECD-snittet

Ny statistikk fra NIFU STEP over utgifter til forskning og utviklingsarbeid (FoU) viser at den samlede FoU-innsatsen i Norge utgjorde 26,9 milliarder kroner i 2003. Dette er en økning på 2,4 milliarder i forhold til 2001. Økningen fordeler seg med 0,8 milliarder på hver av de tre sektorane hvor FoU-virksomheten utføres; næringslivet, instituttsektoren og universitets- og høgskolesektoren. FoU-utgiftenes andel av BNP utgjorde 1,72 prosent i 2003. Dette er en økning i forhold til 2001 da andelen var 1,60 prosent. Det er imidlertid fremdeles langt igjen til OECD-gjennomsnittet, som i 2002 var på 2,26 prosent. Mer detaljert og oppdatert FoU-statistikk vil bli lagt ut på NIFU STEPs nettsider www.nifustep.no etter hvert som tallene foreligger.

Ny UH-lov: Høring på Stortinget

Forskerforbundet deltok sammen med Akademikerne og NTL på Stortingets åpne høring om Ot. prp. nr. 79 om ny lov om universiteter og

høyskoler torsdag 9. desember. På høringen la Forskerforbundet spesielt vekt på to forhold der forbundet går mot lovforslaget: forslaget om ny obligatorisk styringsstruktur på overordnet nivå for statlige institusjoner, der forbundet ønsker valgfrihet mellom dagens ordning og den som foreslås i lovforslaget, og forslag til bestemmelser om midlertidig ansettelse/åremålsansettelse, der forbundet foreslår at slike bestemmelser enten fjernes eller omfattes av den generelle lovgivningen. Stortingets Kirke-, utdannings- og forskningskomité skal avgjøre sin innstilling om loven 8. februar, og føreløpig behandlingsdato i Odelstinget er satt til 15. februar.

Ny UH-lov: UHR går inn for valgfrihet

På representantskapsmøtet til Universitets- og høgskolerådet samlet rådet seg bak valgfri ledelsesmodell for institusjonene. "...Tilbakemeldingene fra institusjonene viser at ulike utgangsposisjoner, erfaringer og framtidige utfordringer kan begrunne ulike løsninger vedrørende styringsordninger slik som dagens lov angir eller slik nytt lovforslag angir.

UHR kan ikke se gode argumenter for at innføring av en felles nasjonal styringsordning er en optimal løsning for hele spekteret av institusjoner i sektoren, og anbefaler derfor at loven gir institusjonene frihet i dette spørsmålet", heter det i uttalelsen fra UHR. Hele uttalelsen finner du på www.uhr.no.

Ny UH-lov må avvente Stortinget

Utdannings- og forskningsdepartementets brev av 8. oktober til institusjonene i universitets- og høgskolesektoren om videre oppfølging av

INNSPILL

Godt nytt år!

Når dette leses er 2004 historie og et nytt år har begynt. Jeg vil gjerne benytte anledningen til å takke alle tillitsvalgte og andre som har gjort en viktig innsats for Forskerforbundet i året som har gått. 2004 var et begivenhetsrikt år. Det ser det også ut til at 2005 vil bli.

For ansatte ved universiteter og høgskoler vil den nye U&H-loven som Stortinget vedtar i vår bli svært viktig. Heldigvis klarte vi å overbevise regjeringen om at universiteter og høgskoler fortsatt skal være statlige forvaltningsorganer og ikke "særlovsstiftelser", slik Ryssdalutvalget hadde foreslått. Nå må vi også overbevise Stortinget om at institusjonene bør få velge sin styringsstruktur selv, også på styre/rektor-nivå. Institusjonene er så forskjellige at det er gode grunner til å velge ulike løsninger. Vi må også fortsette arbeidet mot forslaget som gjør det mulig å ansette midlertidig på prosjekt i inntil 12 år, selv etter 6 til 7 år som midlertidig stipendiat og postdoktor.

Forskerforbundet er svært skuffet over

at statsråd Clemet og hennes departement ønsker å endre særavtalen om fordeling av arbeidstid mellom forskning og undervisning. Departementet ønsker å fjerne den individuelle rett og plikt som ansatte ved universiteter og vitenskapelige høgskoler har hatt til å bruke like mye tid på hver av disse aktivitetene. Vi mener denne retten er en så integrert del av hele særavtalen at dette ikke kan endres uten å si opp hele avtalen. Vi vil nå prøve dette spørsmålet for Arbeidsretten.

Regjeringens forslag til ny embets- og tjenestemannslag er helt uakseptabel. Både forslaget om opphevelse av det sterke stillingsvernet og avvikling av ventelønnsordningen er noe som Forskerforbundet vil slåss mot med nebb og klør. Dette er en trussel mot yrtringsfriheten og forskernes mulighet til å si fra uten å være redd for å miste jobben.

Regjeringens forskningsmelding, som legges fram denne våren, blir et svært viktig dokument for norsk forskning. Det er varslet at instituttsektoren skal gjennomgås spesielt. Vi

håper at grunnlaget legges for godt samarbeid og klare konkuranseregler mellom forskningsinstitutter, randsoneinstitusjoner og universiteter og høgskoler.

Vi forventer også klare målsettinger om økt norsk forskningsinnsats og økt rekruttering ved at nye stipendiat- og postdoktorstillingene prioriteres. Dessuten må satsingen på fri, forskerinnsertiert grunnforskning bli mer enn bare ord, og meldingen må inneholde forslag som gir mer privatfinansiert forskning.

Statsbudsjettet for 2005 ga alt for lite til forskning. Det må ikke gjenta seg. Vi må også arbeide aktivt for at regjeringens forslag til ny pensjonsordning inkluderer en ordning hvor høyere utdanning også gir pensjonsoppføring. I tillegg har regjeringen varslet en ny arbeidslivslag som vil bli svært viktig, og som Forskerforbundet må påvirke innholdet i.

Det ser med andre ord ut til at vi får litt å gjøre også i det nye året.

Av Forskerforbundets leder
Kolbjørn Hagen

Otp. nr. 79 ble møtt av kritikk fra flere hold, fordi brevet kunne tolkes slik at institusjonene ble bedt om å iverksette endringer uavhengig av Stortingets behandling av lovforslaget. Forskerforbundets Landsråd reagerte meget sterkt på brevet, og vedtok en resolusjon der institusjonene ble oppfordret til ikke å fatte vedtak eller legge sterke føringer om den framtidige styringsstruktur før Stortingets behandling av loven. Arne Sortevik (FrP) tok opp saken i et spørsmål til Kristin Clemet i Stortingets spørretime. I et nytt brev til institusjonene av 15. november 2004 understreker Utdannings- og forskningsdepartementet at lovforslaget ikke er behandlet av Stortinget, og at det derfor er viktig at institusjonene forholder seg til at dette kun er forslag til endringer og at dagens lover fortsatt gjelder.

Toktaftalen reforhandlet

Avtalen om godtgjørelse m.v. på tokt ble reforhandlet 26. november. Toktaftalen omfatter alt fast eller engasjert personell som har sitt ordinære arbeid på land, men som midlertidig utfører tjeneste knyttet til arbeidet ombord på skip på tokt. Avtalens varighet er 1. oktober 2004 til 30. september 2006. Satsenes justeringer er gjort gjeldende med virkning fra 1. januar 2005. Den nye avtalen finner du på www.forskerforbundet.no.

Flere forskere

Ny statistikk fra NIFU STEP viser at antallet forskere har økt noe både ved universiteter og høgskoler og ved forskningsinstituttene. Til sammen var det om lag 1300 flere personer i 2003 enn i 2001 som deltok i forskning og utviklingsarbeid (FoU) ved disse institusjonene.

Dette gjelder vitenskapelig personale og forskere (administrativt personale og hjelpepersonale inngår ikke i denne statistikken). Den største økningen fant sted i universitets- og høgskolesektoren, med vel 1000 flere personer. Ved forskningsinstituttene (instituttsektoren) utgjorde økningen i underkant av 300 personer. Les mer på NIFU STEPs nettsider www.nifustep.no.

Ny rapport: «Vekt på forskning»

Sluttrapporten om nytt system for dokumentasjon av vitenskapelig publisering fra faglig og teknisk utvalg til Universitets- og høgskolerådet er nå offentlig tilgjengelig på UHRS nettside. Sluttrapporten vil bli behandlet formelt i UHR, før den oversendes til oppdragsgiver Utdannings- og forskningsdepartementet. Dette prosjekts formål har fra departementets side vært å utvikle et kvalitetsmessig bedre og mer pålitelig system for dokumentasjon av vitenskapelig publisering som grunnlag for forskningskomponenten i budsjettene til universiteter og høgskoler. Hensikten er å få en mer resultatorientert premierung av forskning, og å stimulere til økt forskningsomfang ved universiteter og høgskoler. Les rapporten på www.uhr.no

Nytt fra Hovedstyret

Forskerforbundets hovedstyre hadde møte 2. desember 2004. Hovedstyret drøftet forskningens vilkår i UH-sektoren etter innføringen av kvali-

tetsreformen, og vurderte aktuelle tiltak for å få økte ressurser til sektoren som kompensasjon for det merarbeidet reformen har ført til. Bakgrunnen for saken var blant annet en spørreundersøkelse til Forskerforbundets lokallag i sektoren, der hovedkonklusjonen er at kvalitetsreformen har medført at de vitenskapelig ansattes tid til FoU er blitt redusert. På møtet behandlet Hovedstyret også søknader om OU-midler for våren 2005, og det ble tildelt til sammen ca 1,6 mill kr til lokallag og foreninger. Disse er tilskrevet om resultatet av tildelingen.

Nye brosjyrer

Brosjyre med oversikt over Forskerforbundets medlemsforsikringer i 2005 sendes til alle medlemmer som vedlegg til dette nr av Forskerforum. Nye rekrutteringsbrosjyrer for 2005 er under utarbeidelse, og vil bli sendt ut til lokallag og foreninger i løpet av januar. Brosjylene kan også bestilles via forbundets nettsider, www.forskerforbundet.no.

Tildeling av prosjektmidler

Lokallag og fagpolitiske foreninger har fått invitasjon til å søke om prosjektmidler fra akti-

vitetspotten, som i 2005 er på kr 1.169.000. Søknadsfristen er **1. februar 2005**. Retningslinjer for tildeling av prosjektmidler samt en veiledering for lokale kursarrangører er tilgjengelig på Forskerforbundets ekstranett for tillitsvalgte. Lokallag som er spredt geografisk har også fått invitasjon til å søke reisestøtte for 2005, med samme søknadsfrist.

Har du byttet jobb?

Husk å melde fra til Forskerforbundet sentralt dersom du har skiftet arbeidssted, endret stillingsprosent eller gått av med pensjon. For å ha et oppdatert medlemsregister er vi avhengige av å få melding fra medlemmene om endringer i arbeidsforhold. Vi minner også om at medlemmene selv har et ansvar for å følge med på kontingent til Forskerforbundet blir trukket av arbeidsgiver, og ber om at du melder fra til forbundet sentralt dersom kontingen ikke blir trukket eller dersom beløpet som trekkes ikke er korrekt. Send en e-post til post@forskerforbundet.no, eller gi beskjed på telefon **21 02 34 27**. Du kan også benytte eget skjema som du finner på www.forskerforbundet.no (menyvalg Medlemskap - Endringsskjema).

Rett og plikt til forskning - nok en gang

Jeg hadde håpet det ikke skulle bli nødvendig å omtale dette temaet nok en gang. I september skrev jeg om Utdannings- og forskningsdepartementets ønske om å oppheve de sentrale retningslinjene for fordeling av arbeidstid. Min oppfordring til statsråden var at hun burde lytte til organisasjonenes samlede syn og la retningslinjene om rett og plikt til forskning bestå. Nå har hun bestemt seg, departementet avvikler retningslinjene. Dette er et så alvorlig angrep på de ansattes rettigheter at Forskerforbundet, med bred støtte fra andre organisasjoner, har valgt å gå rettens vei i et forsøk på å beholde det vi oppfatter som en meget fleksibel og god avtale for alle parter.

Departementet vil overlate til den enkelte virksomhet å fordele arbeidstiden. Det høres tilforlatelig ut. Men vi har nå god dokumentasjon på hva som skjer i kjølvannet av kvalitetsreformen. Svar fra ca 30 lokallag i sektoren og jevnlige tilbakemeldinger fra ansatte ved uni-

versiteter og høgskoler er samstemte i sitt budskap: Det er blitt mindre tid til forskning, det er mangel på sammenhengende tid til forskning og FoU-virksomhet må i økende grad legges til fritiden. Samtidig ser vi en økende

tendens til at det ansettes universitetslektorer som ikke har rett til forskning i det hele tatt.

Vi mener institusjonene her bryter med Stortingets forutsetninger om forskningsbasert undervisning og at det i en slik situasjon – der også økonomien er presset – er naivt å tro at forskningen og de vitenskapelig ansattes rettigheter vil bli ivaretatt lokalt.

Saken har en arbeidsrettlig side, men den dreier seg like mye om forskningspolitikk. Norge sakker stadig akterut i forhold til andre land når det gjelder forskningsinnsats. Å avvikle en ordning som faktisk også innebærer forskningsplikt for universitetsansatte synes i en slik sammenheng meningsløs.

Stortinget behandler i disse dager innstilling til Ot prp 79 om ny universitetslov. Vi er kjent med at Vox Academica ved professor Henning Jakhelln har foreslått at det tas inn en bestemmelse i loven som sikrer den individuelle rett og plikt for vitenskapelig ansatte til å drive både forskning og undervisning og også sikrer deres forskningsmessige frihet. Når departementet ikke respekterer inngåtte avtaler og legger opp til en konfrontasjonslinje med organisasjonene, kan en slik lovfesting være helt nødvendig

**Kari Kjenndalen er generalsekretær i
Forskerforbundet**

NORSK FORSKERFORBUND
Telefon: 21 02 34 00

Leder: professor Kolbjørn Hagen, NTNU

SEKRETARIATET

Generalsekretær: Kari Kjennndalen
Sekretær: Gerd Sandvik
Organisasjonssekretær: Turid Cordtsen
Sekretær: Kristine Brox
Ass. generalsekretær: Sigrid Lem
Rådgiver: Bjørn T. Berg
Informasjonsrådgiver: Unn Rognmo
Forhandlingssjef: Frank Anthun
Advokat: Ann Turid Opstad
Spesialrådgiver: Randi Stensaker
Juridisk rådgiver: Lars Petter Eriksen
Juridisk rådgiver: Tove Svensli (perm)
Jur. rådgiver: Mariann H. Olsen (vikar)
Juridisk rådgiver: Brita Alsos (perm)
Juridisk rådgiver: Eirik Utstumo (vikar)
Rådgiver: Eirik Rikardsen
Org. sjef: Joar Flynn Jensen
Rådgiver: Jorunn Dahl Norgård
Prosjektleder: Elisabeth Tindeland
Kontorsjef: Aina Nilsen
Sekretær: Lisa Wilhelmsen
Sekretær: Lena Holum
Sekretær: Hans Askildsen
Kasserer: Marit Brendengen
Sekretær: Seija Hjelteig
Sekretær: Linda Pettersson

**FORSKER
FORBUNDET**

– HF på pensum

FOKUS

på den gode forfatter

Høyskoleforlaget – forlaget som setter pris på gode forfattere.

Vi ønsker at du som har en bestselger til landets akademiske miljøer skal få igjen det du fortjener – rett og slett fordi kunnskap er gull verdt.

Høyskoleforlagets forretningsidé kommer fra forfatterne selv – som ønsker både et profesjonelt støtteapparat, fleksibilitet, kort leveringstid og sist men ikke minst en fornuftig avkastning for sitt arbeide.

Ta kontakt med en av våre redaktører, for en uforpliktende samtale.

HøyskoleForlaget
NORWEGIAN ACADEMIC PRESS

Postboks 39 • 4661 Kristiansand S • Telefon 38 10 50 00
post@høyskoleforlaget.no

INNSPILL

Tenure track i Norge?

Selv leverte jeg avhandlingen min ved NHH da jeg var rundt tredve år gammel – så satt jeg i en midlertidig amanuensisstilling mens avhandlingen ble bedømt og mens jeg skrev min første jobbsøknad – og så bar det rett til fast stilling ved Universitetet i Bergen.

For ungdom i akademia i dag er dette reneste eventyrfortelling. Etter avhandling venter postdokperiode, så et kaos av midlertidighet -- og er man så heldig å få fast stilling på et universitet, må man i mange fag regne med å være godt oppe i førtiårene. Jeg har ofte lurt på om jeg selv ville satset på en akademisk karriere hvis det var den type vilkår jeg var blitt budt.

Fra flere kanter kommer det nå forslag om en «ny stillingskategori» for å bedre situasjonen – en midlertidig stilling ved universitetene som skal fungere som bro mellom en postdokperiode og et fast professorat. Parallelle til det amerikanske tenure track systemet er åpenbar. Kopierer en elementer av det amerikanske forskningssystemet, må en tenke seg godt om hvordan amerikanske enkeltbrok-

ker vil fungere i en for øvrig norsk situasjon. Personlig hilser jeg et tenure track system velkommen hvis en får til en vellykket kopi.

Jeg ser for meg et system hvor man får tilbud om en tenure track stilling etter en postdokperiode på seks år, hvor to av dem er undervisningsfrie. Det viktigste elementet i de amerikanske ordningene er at det er egen innsats som er avgjørende for om en får fast stilling eller ei. Når kandidaten opp på det nivået en forventer av en fast ansatt

professor, så blir en ansatt – men det nivået kan være skyhøyt. Navnet på en ny stillingsgruppe i Norge kunne godt bli professorstipendiat. Dette er en stillingskategori på vei ut i Norge etter at vi fikk opprykkssystemet, men det bringer med seg to viktige assosiasjoner: Fast ansettelse som professor avhenger bare av egen kompetanseutvikling, og lønna bør være inngangslønna til professor.

En tenure track ordning må være noe som kan velges av de ulike fagmiljøene, ikke noe som påtvinges. I enkelte fag har kandidatene attraktive muligheter utenfor akademia – og

fast ansettelse som førsteamannen kan være det som får folk til å bli. Men foreløpige skisser av en ny norsk tenure track ordning, ligger svært langt fra en god kopi av en amerikansk modell.

Her er en ordning jeg ikke ønsker meg: Etter en første postdokperiode tilbys en andre postdokrunde. Lønna er som for alle andre postdokter, men til gjengjeld slipper du helt unna undervisning. Det siste er bra for kandidaten, men dumt for studentene og for fagmiljøer som drukner i studentrelatert arbeid. Etter to fullførte postdokperioder har du ingen rettigheter. Professorater lyses ut internasjonalt, og selv etter mange år med midlertidighet, er eneste rett retten til å søke en stilling. Finansieres ordningen i tillegg ved inndragning av faste førsteamannensstillinger, er vi verre ute enn i dag.

Av Kjell Erik Lommerud,
styremedlem i Forskerforbundet

Av Kjell Erik Lommerud, styremedlem i
Forskerforbundet

Medlems
Rådgiveren

2,70

Noen bedre?

Som medlem i Norsk forskerforbund – kan du få boliglån fra p.t. 2,70 % (eff. 2,79 %*)

Ring Medlemsrådgiveren på telefon 04700 eller ta kontakt på www.medlemsradgiveren.no

*Lån >1 mill. innenfor 60 % av verdigrunnlag.

DnB NOR

Universitetet i Stavanger ved Det humanistiske fakultet innbyr til konferanse for feiring av

50 års jubileum for Lærerutdanningen i Stavanger

Lærerutdanningen i Stavanger, etablert 1954, er i dag en av de største lærerutdanningsene i landet og den eneste allmennlærerutdanningen knyttet til et universitet. Jubileet blir feiret med en konferanse og påfølgende festmiddag med variert program. Jon Lilletun blir festtaler.

Tema for konferansen er lærerutdanningen i et fortids- og nåtidsperspektiv med de konsekvenser dette har for den fremtidige utdanningen av lærere. Av foredragsholdere kan nevnes: Inge Eidsvåg, Gösta Dahlgren, Rolf Reikvam, Knut Roald, Sigmund Sunnanå, Svein Helgesen og Sigurd Aukland, ved siden av solide faglige krefter fra UiS.

Tidspunkt: **Torsdag 3. mars 2005 kl. 09.00 - 16.15, konferanseprogram.
Kl. 19.00 jubileumsfest**

Sted: **Universitetet i Stavanger, Ullandhaug**

Målgruppe: **Politikere, skoleledere, lærere, tidligere studenter, lærerutdannere
og andre interesserte**

Pris: **Kr 600,- for konferanse med enkel lunsj
Kr 150,- for festmiddag
(Det går an å melde seg på en av delene)**

Påmeldingsfrist: 4. februar 2005

For nærmere informasjon, <http://fleks.uis.no>
Universitetet i Stavanger, FLEKS, 4036 Stavanger
tlf 51833041/51833054 eller e-post: fleks@uis.no

**Universitet
i Stavanger**